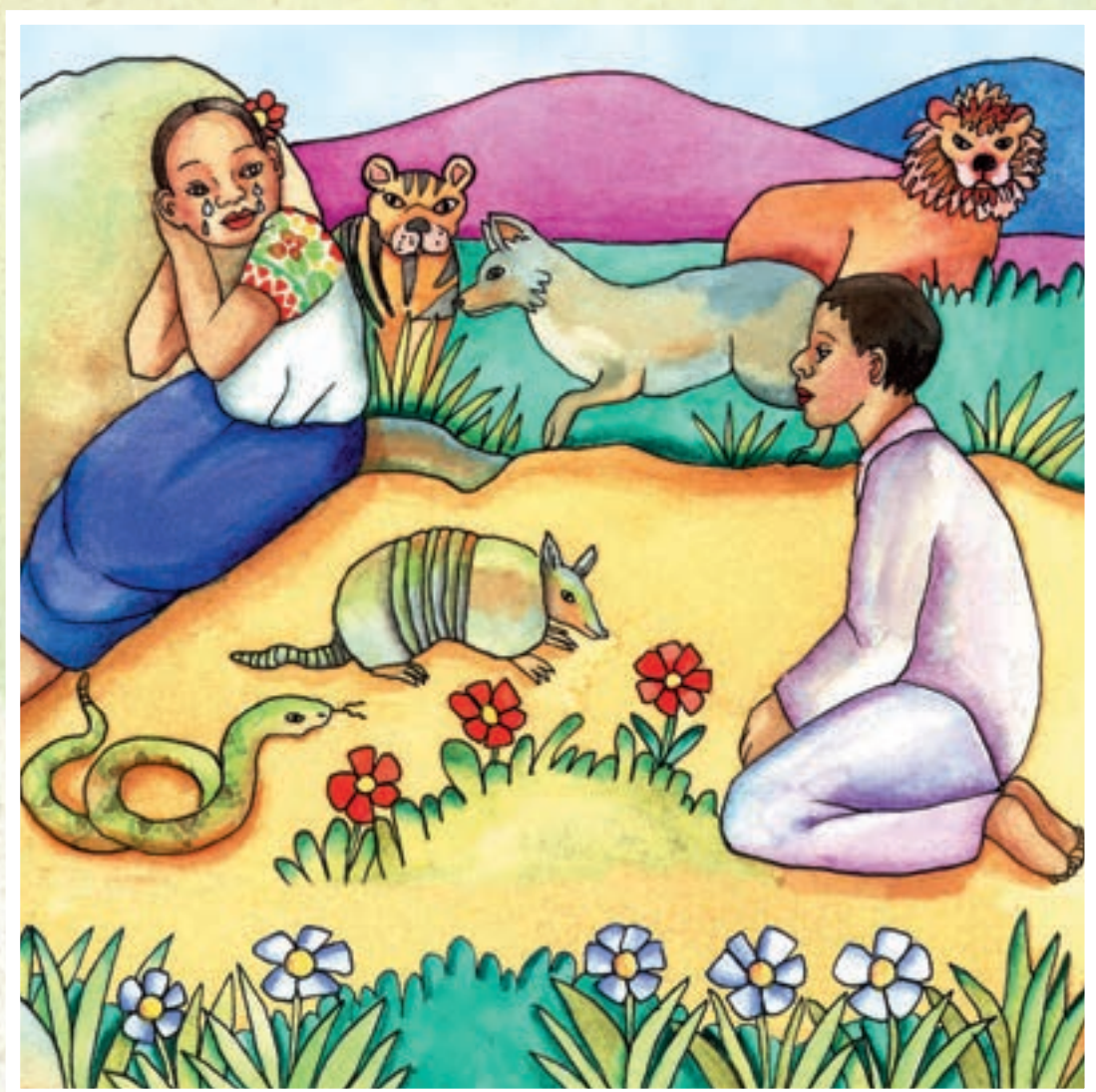

Amochtli tlen miak nauatlatempoualistli

*Libro de literatura en lengua
náhuatl de la huasteca, Hidalgo,
San Luis Potosí y Veracruz*

NOMBRE DEL ALUMNO (A)	
ESCUELA	GRUPO
POBLACIÓN	
ENTIDAD FEDERATIVA	

Este libro de texto ha sido elaborado por el Gobierno de la República y se entrega en forma gratuita a los niños de las escuelas primarias del país.

Los juicios y opiniones de los maestros, de los padres y de los alumnos son muy importantes para mejorar la calidad de este libro. Sus comentarios pueden ser enviados a la siguiente dirección:

COMISIÓN NACIONAL DE LIBROS DE TEXTOS GRATUITOS

Rafael Checa núm. 2 col. Huerta del Carmen
C.P. 01000, México, D.F.

Las obras de arte que ilustran las cubiertas de los libros de texto gratuitos son representativas de las grandes etapas del arte mexicano. Constituyen un valioso respaldo educativo y son motivo de orgullo nacional.

SEP

Libro de literatura en lengua náhuatl de la Huasteca, Hidalgo, San Luis Potosí y Veracruz.
Elaborado en la Dirección General de Educación Indígena
de la Subsecretaría de Educación Básica de la Secretaría de Educación Pública

Coordinación Estatal

Juan Hernández Melgar

Compiladores

Isaac Hernández Hernández
Refugio Miranda San Román
Maximina Osorio Cotés
Agustín Reyes Antonio
Evangelina Nochebuena Salas
Blakeli Morales Carmen

Diseño y Formación

Varia Visual: Amadeus
Abraham Tonix

Ilustración

Virginia Ayala
Rocío Ayala
Luis Morales

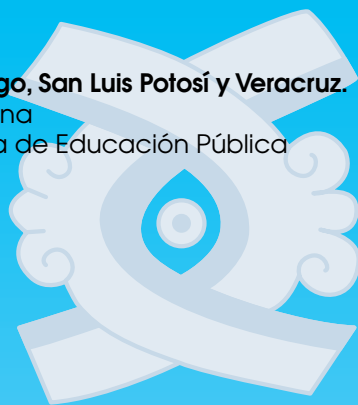
D.R. © Secretaría de Educación Pública, 1999
Argentina No. 28
Col. Centro, C.P. 06029
México, D.F.

ISBN 978-970-183-820-4

Primera edición 1999

Décima cuarta reimpresión 2013

Impreso en México

*La Patria (1962),
Jorge González Camarena.*

Esta obra ilustró la portada de los primeros libros de texto. Hoy la reproducimos aquí para que tengas presente que lo que entonces era una aspiración: que los libros de texto estuvieran entre los legados que la Patria deje a sus hijas y a sus hijos, es hoy una meta cumplida.

A seis décadas del inicio de la gran campaña alfabetizadora y de la puesta en marcha del proyecto de los libros de texto gratuitos, ideados e impulsados por Jaime Torres Bodet, el Estado mexicano, a través de la Secretaría de Educación Pública, se enorgullece de haber consolidado el principio de la gratuidad de la educación básica, consagrada en el Artículo Tercero de nuestra Constitución, y distribuir a todos los niños en edad escolar los libros de texto y materiales complementarios que cada asignatura y grado de educación básica requieren.

Los libros de texto gratuito son uno de los pilares fundamentales sobre los cuales descansa el sistema educativo de nuestro país, ya que mediante estos instrumentos de difusión del conocimiento se han forjado en la infancia los valores y la identidad nacional. Su importancia radica en que a través de ellos el Estado ha logrado, en el pasado, acercar el conocimiento a millones de mexicanos que vivían marginados de los servicios educativos y, en el presente, hacer del libro un entrañable referente gráfico, literario, de conocimiento formal, cultura nacional y universal para todos los alumnos. Así, cada día se intensifica el trabajo para garantizar que los niños de las comunidades indígenas de nuestro país, de las ciudades, los niños que tienen baja visión o ceguera, o quienes tienen condiciones especiales, dispongan de un libro de texto acorde con sus necesidades. Como materiales educativos y auxiliares de la labor docente, los libros que publica la Secretaría de Educación Pública para el sistema de Educación Básica representan un instrumento valioso que apoya a los maestros de todo el país, del campo a la ciudad y de las montañas a los litorales, en el ejercicio diario de la enseñanza.

De esta forma, el libro ha sido, y sigue siendo, un recurso tan noble como efectivo para que México garantice el Derecho a la Educación de sus niños y jóvenes.

Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos

Artículo 2o.*

La Nación Mexicana es única e indivisible.

La Nación tiene una composición pluricultural sustentada originalmente en sus pueblos indígenas que son aquellos que descienden de poblaciones que habitaban en el territorio actual del país al iniciarse la colonización y que conservan sus propias instituciones sociales, económicas, culturales y políticas, o parte de ellas.

La conciencia de su identidad indígena deberá ser criterio fundamental para determinar a quiénes se aplican las disposiciones sobre pueblos indígenas.

Son comunidades integrantes de un pueblo indígena, aquellas que formen una unidad social, económica y cultural, asentadas en un territorio y que reconocen autoridades propias de acuerdo con sus usos y costumbres.

El derecho de los pueblos indígenas a la libre determinación se ejercerá en un marco constitucional de autonomía que asegure la unidad nacional. El reconocimiento de los pueblos y comunidades indígenas se hará en las constituciones y leyes de las entidades federativas, las que deberán tomar en cuenta, además de los principios generales establecidos en los párrafos anteriores de este artículo, criterios etnolingüísticos y de asentamiento físico.

A. Esta Constitución reconoce y garantiza el derecho de los pueblos y las comunidades indígenas a la libre determinación y, en consecuencia, a la autonomía para:

IV. Preservar y enriquecer sus lenguas, conocimientos y todos los elementos que constituyan su cultura e identidad.

* Extracto de la publicación realizada en el Diario Oficial de la Federación 02/08/2004

Amochtli tlen miak nauatltempoualistli

*Libro de literatura en lengua
náhuatl de la huasteca, Hidalgo,
San Luis Potosí y Veracruz*

Presentación

Este libro es producto de otros de los esfuerzos que la Dirección General de Educación Indígena realiza para dotar a las escuelas primarias con materiales escritos en lenguas indígenas, con la finalidad de contribuir al desarrollo de la lectura en la propia lengua de los alumnos.

En este trabajo se integra una variedad de géneros literarios, en textos que han sido escritos y recopilados por maestros bilingües, quienes se han dado a la tarea de seleccionar las lecturas que más se acercan a la realidad lingüística y cultural de las poblaciones indígenas.

Por ello, además de incluir lecturas creadas por los propios maestros de la región, se muestran aspectos representativos de la tradición oral, de tal manera que los alumnos tengan acceso a una literatura que recupere los valores, creencias, conocimientos y formas particulares de su cultura para ver e interpretar el mundo que les rodea, este enfoque propio, servirá para motivar a los alumnos a que lean en su propia lengua.

Ixpantilistli

Ni amochtli kinextiya tlen kitlamijtok seyok tekiti ni tekikali itokaj Dirección General de Educación Indígena uan kinmaktilya nochi maseualkonemey katla momachtiyaj ipan Primaria, uan ijkinoy uelisej tlaixpouasej ikan inintlajtol.

Ni amochtli kipanextiya miyak tlatempoualistli katli kisentilijkej uan kitlapejpenijkey maseualtlamachtianij, pampa nikaj ixnestok tlatnamikili uan kejkatsaj kamanaltij nauaeuanij tlen kiiluiyaj “Huasteca”, tlatokayotl, San Luis Potosí, Hidalgo uan Veracruz.

Ipan ni sansejko tlatempouali tlen kichijtokej tlamachtianij nojkia tlayejyekouaj kiixnextisej miyak tlamantli tlen maseualtlatnamikili onkatok uan ijkinoy konemomachtianij kitasej uan kiyeekosej nochi katli kualitlen kikajkej tokoliuaj, nojkia nochi tlen maseual momachtianij tlen eyi xiuitl ixkichkauj chikuasej xiuitl tlamachtili, kipeualtisej tlapouasej ika inintlajtol.

1 Cd. Valles	9 Huejutla
2 Tampamolón	10 Huahutla
3 Tancahuitz	11 Yahualica
4 Huehuetlán	12 Xochiatipan
5 Axtla	13 Tlanguistengo
6 Xilitla	14 Chontla
7 Tamazunchale	15 Chicontepec
8 Orizatlán	16 Ixhuatlán

Guanajuato

Michoacán

Tamaulipas

San Luis Potosí

GOLFO DE MÉXICO

Hidalgo

Veracruz

Querétaro

Estado de México

D.F.

Tlaxcala

Morelos

Puebla

Oaxaca

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12
- 13
- 14
- 15
- 16

Indice general **Nextiloli**

Tokajióxtlapualistli

Machiyotl

Elotlamanalistli o Elotlaixpiyali

14

Nejnepilmalinali

17

Piltotoltsij uan xochitsij

18

Netlasoluilistli

19

Yolkuesijtok tlaltejpaktli

20

Tokajtlatemolistli

22

Kuikatlajtoli

23

Ipejka sintli

24

Tlaneltokilkayotl

25

Kiyauitl

26

Senkualistli tlen yolkamej

27

Nejnepilmalinali

28

Nochinanko tlali payantla

29

Se chiltantan

30

Pilamatsij

31

Itlanejneulis kuitlatoktok

32

Kitlaxima atekomitl

33

Piltototsij

35

Sempoualxochitl

36

Keman na nieliaya nipsisiltsi

37

Tlaneltokilkayotl

38

Sintojketl

40

Tetl koyontok

41

Nochi titlekneltsitsij

42

Tlajlamikitli

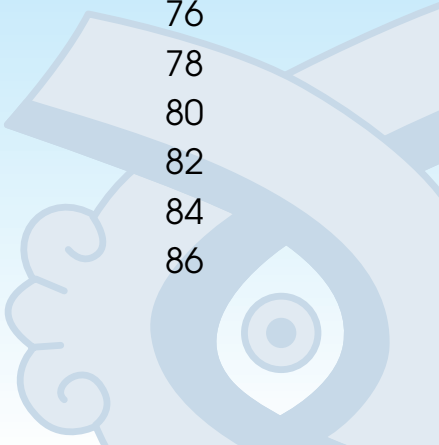
43

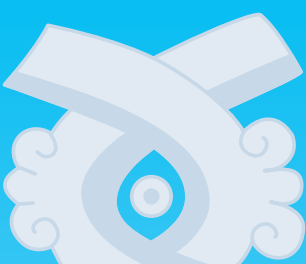
Nanatsij tlakualankaitaketl

44

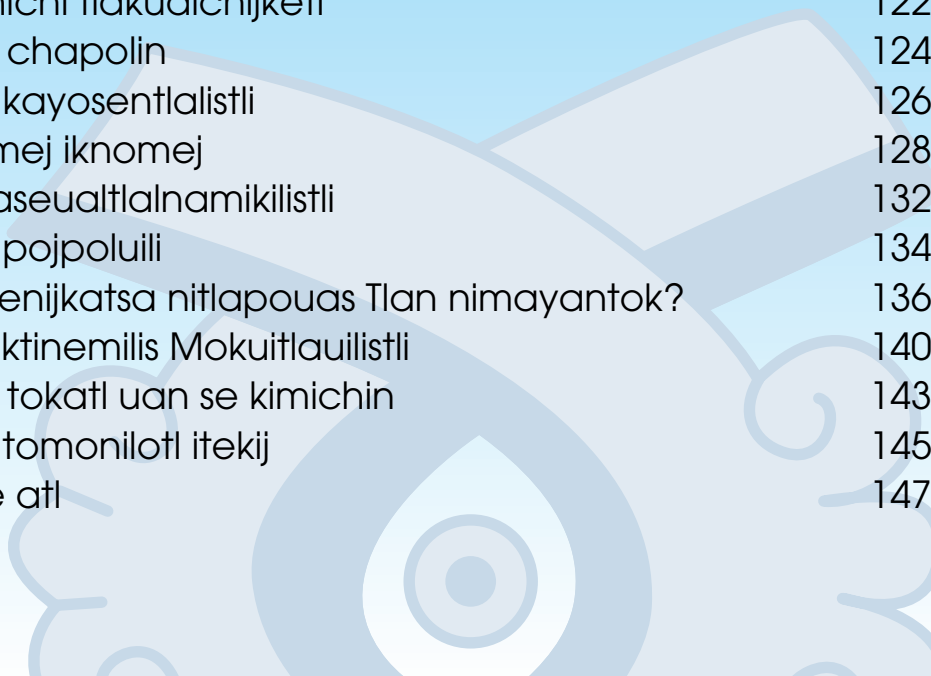

Tlapialtlajtenpoulistli	45
Chalauijkuauitl	46
Yolotl	47
Metlatsij	48
Tsotsonokuili uan tlalokuili	49
Tokaxtlatemolistli	50
Nantli	51
Tetsauilistli uan tlaneltokayotl	52
Kuetlaxmama	54
Se kuali kuatitlantekitiketl	55
Tototl mochololtij	56
Kuamojmojtli	57
Se totekixpoj	58
Tlaneltokilkayotl	60
Nonemilis	62
Akin amo tlakajki	64
Se nejnemilistli nepa iljuikakpaj	66
Miston uan kimichi	68
Tsopilotl uan kayochin	69
Ochpanolistli	70
Motlanij kuatochin uan Pononojtli	72
Xantoyoyontili	74
Tsikamej inintekyo	76
Tlamatilistli	78
Tlatskaketl	80
Toaltepeko	82
Katlakualistli	84
Axmijkailuineltokak	86

Se chachapali tlamatketl	88
Xauali pejtok ipan tonati	90
Tetsatekipanojkatlakatl	92
Toyolchikaualis ipan ojtli	94
Moixtokakej uan Monamiktijke	96
Nochi titlapaleuiaj	98
Tlen panojka	99
Atlanotsalistli	101
Tejte	102
Se telpokatl tlen mokuepki Ayotochin	104
Nikikneliya notlal	107
Se tlaichtejketl	110
Kejni ixpolijki techichikitl	112
Se okichpil chijchimitik	114
Chichi tlen kitlapanki Ojyoli	117
Motlajtlaniaj atl	118
Apolteueyojkamanali	120
Chichi tlakualchijketl	122
Se chapolin	124
Tlakayosentlalistli	126
Omej iknomej	128
Maseualtlalnamikilistli	132
Tlapojpoluili	134
¿Kenijkatsa nitlapouas Tlan nimayantok?	136
Paktinemilis Mokuiflauilistli	140
Se tokatl uan se kimichin	143
Tlatomonilotl itekij	145
Ne atl	147

Moixnextijketl	149
Tlitektli	151
Pajtlamatilistli	154
Se tlakatl uan se kuatojtli	155
Tepetekojtli	160
Kayochi uan koyochichi	163
Tlayolkayotl	168
Tsitsimitl	169
Ueuetlajtoli	176
Eyij iknimej	179

ELOTLAMANALISTLI O ELOTLAIXPIALI

Aguanacida o Tamoyón segundo, se kaltitlan tlen kinauatiya nopa kuajtla chinankotlatilanketl, tiasiti ipan ni kaltitla moneki tinejnemis se ome kauitl uan nojkia kuali tiasiti ika nopa chikometepetl, Veracruz.

Ni elotlamananalistli o elotlaixpiali tlen kitechpouitaj chikomexochitl; kipia miyak xiuitl kejni kiampa mochijtiuala pampa kejni kitlaskamatilia ni tlaltipaktli ika tlaixpiali uan nojkia kitlakualtia nopa elotl pampa injuantl kiijtouaj ke kimakajka tlakualistli tlen ika mopanoltise.

Uan ni elotlaixpiali o elotlamananalistli, kema mosenkaua: moijlamiki ika miyak pakilistli uan monemilia ika miyak tonali; kanpa kitlaneuij se ueuetlakatl tlen ya kiyekanas uan kiijtos tlachke motekuis kejni: popochkomitl, kantela, tsopelik uino, san uino, piyo, pantsi chichikuino uan sekinok tlamantini.

Kema ajsiya tonali mochiuas ni iljuitl uan kipeualtiyajya; nopa ueuetlakatl moixpantiya ipan tlaixpa kanpa kintsajtsilia nochi totlotsitsi uan kintlajtlanilia ma kipaleuikaj ma kuali kisa ni iljuitl, teipa kinnauatiya maseualme ma yaka ininmila o komomila kanpa kitekitij elotl uan se toktli ika nochi ieloyo.

Uan kema nopa totlayime mokuepajya ika ininkuachiki kiixmantoke ika elotl; nopa ueuetlakatl peua motiochiua uan kinselia ika popochkomitl uan kopali; uajka nopa toauime peua kinxochiotiya nopa tokmej ika ieloyo kanpa kintlalia xochikoskatl, payo o tlan axtle tlaxkalyoyomitl; kanpa tlatsotsonaj uan tlapitsaj peua kikixtiaj kejnopa elosones, canario uan xochipitsauak ika ni tlatsotsonalistli uan tlapitsalistli kinxochiotiya ni elomej teipaj ni toauimej

kiseliaj nopa toktli uan injuantiya kikalakiaj ipan tlaixpa kanpa motekpana pampa teipa panoj nopa totlayime uan injuanti kintekpana ininkuachikij ika elotl.

Teipa nopa ueuetlakatl uan nopa toauime peuj kintlakualtia nopa elome tlen eltok ipan kuachikiuitl, kinmanilia piyotlakuali, tsopelik uino, chichik uino, kantela, uan kinpopochuiya kalteno, se maseuali kitechtiya ma tlatoponi.

Kema nopa ueuetlakatl tlami tlatlakualtiaj kinotsa nopa totlayime ma kitlalanaka nopa tlakualistli uan ma kikuaka, ipan ni tlalochpa nopa toauime youi konkaua nopa toktli o tojkuauitl nechka tlaixpa uan, nopa ueuetlakatl peua kisejkotilia nochi nopa elotl kanpa nojkia kejni kiampa kisejkotilia elotl nopa maseualme, teipa nopa ueuetlakatl kitlapejpenia naui elotl uan kinmajmana ipan najkak uan ipan montonixko kitlailia se tlaxkalyoyomitl kanpa sampa o sansejko kintlakualtiaj nochi elome.

Ika tlayoua mochiua elotlaixpiali; kanpa nochi tlen nopayo mosej kotilijtoke, kinmajmaka tokkuauitl ika elotl uan motekpana ika ome pamitl, kejni kianpa kiixnextia se mili, nojkia nopayo se mapachi, chichime uan se tlakatl tlen iaxka mila.

Kema peua elotlaixpiali nopa tlapitstli kisenkaua uikalistli kejni: asi mapachi, chikomexochitl, xochipitsauak, canario uan sekinok uikalisme, uan tlen elotlaixpiya kiixnextiya se mila kanpa nopa mapachi kalaki ipan mila, uajka nopa tlen imila youi tlamokuitlauiti ika ome chichime, kema ajsi ipan mila peua kitokilia o kiikxitokiliaj nopa tlakuajketl uan kitlejkoltia ipan se kuauitl uan nopayo nopa totlayi youi konmiktiya ika tepostlatopontli, teipa kitlalanteua uan kiuika tiopantlaixpa kanpa nopa ueuetlakatl tlajtlani o momaijtoua ika ininteko nopa tlapialme tlen kuatitla uan teipa kitlochiua; kejni kiampa tlami se pamitl tlen ni elotlaixpiali.

Uan kema tlanesiya nochi toauime mosej kotiliaj kanpa kikajtoke o kiixpixke nopa chikomexochitl uajka nopa ueuetlakatl motiochiua uan kintlaskamatilia totlotsitsij pampa kinkauilik ma kichiuaka tlaixpiali.

Kema tlamiya ni ueuetlakatl kinotsa nochi ma kiitskika tojkuauitl ika elotl uan nopayo flatsotsona uan tlapitsani kikixtlaj uikalistli kejnopa; tlaskamatlj kasones, canario, xochipitsauak; uajka nopa toauime peua ika mijtotilistli kiuikaj nopa chikomexochitl inicha uan kejni kitlamiltiya ni elotlamanalistli o elotlaixpiali.

Tlamachtijketl. Cándido Valdez Bautista
Hidalgo

NEJNEPILMALINALI

 Se lalaxkuajketl kitlalijkej lalaxmeuas lalaxmila uan kemaj lalaxmeua nepa lalaxmila, kinejki lalaxkuas, kemaj kitemoj lalax ipan nopa lalaxmili nopa lalaxkuajketl axkipanti lalax.

Isaac Hernández Hdez.
Tampacán, S.L.P.

Tlakuajketl tlakua tlakuapaj, kemaj tlakua tlakuajketl nepa tlakuapaj tlakua kuali nopa tlakuajketl yeka kemaj kineki tlakuas tlakuajketl yauí nepa tlakuapaj tlakuajketl.

Agustín Reyes Antonio
Matlapa, S.L.P.

Akin kitemoua kuapipitstli
kuapipitstli kimelauas
akin kimelauas kuapipitstli
pampa kuapipitstemoua
ijkinoj kípías miyak kuapipitstli
uan kiilusej kuapipitspixketl

Agustín Reyes Antonio
Matlapa, S.L.P.

PILTOTOŁTSIJ

Se yejyeksij piltotołtsij
yaloua kiuallikak notata
yejyeksij piltlapiyaltsij
kemaj mijtotiaj tiatsaktli
itsontekoj pilchichiltsij
ijuiyo chokoxtik
iixteyol yaualtik
uan ueueyak iyakatsol.

Rutilio Rubio María
Mecatlán Tamazunchale, S.L.P.

XOCHITSIJ

Pilsiltsij xochitsij
timotlatijtok milijtik
kemaj nipano technotsa
ajuiyaxtok xochitsij.

Pisiltsij xochitsij
Tlatlapantlj ken se teskatl
amo ximotlati, amo ximotlat
kan se tepostli kauani.

Ma. Concepción Hdez. López

NETLASOLUILISTLI

Inin kokolistli konemej kikuij kemaj kin asi se ajakatl tlen amo kuali. Kimachiliaj pampa konemej tlauei chokaj uan amo tlen kinekij, nochi tatamej uan nanamej kimatlj ipajyo.

Se tonaliya, se siupiltsij pejki choka, nesiya kikokoua itsontekoj, amo kinekijaya chichis uan moixmajmatiloayaya. inana kiski kalixpaj; kikuito epasoxiuitl, tsintsop, talachian; tlen ika kiochpanki. Teipaj ipan se uajkali ika atl kixakualoj, nopa xiuitl mokauato nella alaktik, ijkinoy kemaj akinijki tlasoloy ijkinoy eli.

Ni siupil kemaj moajakuij kiiltijkej nochi xiupajtl, pejki mokualtilia uan mauiltij teipaj.

Prisca Bartolo Juliana

YOLKUESIJTOK TLALTEJPAKTLI

Yolkuesijtok tlattejpaktli pampa amo kikualitaj ika imelajka ajakatl, atlasesekayotl uan youalxitlaxitli.

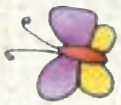
Yolkuesijtok tlattejpaktli, pampa tlakamej kiuatskej kanpa eltoya tlakamaauak, ueyatl, ateskatl uan ueyi ateskatl mokajki iseli.

Yolkuesijtok tlattejpaktli pampa tlakamej kitlami tsontejkej kuamej, tlen teemakatinenkej akauili uan kuatlajkayotl.

Yolkuesijtok tlattejpaktli pampa tlakamej kitlami chichinojkej mili uan kitlami tlatij kuatitlamitl; kitlatij kuayoj.

Yolkuesijtok tlattejpaktli pampa tlakamej amo kinekij kiijnekuisej iajuiyaka xochimej uan kinkualankaita papalomej.

Yolkuesijtok tlattejpaktli pampa tlakamej kipasuiyaj atl uan kinmiktijkej michimej, kipasuiyaj ajakatl uan ika ino kinmiktijkej totomej.

Yolkuesijtok tlattejpaktli pampa tlakamej kinkamatsajkej xokelochimej tlayoua uan ika ijnalok ininkuikaj totomej.

Yolkuesijtok tlattejpaktli pampa tlakamej kintlamiltijkej masamej uan tekomajmej, uan kuajtli, sakamistli uan oselotl.

Yolkuesijtok tlattejpaktli, pampa tlakamej mokajkej ininseli, tlattejpaktli motekipachojtok, pampa tlankej tlakamej,

Kaxtiltekatlajtoli: Edgar Vieto Price

Nauatlajtoli: Agustín Reyes Antonio
Matlapa, S,L,P.

TOKAJTLATEMOLISTLI

Tlauel tiyayauikej
uan chokoxitikej
pan motsontekoj
titechita timoskaltiaj

tsonkalliv

Nipiltekuansitsij ni lalajmiki
uan ni yejyektsij ueyi nonakas,
ni motlaloua chikauak nijkua
sakatl uan tokmili.

kuatochin

Axkana nikuauitl tinechita,
nojkia nijpia noxiuiyo,
kemaj kuali tiixtlamatis
flauel tinechnekis.

omochtili

Victoria de la Cruz Martínez

KUIKATLAJTOLI

Nochipa nimitsiluiya
 tejchiuli se tekokotsij
 uan ta nechnankiliya
 choka ni piltekolotsij
 uan na nimitsilua
 pampa tlauel tsikitetsij.

Kemaj tlan ya nimikis
 ta moseli timokauas
 uan sempa timonamiktis
 seyok kiitas nomilkaua
 uan maskej kuali tekitis
 ta amo kemaj nechelkauas.

Se ichpokatsij nijpantiya
 nikoniluiya tiauij tepeko
 uan ya nechnankiliya
 tlan ya tljpiya moteko
 tlan amo kena nimitstokiliski
 tipaxalotij altepeko.

Feliciano Antonio Melo
 Chalchitepetl, Matlapa, S.L.P.

IJPEJKA SINTLI

Kijitouaj uejueintij kiniluijtejkej
ininkoliuaj pampa kipia tonali

nopa sintli kamanaltitinenki, nojkia kiijtouaj
nopa sintli achtuiya eltoya se okichpil.
Amaj kiitouaj moneki tlauel tijmokuitlausej,
pampa achtuiya san kitemilijtinenkej se
sintlankochtli uan kitlaliijtinenkej
tlixijko, no ponaj kemaj peua pixki
momiyakilijtinenki.

Nojkia kiijtoua akin uajka itstoyaj amo
kitlepanitstinenkej nopa sintli, san
kiitlakojtinenkej nextamali, ipan
mokejketstinenkej san kitepejtinenej. Yeka
inoj nelia kualanki nopa sintli uan yajki
uejka, kemaj kistej kiijtojtej. Ke nikan amo
nechikneliaj nias yoksejko, kanpa ayakmo
san nikiniskaltijtos tlen amo nechtlepanitaj
Tlen uajka nopa tonali tlanki san tlakuajttokej
tlakamej, monejki amaj ma
motekipanokaj, ma kitokakaj sintli uan ma,
kitlachilikaj tlakuanimej ma amo kiitlakokaj.

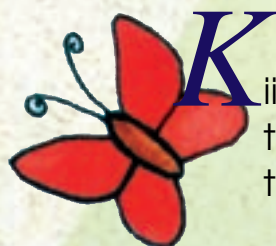
Yeka amo nelouij tlan tljneki j tikitasej se
kentsij sintli, ama yayampa tonemilis tlan
noja tljneki j tikitasej nopa sintli uan no tljneki j
tiitstosej.

Julio Nicolás Sánchez
Tampacán, S.L.P.

TLANELTOKILKAJYOTL

Kiitouaj amo kuali tijmimilosej tetl tlamokitl kemaj timikisej techchiualtisej tijkuitij inon tetl kanpa takantok.

Kemajkitl mitsixkotonas se kuatochin, nopakitl kuali nemilistli tijpiyas.

Kemajkitl tsajtsi kuapele kalteno, nopakitl tlatetsauiya, kiita ualas se kokolistli o se tsonkuajkualoli.

Kemaj tijtemikis mitsauiltiya se ichpokatl, nopakitl mitstsakanis se kouatl.

Kemaj se tamalchiua uan kiitas se maseuali kouakoualotok, inon tamali amo iksis.

Se tlajtlamajketl tlan kipantis kouatl amo kinpantis michimej.

Kemaj tenampiyo kimayauis se teksistli tlauei tsikitetsij, uajka inoj kijtosneki ualas se tlayejyekoli ipan se kali.

Kemaj kayochin kikisi o uejchiua tlatoktsi, nopakitl tlamachiltia uetsiki atl, o senkalakiki tonatij o tlenijki panos tlen amo kuali ipan se iluitl.

Feliciano Antonio Melo
Chalchitepetl, Matlapa, S.L.P.

KIYAUITL

N

ijtlachiliya mixtli
¿Kemaj tlakiauis?
Yayauik, flauel yayauikej
ljkinoj nikinita.

Nimotlalojtij chikauak
Nochantsij na niyaj
Tlan nikaj nimokauas
nelia nixolonis.

Yauala kiyauitl
flauel niyolpaki
Pampa yaya kiyeyekmaka
Tonemilis ipan ni tlaltejpaktli.

Piltoktsitsij yolpakij
Temasoltsitsij kuikaj
Pampa uala kiyauitl
Uan yeeka yolpakij.

Miquías Reyes Marcos
Jalpilla, Axtla, S.L.P.

SENKAULISTLI TLEN YOLKAMEJ

Nijneki nemechpouillis se yejyektsij kamanali tlen mopoua nepa chinanko Tenextitla 2°, tlen chinankotlatilanketl, Tampacan, tlatokayotl, San Luis Potosi, kiijtoua kiani:

Nopa totomej tlen nemij nepa kuaatlila, asi tonali kemaj nelia flauel tlatotonia, nopika mayo o junio; nel miakej mosentiliaj kanpa tsitsikayampa uan onka kuamolomitl.

Tikinkakis nopa tototsitsij sankej nelia itstokej pan se ueyinechikoli iljuitl, komontok uan uejchijtl kichijtokej, tljkakis kuikatl tlen miyak totomej: tlen pixpixmej, chajkismej, kuitlatoktokmej, chekechekemey, chiltantamej, uitsitsilimej uan sekinok totomej katli achi ouij tikintoskamachilis ininkuika, pampa nelia mosej kotiliaj chenej miyak totomej.

Pan nopa uejchijtl ueli tikinkakis ikuika tlen uitsitsilij sankej se tololoche, konkontitok, uan sekij totomej tikinkakis kej motoskapatlatokej uan ininkuika setlamantik kakistitok, pakitl nopa kiampa kakisti pampa ya moiuintijtokej. Nojkia ueli se kikakis pan nopa nechikolistli, uejchijtok tekomaajtli sankej momajmatijtok; kiijtouaj nomaseualpoyouaj pakitl nopa nechikoli kinamiktiaj se uitsitsilij ika se tekomaajtli.

Isaac Hernández Hernández
S.L.P.

NEJNEPILMALINALI

 Nochi ti tlapaleuiaj
titlapaleuiaj nochi
pampa ij kino kuali
tiitstokej ipan se altepetl

Pan se altepetl, nochi kuali
itstokej pampa nochi tlapaleuiaj
tlakamej uan siamej nochi
tlapaleuiaj uan kuajkualtsij nesi

Kuakuaksij nesi kemaj nochi
tlapaleuiaj ipan tekiti uan
ijkinoj nochi mosenkaua tlen
se altepetl kipoloua.

Amancio Ramírez Reyes.

 Nijpia se kuatitlamitl
ajkeya kineki kimeuati
akin kinekis tlameuati
kichiuas kuali tlameuali

Kichiuas kuali tlameuali
akin kinekis tlameuati
tlen nopa kineki kimeuati ino se
kuatitlamitl

Miguel Angel Morales Ramírez
Amatitla, Tomán, S.L.P.

NOCHINANKO TLALI PAYANTLA

Tlauel yejyektsij nochinanko tlali, kimalakachojtok uejueyi kuauitl, nochi tikijyotilana ajakatl tlen nella kuali, kemantik mijyotia san ixochiouaj kuatini.

Euanij ipan chinanko tlali Payantla, maltiaj ipan se tsalaktik atlajtli tlen kiixkotona ni total.

Nijnekiskia miyak ma nochi tijtlasomatisej uan tljkuitlauisej toatlajui inoj kuatnij tlen eltok; atlajtli pampa nechinaltiya uan nechamaka, kuatini techmaktilia iakauilo uan ikuayo.

Ninejneullia kej axonka seyok chinanko tlali kej ni kanpa niitstok, inelia yejyektsij!, kakisti kenijki tsajtsij totomej, tikinitas patlantinemij miyak papalomej. Se tiotlak tijkakis sajsauakaj kuamej kemaj ajakatl kiojolinia.

Nelia niyolpaki niitstok ipan ni nochinanko mejkatsa pilsiltsij amokemaj nikelkauas, pampa nechiluiya notata: Tojuanti timaseualmej nikaj tltlakatkej, nikaj titekipanouaj, moneki tikiknelisej amo tikelkauasej; yeka na kej ninauamaseuali nijneki miyak notlal, uan mejkatsaj nias altepeko, kemaj nijkuepiliti niuexmatis ika noyolo.

Tlauel niyolpaki ika ni nochinanko Payantla.

Adriana Castro Hernández

SE CHILTANTAN

Yauejkaj ipan se yejyksij kuatitlamitl istoya se tototl, itokaj chiltantan, nopa tototl flauel kiikneltinenkej pampa kuika flauel yeyeksij, se tonali kichijki itepasol; ipan se koyolxochitl pampa monechkauiyaya tlen tlatlalis, teipaj tlakatkej yejyksitsij ikoneuaj, tlen kichijki nopa tenan, pejki kintlatemoliya. Se tlapoyaui kinkajtejki ikoneuaj ininseli, pampa kinejneulli nojua kintemolitl okuillimej, keman tlakuepili kitako tepasoli ipan seyok kuamaitl, nopa kuatakantok uan ikoneuaj ayakmo akimej, pampa kinkuajki se tlakuakilotl.

José Oldilón Bortolo
Huesco, Tampacan, S.L.P.

PILAMATSIJ

T len tlauejka onnestok
kanpa nochi tiasitij
ijkinoj tlkitasej nopa ichpokatsij
tlen ichpokatsij na nijneki
tototsij ximoisiuilti
pampa na nineltlasojtla
xikonuikili ni pilamatsij
ijkinoj techneltokas.

Mostla kemaj tlanesis
axnijmati kanke niitstos
tlan nopa piltototsij axtlakuepilis
nimoseuis uan nimochochokilis.

Ipan amatl kiukayaya
kiukayaya tlasojtli
xijuikili pilamatsij
mostla nitejtemoti.

ITLANEJNEUILIS KUITLATOKTOK

Na nipiltototsij
nechiluijaj kuitlatoktok
na kema nikuika
yejyeksi kakisti
ipan meetstli marzo
amojuantij antechkakisej
ika nouikaj niamechontlajpaloua
ika nouikaj niamechmachiltia
xijtentikaj motepostlatejkaj
uan xitlaixiuitekika.

Uan amo xijflatikaj tlasoli
pampa tooktli kipaleuia
xijtooka sintli kostik
xijtooka sintli chipauak
xijtooka sintli yayauik
pampa ipan ni metstli
uala miyak atl
uan amantsij ya kiyauis.

Isaac Hernández Hernández
Tampacan, S.L.P.

KITLAXIMA ATEKOMITL

Se tonalia se tlakatl yajki milaj tlameuatl. Isiuaj tlaxkalchijki uan kiuikilij kitlamakati.

Nepa milaj nechka tlajkotona inon tlakatl atenuajki, yajki kanpa eltok iatekoj uan pejki kinojnotsa: Ta nimitsneki uan amo nosiuaj, pampa ta ijksan nimitstsoponia kemaj niatenuaki.

Inin kamanali kijtojtoya kemaj asito isiuaj uan kinakaskajki tleen iueue kiijttoyaya. Uajka yeuaj kinejneuilij iueue itstoya ika seyok suatl; kualanki miyak, konkauili itlaxkal uan ya tlakuepillij ichan.

Tiotlak kemaj asiko iueuej amo kinojnotski yon amo kitlamak, pampa kiluia kipixtok seyok suatl.

Tonilij inon tlakatl kiilui isiuaj ma kiuanti tlameuatij uan ij kino kiitati tlan nelia kipia seyok suatl. Kiampa yajkej tlen omej tlameuatij. Pan ni tonali tlauei tonayaya, uajka tlajkotona isiuaj tlauei amiktuya uan kitlajtlanij iueue ma kimaka atekomitl, iueue kinankili: amaj na kinamiki nimitstlajijyoualtis.

Yaloua axtechtlamak pampa tinejneyili na niitstoya ika seyok suatl, pampa tijkakiko nikijtoua: Ta nimitsneki mas uan amo nosiuaj pampa nimitstsoponia ijksa uan nosiuaj nijsoponia san ijnalok uan tiotlak, Axkemaj tijmachilij kej na ninojnotstoya noatekoj pampa ya nitsoponia ijksa uan amo seyok suatl kej ta tinejneuilij.

Yeka noatekoj tlauei nikiknelia, nichikimekayotia, pampa yeuaj techuantia mojmmostla kanpa notekij, temitok tsalaktik atli.

* Siauamej amo kinneltokaj inintlakaua pampa kinejneuilia kanpaueli kinojnochise se suatl. Uan amo neli.

Jonas Felix Santiago

PILTOTOTSIJ

P

iltototsij, kenke tikuika?
Na nikuika pampa niyolpaki,
Na nikuika pampa nochipa tlanesi
Uan ta, kenke amo tikuika?

Piltototsij, kenke tikuika?
Na nikuika pampa niyoltok,
Na nikuika pampa amo nikokojtok,
Uan ta, kenke amo tikuika?

Piltototsij, kenke tikuika?
Na nikuika pampa nitlayejyekmati,
Na nikuika pampa onka tonatij,
Uan ta, kenke amo tikuika?

José Nicanor García Eudocia

SEMPOUALXOCHITL

Se tonali, notata kitojki sempoualxochitl, inin sempoualxochitl motekiuiya ipan xantolo, miyak siuamej kitekij, sempa kiukaj nepa mijkatlalpaj, kontemaj inixko tlen nopa mijkatsitsij. Sempa kitlaliyat sopelmemeli, tamali, chokolatl uan miyak tlamantli, sansejko kikuaj inin tlamantsitsij.

Siupilmej uan siuamej kikauaj tamali, ika yolik pampa siuamej amo kineki ma mokuatopeuakaj tlammo uetsisej. Sempa nochi maseualmej yauij ininchaj seki siuamej mopaxalouaj ika nochi ininkoneuaj, sempa kinmakaj tamali teipaj kitepeuaj kaltenoj inon sempoualxochitl.

Feliciano Antonio Melo

KEMAN NA NIELIAYA NIPISILTSI

K

eman na nieliaya nipisiltsi, nonana nochipa
nechkauayaya uaya se noikni, ma

nechtlachiliskia ma amo kana niyaskia nipaxaloti uan teipa
nopa noikni, nechseuiyaya ipan se kuasiya uan ya
mauiltiyaya, kichiuyaya se piltorojtsi ika akatl.

Uan san kenkitlamisenkauayaya, kiapachouayaya se koxtali
ya nojkia moatekiyaya uan kejnopa kimatiyaya
axmotlatiskia uan keman moijpouiltiyaya inojtoro,
mijtotiyaya, mijtotiyaya uan kikisiyaya, mijtotiyaya uan,
kikisiyaya, uan keman tlaxikoyaya, uajkaya ino kiijtouayaya
naman tijtlatilis tlitl ma tijtlatise ni piltorojtsi uan
motlalouayaya, motlalouayaya mijtotia uan keman ya
nijtlaliliyaya tlitl ika se tlikuauitl, nijiementaliyaya uan
nijtlatiliyaya uan ya ken kiita lemeniya peuyaya mijtotia,
mijtotiaj.

Se nanatsi kiitak nopone nochaj kisa poktli, nimantsi
motlalojtkiskiki yajki kaltlapoto, uan techiljuito, i tlaya inkichiua,
koneme ! kenke inkitlatia ino toro uan ino san amatl uan
yajtkiskiki kikuito se cubeta atl, kitekillito ino noikni, kiajauilik
nochi ino toro uan ya pejki choka, kiijtouayaya ya kinekiyaya
kiitas kenijki tlatla toro uan yano nanatsi kiijtouayaya, ¿Kenke
tijneki tijtlati toro tel ni amo tlakita tijtlati mochan?, uan asiki
motata mitsmakas pampa tlenueli titlachijtok, ijkinu
kiijtouayaya nopa nanatsi, uan keman asiko notata kiiljui
uan ya san tlen kualanki, uan kiiljuik tel ni axtikita tijtlatiskia
tocha pampa san sakatl eltok, teipa kinakastijtlanke uan
kejnopa ayojkeman kichiuaskia kejnopa.

Ana Guzmán Baltazar
Hidalgo

TLANELTOKILKAYOTL

K

IJTOUAJ KEMAJ: Kuapele tsajtsi tlapoyajkaj,
mopatlas tonali.

TlaueI uetstok atI, kitemaj
kuanextli axochilko, uajka
tlami tlakiyauI.

TlaueI tlakiyajtok ma kitlatikaj
atekomitl, kiampa moketsa
tlakiyauI.

Ajakatok ma kiketsakaj tlajko
kalixpaj machetaj tlen
tlachixtos ika mila, ijkinoy amo
kitepeuas toktli.

Mistoj mixamia, ualasej
paxalouanij.

Akinijki kiixxiochpanaj, temachtli
monamiktis ika se kauali.

Akinijki kipipina totolixxitl,
kemaj monamiktis majmauis.

Konemej kinauiltiaj
papalomej peuj kokoxkauij.

Ipan se etokistli kan se
nophonaj nechka moxixa,
temachtli kuatochin
kiixkokototsas kemaj ixuas.

Moxixaj toktitlan yoli kuitlakochtli.

KIIJTOUA KEMAJ: Onmixiui se siautl amo kual
iuikaluaj tlajitskisej pampa
nochi kitlatiaj.

Amo ximoijitski mokokokapaj
pampa uajka amo iksis.

Kitokatij tlakamej kajtsotl ma
kiuikakaj ininsiuaj uan nepa
ma kitsinpajkajkapanikaj.

Tsajtsi kayochij inon pampa
kiita mikis kan se touikal.

Titlakayokuajkalos pampa
uetsis atl.

Tiaj tlmopajtiti uan ipan ojtli
tlakotonas kouatl, uelis amo
timochikauas.

Tlauei xochiyoua ojpaktili,
pampa kualtias nochi emili.

Tetl mitonia nopa pampa
anotsa.

Tlapejketl achtiui kimelaua se
tlakuakilotl inoj ayakmo
kinmelauas sekinok yolkamej.

Pikox choka pampa kisasi se
ueyi ajakatl.

SINTOJKETL

 Se tlakatsij amo kemaj mosintokijtoya, san teetekipanojtlnekeni, se tonalia kinejneuilij kichiuas pilmiltsij; ijkinoy motlajtlaniy ma kitlanejtikaj kentsij tlali; tlaxki ika se omej tlanejmej, sempa tlajchinoj uan tojki kanpa kintlanejki se omej iuikalauaj, kiuikak kanpa tokaj se ueyi tlapepechtli tlen no kiiluiyaj tlapatlachtli, Atik moskaltijkej toktli, kisako se ajakatl miyak kintepejki, inin sempa mokejketskej; pejki tlapani; ijkinoy kiiluiyaj kemaj peua kisa miyauatl, yolik mokojkopintiajki xilotsitsij, nelia tetsatl, pampa amo kemaj momiltijtoya.

Kemaj elotixki yajtinenki kitlajpiya, pampa nelia mosentilijtinenkej totomej, tekomajmej uan sekinok tlakuanij, Kemaj uajki nopa sintli pejki kipixka, tsontlamito ika se ueyi tlamanalistli, kitlaskamatki ni tlali pampa kiyolchikajki.

Agustín Reyes Antonio

TETL KOYONTOK

Se tonaliya se suatl kipixtoya se ipilsuapil uan kiukak atentli kanpa kichikueniyaj ipese, uan pilkonetsij kilokotsoj kuatsintlan sempa inonkonetl pejki choka, nopa tenan, yokualanki uan kichichitij ika kualantli, sempa kimakili pilkonetsij uan inon ateyomitl kitlachilijtoyaj, kema momanki tonatij uajka panok se ajakatl kitlanantikisako inon pilsuapiltsij, kiukak ipan se ueyi tepetl koyontok.

Ama inon teyauali kitokaxtijkej Siuapiltitlan, ken ama kemaj tlakiyauisneki pankisa inon siuapil.

Felicicno Antonio Melo.

NOCHI TITEKNEELTSITSIJ

Lpan se tlamachtilyan onkaj konemej yejyektsitsij, tekaujtikey tsonyamanikej, sokiyojkej, pitsantsitsij, tomauakej uan sekij majmauij; san nochi titekneltsitsij pampa nochisan timayanaj, tikokoyolij, timoskaltiaj; yeka kemaj se tlamantli tijchiuasej achtoui kuali timonejneuilisej pampa amo kuali titlajtlakosej ken kichijkej ni eyij konemej.

lpan inintlamachtilyan eltoya se uitsijsiltepasoil, kampa kipixtoya ome teksistli. Inin eyi okichpilej kikuikkej ni ome teksistli teipaj kitlami tlatlapatskej. Tenan uitsijtsilij teknelitik kemaj kiitako amo tlen iteksi.

ljikino pejki tlatejtemoua, kalakiyaya uan pankisayaya. Teipakasiko tlamachtijketl, nelia kualanki pampa kimachiltijkej tlen ni konemej kichijkej, kinnojnotski sempa kintlaijyouiltij, kintlalij ma tlatsejtselokaj, tlachpanakaj uan ma tlapojpouakaj kanpa tlatejyo.

Sempa kintlaijilui ma ayakmo kichiuakaj, pampa nochi tlen tijpia toyoltsij, techkokoua kemaj tljpolouaj tlenijki tlen tlatuel tikiknelijtokej. Panimaj ijkinoy kimatki uitsijtsilij kemaj kiitako kikuilijkej, kiichtekilijkej, nopa iteksis.

Moneki nochi kuali timonejneuilisej uan tikinkualitasej nochi yolkamej, pampa no ken tojuantlj kipiaj ininyolo.

Tomás Hernández Marcelino.

TLAJLAMIKILI

Nochi tlamantli tlen onka ipan ni tlaltipak akajya kiyoltijtok, uelis se tomaseualpo, uelis totiotsi tlen nochi tlamantli ueli kisenkua, yeka ma timoyolijjuika kenijki moyoliti se tlamantli uan tlmoyoltejtemoka kenijki nojkia kualtiaskia seyok tlamantli ika totlajlamikilis, tojuantl tijyoliltiskia

Nomaseualikni, amokana ximokueso ika nochi tlamantli tlen tlasenkaualia, ximokueso ika se tlamantli tlen kenijkatsa ueliskia ta tijyoliltis ika motlajlamikilis, uan nojkia uelis tijnextis ipan ni yolixpa, ipan ni miyajkapa, ipan nochi ni tlaltipaktli, uan kejnopa nochi tomaseualpoyoua uelis kiixmatise tlen ta motlajlamikilis.

Nomaseualpo ta nojkia tijpia ueyi monemilis, ta nojkia tijpia ueyi motlalnamikilis, ta nojkia tijkualtilis nochi tlamantli tlen tijnekis tijsenkauase pampa ta ipan ni tlaltipaktli moneki tikixnextls kenijkatsa timoyoltejtemoua, kenijkatasa tijuikati motlajlamikilis, Nomaseualikni, yeka na nimitskakiltia se uejyoli ika notlajtol, pampa nijneki ma timosempaleuika uan ma tijueyilika ika toyolpakilis uan ika totlalnamikilis nochi tomaseualtlaltipak.

Nereo Alvarado Sánchez
Hidalgo

NANATSIJ TLAKUALANKAITAKETL

 Yauejkaj itstoya se nanatsij tlen tlaueI
tlachikoitstinenki, amo san katli amo kin ixomati,
ika inin uikalujaj nojkia, nochi kiixomajtoyaj, san
kikajtinenkej ma kichiua tlen kineki.

 Kemaj moketski tonatij tlami tlauejki, uejka
konkuitinenkej atl. Ya pampa tlaueI nanatsij pilkentsij
pilatsij kiualikatinenki ipan ipilkon. San kemaj asitinenki
ichan, inin atl amo kitekiuijtinenki. Kinkixtilijtinenki
sekinok, kemaj amo kiitstinenkej. Ijkinok se ijanlok
mixamijtoya ika sekinok iniaj; san amo kiitak achtoui
ipan ino atl tlatlalijkej pepemej tlayoua. Nanatsij san
kon ontlaniki nopa atl uan mixpachanij. Nochi
pepeteksistli tlen nelia alaktik tlami tlataskito ixayajkoj,
Pejki kuatsajtsi.

Nochi kikajke uan kiitakej ajke ya teekuilia atl;
kipaleuijtoj iikalujaj. Uaj tlajtlankinanatsij
makitlapojpoluikaj tlen kichijki.

Kiampa teipaj kitekiuij iaj, uan ayakmo kemaj
tekualankaitak.

José Tito Ponciano

TLAPIALTLAJTEMPOUALISTLI

S

e tonalia mopantijkej omej telpokamej kochomej; pejke mokamanaluiya sempa inon telpokakocho kitenkajki inon siuakocho uan kiilui. Timonamiktisej. Amo uejkajki monamiktijkej sempa inon siuakocho axuejkajki kinejki tlatlalis o tlamayauis; kiiluijke inon okichkocho ma kitemo kanke tlamayauis. Ijkinoy flatemoj uan kipantito se kuachenchej kichijchijtök se kuakoyonili; uajka kitlajtlanij ma kinemakti inon kuakoyonili pampa isuakocho ya tlamayauisneki. Kuachenchej tlanankilij. Kena neamechmakas san nijneki nechmakakaj nopa anmotsoneyejjka.

Yekakitl amaj tikitaj inon kuachenchej nojkia tsonchichiltik, pampa nopa kochomej kipatlakej inin tsonyejyeka ika kuakoyontli.

Tlanamikilistli: Nopa nenamiktili moneki mochiuas kemaj suatl uan tlakatl nelnelia kimatij kemaj uelise monejnemiltisej kuali.

Feliciano Antonio Melo

CHALUIJKUAUITL

 Kemaj niokichpil nieltoya
notata nechuikak ipan se ueyi kuatitlamitl,
nozona nikitak xakalijtoya
se ueyi chalaujkuauitl.

Panok tonali, nimochijki ni ueyi tlakatl
ika miyaj pakilistli niyajki nijteemoto
ayok nijpantito, itstoya se ueyi tsikatl
kuesoltipa ninejntiyajki, nochaj nimoseuito.

Yeka nomaseualikniuaj kemaj uaki se kuauitl
ma tijtookaka seyok, kej inoj nochipa onkas ejekatl
uan kuajkualtsij moskaltis tooktli uan xiuitl
uan nochipa tonali onkas miyak uan miyak atl.

Agustín Hernández Sánchez

YOLOTL

Yolotl, nopa se ichpokatl tlen tlauel yolpajketik. Se tonalia kiyolkokoj se telpokatl, pampa nelia kiixtokatoya uan ya axkichiulli kuenta yeka amaj tlanau; yolkuajkualo.

Imaye kipajmaka ika se kuatitlampajtli itokax yolojiuitl, pampa nelia chenej kuali.

Itata nojkia yolkuesijtök, pampa kiita iichpoka nelia yejyektsi san tlen ama tlauel kokoya.

Inana uan itata kipiaj neltemachili kej ininichpokaj sempa motlananas kej achtiuiya, pampa nelia eltoya yejyektsij uan yolpakilisoj.

Feliciano Antonio Melo

METLATSIJ

Ipan se kali san mochantlalijtoyan se suatl uan iueuej, amo kipixtoyaj yon se inintlapiyal. Kemaj nopa tlakatl yajtinenki tekiti, ya mokajtinenki iseltsij, mokaua nochi tlatsitsikayan. Ijkino se tonalia sanimaj pejki kikaki akinijki kikisi, sempa kej tlatejtsona, nopa totomej nelia tsajtsij ken akinijki kiitaj. Inon suatl amo kichiuilij kuentaj, pampa nozona nelia tekajkalajcho.

Panok tonali, uajka kikajki chokatok kejuak se okichpil, uajka kenaj motemajmatij. Pejki monejneuilia. Nikan amo akimej konemej nehcka uelis akinijki iuaya ualajki uan nikan nechka kikuapoloj. Ijkinoj ika imelajka yajtiyajki kanpa kikajki kakistitoya chokatoya nopa konetl, iyolik nejnentlyajki. Kemaj monechkauijti kanpa kikajki peua nopa chokistli, nelia momajmati; pejki uiuipika, pampa amo akij nopa okichpil tlen kikajki chokatoya.

Kiitato se yejyektsij metlatl, motostlasojtoya ipan se ueyi tetl. Nimaya kinejneuilij kiuualikas ichan, san amo yajatki. Tlakuepilih iseli. lueuej asitoya, nimaya kipouilij tlen kipanok, kimachiltij kenijkatsaj nochi pejki. Kiiluij amaj tiasej tijkuitlj. Kikuito nopa metlatl.

Ama ayakmo tlen kikakij, pampa akin tsajtsitinenki kikistinenki amaj kipixtokej ika tlxuapali.

Agripina Morales Hilario

TSOTSONOKUILIJ UAN TLALOKUILIJ

Ni eliyaya se piltsonokuiltsij, se tonal mopantij iuaya se tlalokuilij, moiluijkej ma timotlanikaj ika se mauiltistli, tlanankilij tlalokuilij, kualtitok, tlajtijneki timosokimimilosej, uan tlatlanis ajkiya chakayoltik meuati, piltsonokuiltsij nimaj pejki momimiloua soki ixko, kemaj tlankej mauiltiaj piltsonokuiltsij yonkanaj nesis ika sokitl, tlalokuilij pejki kitemoua uan kitsajtsilia, teipaj kiitak pachantok se sokiololi yajki kinechkauito uan kiijlijki ximeua, nimitstlanki pampa na axnisokiyojki, piltsonokuiltsij ika ouij mejki, tlauei sokikalajki uan yeka mokajki pilyayaktsij,

Aurelia Hernández Lara
Palzoquico Huejutla, Hgo.

TOKAXTLATEMOLISTLI

Nijpia nauí nokxi
uan amo niueli ninejnemi
noixko eltok tlakualistli
uan amo nitlakua

TLAKUALISUAPALI

Patlani uan amo kipia ieltlapal
tlapitsa uan amo kipia itenchapich
amo nesi yon axuelis tikitás

AJAKATL

Se tsauali kuali tlachijchiuali
ijilpika amo nesi
uan tetiya nochi monemilis
ipan ni tsauali tlen tlajtlama
sekij tlajtlani kisasej,
uan sekij tlajtlani kalakisej

NAMIKTILISTLI

Nouampox meetstli
amo nouampox tonatij
flan ya flanestiualaj
nikajokui notlauil uan niyaua

TLIKOTL

Eufronia Esteban Matiana

NANTLI

Yejyektsij tinonana
 moyolo kej se xochitl kuauntok
 amo aki kej ta
 tiyejyektsij tinonana

Motlalnamikilis nijuika ipaj noyolo
 motlalnamikilis nechmaka chikaualistli
 namaj majtlaktli mayo meetstli se ueyi pakilstli
 mokoneuaj mitsielnamikij ika inyolo

Xiseli ni yejyektsij yoloxochitl
 tlen iluikatl toteko kiyolitijki,
 xiseli yektlajtoli tlen uala uajkapaj
 xiseli ipakilis mokonej tlen mitstlasojtla.

Xiyolpaki tinonana ni tonali
 pampa ijkinoy tinechylchikaua,
 nechpaktia nijkakis moteochiual
 yejyektsij moyolo tinonana.

Namaj moiluij tinonana
 nochi tlamantli xochitl kauani,
 nochi totomej mitsuikatiaj
 tinonana, nochi yolkamej mitstlepanitaj

Nochi sitlalimej mitsuaitlauiliaj
 pampa kineki nempaj xinemi,
 ta tiyejyektsij tlnonana
 nochi timitsikneliaj uan timitstlasojtla.

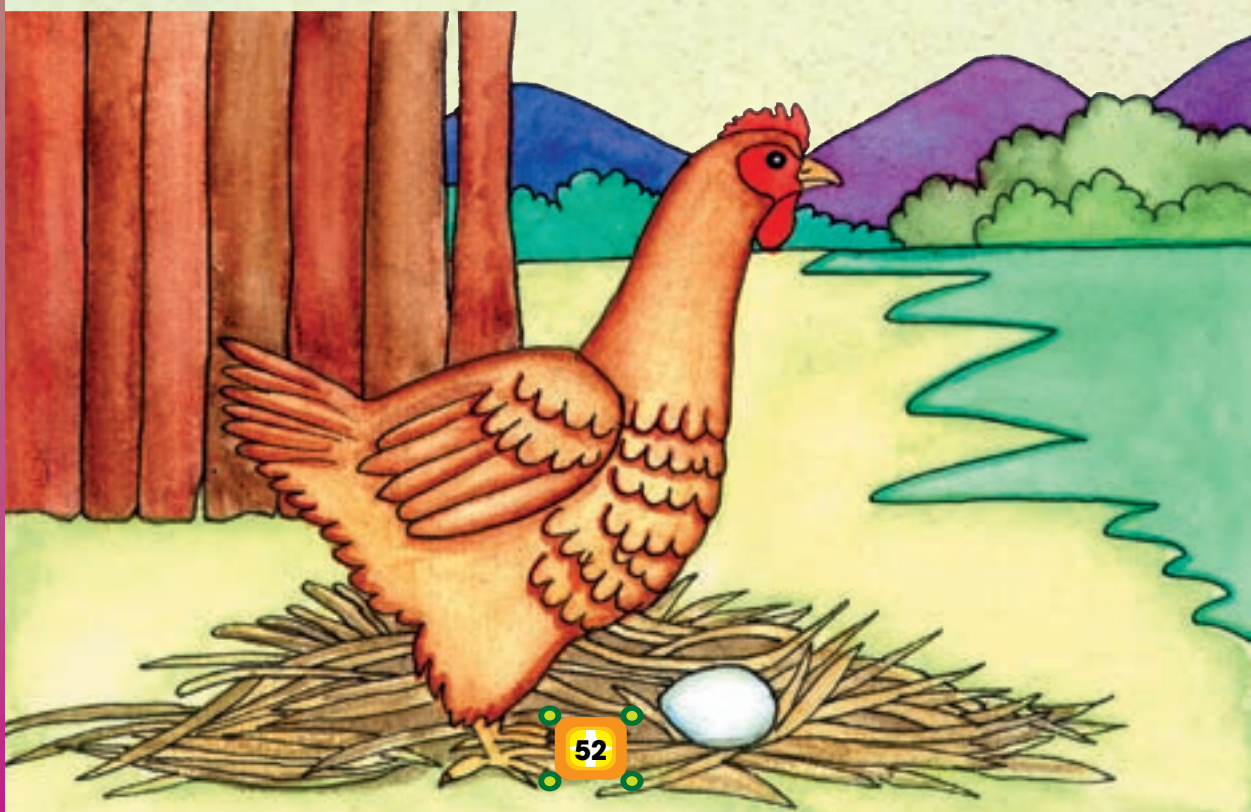
Rutilio Méndez González
 Atlapesco, Hgo.

TETSAUALISTLI UAN TLANELTOKILKAYOTL

TETSAUALISTLI

- Uak se chichi motsinpojpa, iixpa iteko, tlejtosneki, kielnamikij itekixpoyouaj katli kikualankaitaj, yeka tlejtouaj, kitetsajmati iteko.
- Tlan se tenampiyo kitlaliya iteksis tsotsoltik, nopa kiita iteko kiasis se kokolistli.
- Tlan se kuamojmojtli kuika ikaltech tlen se kokoxketl, nopa tlejtosneki, amo kipiya pajtli uan mikis.
- Tlan se okichpil kipixtok majtlaktli uan ome xiuitl, uan tlayoua kitlani iaxix ipan ikaltsoj, tlatetsauiya pampa kiita se akinijki ichampox kiasis se kokolistli.

TLANELTOKAYOTL

-Amo kuali se siuautl kitlipichis itlixik ika olotl, pampa kemaj iueue moetokis, uak eliti piletsij, tlakis uejkoltikej.

- Se okichpil uak konetsij, kuali kimaktilise ichantsi se okuiltsi katli kichijtok ika pilkuatsitsij, uak ueiyas kimapaleuis uak kitemoti kuauitl, amo ouijtis kisentilis nimaya.

- Uak tlakiyau i uan ajaka chikauak, tlan tijpiya se mili, xijketsa momachete kalixpantsi i pan tlaaxochili ixmelak kaltemitl iuaya momil uan kiampa amo kitsouitekis ajakatl.

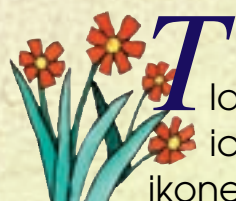
- Tlan tijneki ma iksi kuali kuaxilotl, tsapotl, auakatl; xikochpana ika se tlachpouaitl kakauaxochitl uan chikompa xikistekui.

- Se konetsi kimimiloua ika peseli, uak ueiyas amo tlenueli momakuilis uan amo machantinemis kanpa ueli.

Blakely Morales Carmen.

KUETLAXMAMA

Tlatempouaj maseualmej, se tonalia se ichpokatsij moichtakakoneti uan kemaj kipixki ikone okichpil, yajki kikauato kuatitla paya mikis. Uajka pakitl se oso mopantili inij pilkonetsij uan nelia miyak kiikneli, pejki kichichitiya uan kimamayaya. Kiampa kiiskaltij inij pilkonetsi katli kikajtoyaj kuatitlaj, kemaj mochijki ueyi pejki moyoyontiya ika kuetlaxtli, yeka kiiljuijkej Kuetlaxmama, uan nojkia pejki motlatemolia iseltsij ika mopanoltis; kitemojtlnenki nektli uan nojkia kitlatijtinenki tenextetl uan kichiuas nextli, yampa kiukatinenki nepa kaltitla, kipatlayaya ika tlaxkali.

Achtiuiya ni Kuetlaxmama yajtinenki kaltitla tonayaj, tlajkotona, kemaj nochi tlakamej amo momelauaj ininchaj, pampa nochi pankisanyaya tlatemoua tlen tlakuasej, teipa nopaj tlakamej kimatkej, uajka kikualankaitakej pampa kinejneuilijkej ke ya amo siuamauliya, teipa ni Kuetlaxmama kimatki uan pejki pankisa san tlayoua, kiichtektinenki tlaxkali.

Se tonalia kiichtejki se ichpokatl uan kiuikak nepa tepetl itoka lxchichiltepetl uajka maseualmej kimatkej uan kitemojkej, kemaj kipantijkej, paya kitsontlamijkej nopa Kuetlaxmama, iyeka ama ixnestok pan tepetl kanpa nentlnenki.

Leovigildo Leocadio
Tizcuayuca, Tamazunchale, S.L.P.

SE KUALI KUATITLANTEKITIKETL

Ltstoya se kuali kuatitlantekitiketl, kipixtoya se kentsij tlali, ika miyak tlatsonkuajkualoli tekitiyaya, mojmstla tlameuayaya imilaj, teipa mokauayaya flaixpiya pampa amo kinektinenki ma nopa tlakuanimej kikualilisej isiauilis, nopa tlakatsij tlauei kipinajtiyayaj imaseualpoyouaj, kiiljuiyayaj, maskej mas titekitis amokemaj titominyouas.

Se ijnaltsij nopa tlakatsij tlaixpiyaya imilaj uan kimelajki uajka panok se ueyi tekitiketl, nechka kanpa imilaj, kiitak kuajkualtsij nopa mili, kinejki kiueichiuas iteko.

Nopaj ueyi tekitiketl kiiljui, nechtlajtlani tlen ta tijnekis, na nimitsnemaktis. Uajka nopa kuali kuatitlantekitiketl tlajtlanki ueyi nemilistli; ueyitekitiketl tlanankili: amo uelis nimitsmakas pampa nopa nemilistli amo noaxka, kena uelis nimitsnemaktis tlali uan ijkinoy ni tlakatsij kiseli ni nemaktli uan neliya pankiski.

Taurino Torres Antonio
S. L. P.

TOTOL MOCHOLOLTIJ

Se tonaliya se tototl moseuiko ikalixpa se maseuali, kiampa pejki uijuitoni, tlapejpena tlen pilkuayoltsitisij tepejtok, paktinemia uan kuikatinemi. Ijkinoj konantok tlapejpena amo kiitak kej se misi san kitekojtok. Kiampa kemaj misi uitonki, amo moyolmelajki uan kimajpachoto inoj piltototsij.

... i Ama nimitskuas ! ... kiijtoj mistoj
Ika miyak majmajtli piltototsij kinankilij: ¿Uan nella
tijneki nechkuas?

¿Tijnejneulia san nimitsauiltia? – Kikualanka nankili
misi.

¿Uan axtipinaua mistontsij? - Kiijtoj tototl - kemaj
titlakuas moneki achitui timomajtekis.
iNelnelia melauak tlen tikijtoua! - Kiijtoj misi. - uan
kitlananki imax, kipeualtlj momajtekia.

Piltototsij axkinejneuli ompa. Motlalanki uejkapaj,
moseuito iixko se ueyi kuauitl, pejki kuika.

Mistoj kualanki miyak uan kiijtoj; Ama tlen nika yas
tonali amo nimomajtekis, tlakamej ma kichiuakaj
tlen kinekij, na nojkia, kej nimisi achitui nitlakuas uan
teipa nimomajtekis.

Yeka amaj tikitaj mistomej amo momajtekiaj kemaj
tlakuaj, pampa axkinekij kichololtisej inintlakual.

Jacinto González Reyes,

KUAMOJMOJTLI

Uajkajkia miyak xiuitl, kiijtouaj nochi totomej kamatiyayaj kenkichiuaj maseualmej uan tlen nochi tlen itstoya, setsi eliyaya flauel sojsokiyotik uan kitokaxtiyayaj kuamojmojtli, ni tototl flauel motekipachouayaya, pampa san yajasa sojsokiyotik kistoya.

Se tonal se kuatojtli moyolchikajki uan yajki kitemolito pajtli tlen ika yejyektsi mochiuaskia ne kuamojmojtli uan mopantito uaya se xichtli uan kitlajtlanilik se tlalnamikilistli pampa ne ya, flauel tlamatiyaya. Nopa xichtli, pejki motsontlalnamiki uan teipa kiijtok, nochi totome tlen initstoke inkimakase se ijuitl, seki totomej amo kinekiyaya, uan sampa nopa xichtli kiijtok tla nochi inkimakaskia se ijuitl, ni kuamojmojtototl ya elis tlajtoluikaketl, nochi kinpaktik uan kiijtojke kena kimakase sesen iuitl tlen kuajkualtsi itlapalyo, uan ipan nopa tonali elki se tototl flauel kuajkualtsi uan nochi kintlanki.

Teipa yolik nopa kuamojmojtli kiilkajtiyouiyaya iteki tlen kichiuaskia, uan seki totome pejke kamati pampa axkinpaktiyaya axkichiuayaya tlen kiiljuitoya kichiuaskia, teipa san nochi kamatiyayaj uan ayojkana kakistik tlen kamatiyayaj uan kejnopa mokajke ayojkema uelke kamatke.

Kiijtoua nojkia nopa kuamojmojtli ayamo uelki kamatis uan axsanyajasa nopa kuesoli kimelajki, pampa nojkia pejki tepeui iijuiyo tlen san kimakatoyaj uan pilxolotsi mokajki, uan teipa san poliki uan ayojkeman kiitake ika tonaya uan yeka nama san tlayoua kisa.

Eduardo Sánchez Arreaga
Hidalgo

SE TOTEKIXPOJ

Se ome kamanali nikiniljuis konemej katle nimantsij momachtiaj.

Nimantsij nijpia ompouali xiuitl uan nikelnamiki kemaj niokichpil, nepa tonali nimomachtijtoskia uan nijyeekojtoskia tlamantli tlen nijtekiuischia ipan ni tlatejpaktli amaj kemaj yaniuueyi, amo kemaj akij nijtlakakilij, pampa nechpaktijтиненki niyas nimauiltiti ika nokonepoyouaj uan axiniyajтиненki kaltlamachtiloyan. Kemaj tipejkej

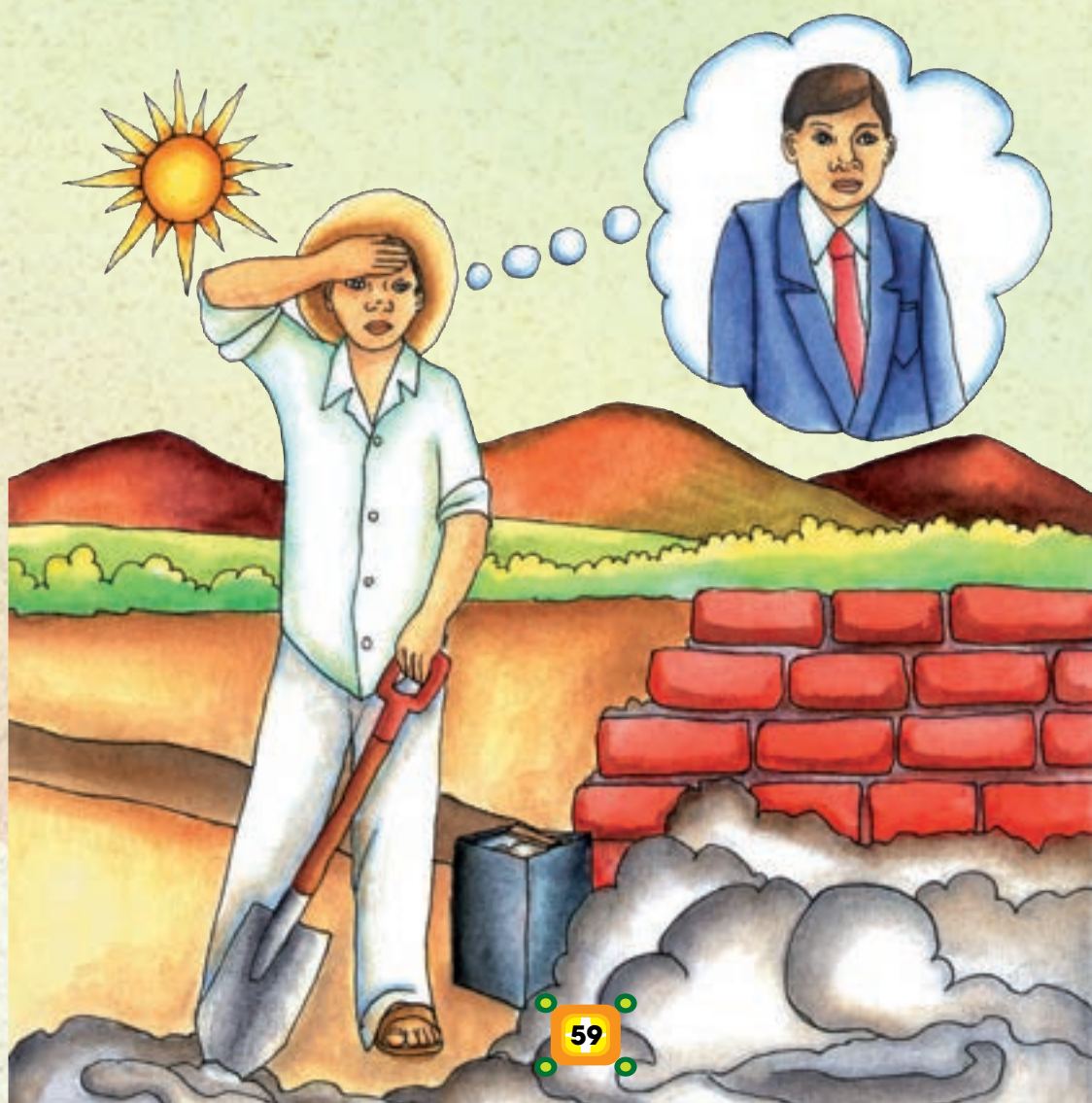
San kej se tlatokmauiltistli, teipa tijtokilijkej nochi tonali, kemaj amo yauijyaya nokonepoyouaj, tlan nijchiuayaya na nimotlatiyaya kuatitlaj uan kemaj yá kisaj konemej tlen ne kaltlamachtiloyaj, no ya niualaya nochaj. Inij tlamantli kimatki notata uan nonanaj uajka nechkamanalujkej uan nechtlanejkej manijtokili nimomachti uan ininjuantij nechpaleuissej ika tomij. Na amo nikinchiulli kuenta, tlen nijchijki na niaiyaya mila uan amo tlamachtiloyan.

Tonali pano, nochi mopatla, na nojkia pampa niueyixtiajki uan kipia nitekipanoj milaj. Yolik nimomachtijtyajki uan kemaj ya nij yeeko kuali, pejki nitekipanoua uan kiampa yanijtlaniyaya piltomintsij.

Nijmatiyaya amo nel ouij pampa amo nijpiayaya ajke nijtlamakas uan nijyoyontis, kemaj nimosiuajtij uan asiko nochamanka mopatlak tonali, uajka nijmatki tlauel ouij.

Ama nimoseuiya uan nijnejneuliya kenke amo nimomachtij, pampa tlan nimomachtijtoskia nijpantiskia kuali tekitl, kej sekinok notlakapoyouaj katle momachtijkej, ama tekipanouaj kentsi tonali, amo siyauilo, amo mauililpa uan kena kitlanij achimiyak tomij. Milajtekitl nopa kej se mauiltistli, kemaj ueli tijpolos; yeka nikintlaneui nochi momachtijkakonemej mamonelsentlalikaj momachtisej uan amo mostla uiptla kinejneuilisej kej ama na.

Juan Domingo González Arriaga

TLANELTOKILKAYOTL

K IIJTOUA AMO KUALI:

- Kiilpisej tamali kemaj onkaj mijkailuitl, tlan amo momekanikij tlen techpaxalokij.
- Kikuase kuaxilonenetso, pampa tlakuatetilisej.
- Tlachpanasej tlayoua, pampa amo kemaj kipiasej tomij.
- Ipan mijkailuitl kichiuasej tlakuali, pampa tomijkauaj motlamitoyauasej.
- Tijtookas san chayojtli iyol, pampa ankimpiyatij nochisan siuapilmej.
- Tijkuamajkauas chichi pampa timokuapoloti ojtli.
- Kikalakisej konetl ipan koxtali pampa amo ueiyas, san motomauas.
- Tikajkayauas chichi ika tlaxkali pampa kemaj timikis amo mitsapanoltis.
- Tijmanextis akosamalotl, pampa mitstokilis.
- Tijuejuelos kuapipistli pampa mokoneuaj nakaspitsinisej.
- Tikinmanextis sitlalimej, pampa titsikitontis.
- Tikinaxixas tsikamej pampa mitstelchiuasej.
- Tineltetlachilis, kemaj timikis titlachixtos.
- Momapipinas konetl, pampa tsonkaltepeuis inana.
- Kiikxi itskisej konetl, uajka ayakmo ueiyas.

•Se siuatl kitookas tlaxkalxochitl, ijkinoy nochipa yolquesijto ika inamik.
(1) kuatlajkayotl.

•Kitemikij monamiktiaj, ino kiijtouaj ken se uejka iuikal mikis.

•Tiixtenuiuitoka, temachtli onkas kuesoli.

•Kemaj nelia xochiyoua nexkuauitl, pampa amo nimaj uetsis atl.

•Kiauiltisej chiltototl itepasol pampa tlan okichpil maueueyakiyas iteksis, tlan siupil ichichiual.

•Kikuasej siamej tlenijki selik, uajka mokonetlouisosej.

•Moseusej kaltenoj pampa kemaj tlaijtlanisej kinuejkaualtisej.

•Kemaj tlauej tlaxochitoua pampa tlatetsauia, kiita onkas mayantli.

•Moxixas kaltenoj chichi, pampa onkas kuesoli.

•Kuapele tsajtsis key tenanpiyo, inon kintetsauiya iteekouaj ... tsajtsis kej tenanpiyo.

•Moitasej ipan teskatl kemaj tlapetlani pampa mitsuijkomas tsookuijtli.

•Tijkuas itenkauil tekomaajtli pampa timonamiktis ika se kaualtsij.

(1) Chiltantaj

Isaac Hernández Hdez.
S.L.P.

NONEMILIS

Konemej, nimechontlajpaloua uan sempa nimech kamanaluis nonemilis pampa ninejneullia mechpaleuis pampa mechtsontlalnamikiltis. Kemaj na nitsikitetsij no ueyinaj uan notata nechiluijtinenej ma nimomachti, ma niya nochipa tlamachtilyan, uan na amo nijnektinenkiyaya niyas.

Notata iuaya noueyina uelij kamatiij ika kaltiltekatl uan nonana ya amo ueli, san ueli kamati ika nauatl, yeka nijtlapoluia, ya amo nechiluijtinengi yon tlenoj.

Notata kinektoya ma niya tlamachtilyan, uan na amo nijneltokayaya, na amo nijnektoya niyas tlamachtilyan, ma nechuika mila titlameuatij; uan notata kualantinenki, uan nechui kayaya tlamachtilyan; nichokatij niasitiyaya, san nimoseuiyaya se tlatoktsi uan nimaya nipankisa uan nimiyana kuatitla, uak kemaj nijkaktinenkiyaya nouampoyoua kisayaj, uan youiyaj ininchan uajka na no nipankisa, no niya nochaj.

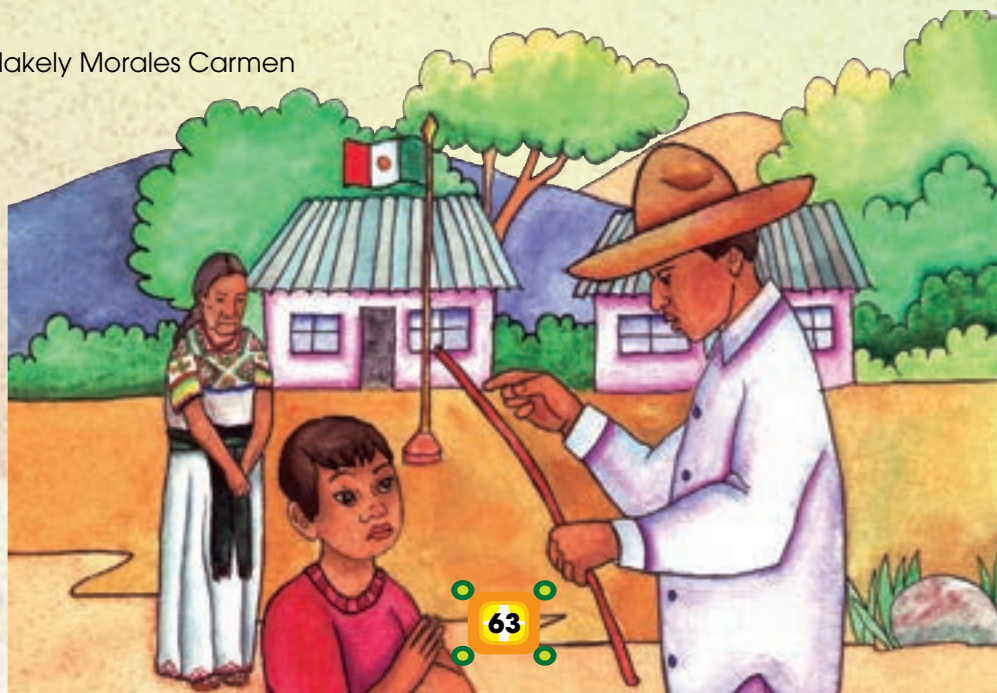
Mojmostla nechtitlaniyaya, uan amo nijnektinenkiyaya niyas nimomachtiti, uajka notata nechuiKatinenki ika se kuauasuayitl, san flauel nechuitektinenki ipan nochi ojtli, aun yonkiampa nimoyolmelaua.

Nojka amo nechpaktinenki nimomachtis, pampa flamachtijketl san kualantinenki pampa amo tiuelij titlajkuilouaj yeka tech mauitektinenki, nechiluijtinenki, katli amo kiyeechos, kiuitekis.

Uajka noueyina kinejneuilij nechuantis uan nechchiyas kalteno flamachtilyan uan amo nikijyau, nimaya nikiski uan nimotlalo, uan ojtano miyantoya notata; uak kemaj nijmatki nechuejkomilij se kuauasuayitl ipan nokuitlapa.

Uajka tlen nopa tonali ayakmo nimokajki, ninejneulli niyaski flamachtilyan pampa teipaj nech monekiti uak niueiyas, uan kiyampa nelia, ama niueixki uan no nitlamachtijketl, flauel nipaki pampa amaj nikipaleuiya konetsitsij ma kiyeechosa, no nikinnojnotsa itatauaj ma kinpaleuikaj uan amo ouejtisej tlajkuilosej uan flaixpouasej uan kiampa tijchiuasej se uextekaapan tlali yejyektsij uan nochi maseualmej flaixomatisej uan amo aki techkajkayauas.

Blakely Morales Carmen

AKIN AMO TLAKAJKI

Nepa tonaliya kema ayamo miyakij maseualmej, flauel flaeliyaya ika sintli uan nopa tsikamej kiichtektinenkej sintli ipan mili uan kiukayayaj kitlatiaj ipan se tepetl.

Asiko se tonali tlami tlatlanki uan ayakmo tlaelki; se tlakatl katli flauel motekipanouiyaya nemiyaya ika miyak tekipacholi kanpa motekipanoua uan kipantij se tsikatl kiukayaya se tlankochsintli, uan kitokili; ueyi nejnenkej, nopa tsikatl kalakito ipan se tepetl uan nopa tlakatl amo uelki panoto, san nopaya tlakuepilij; sempa kinnechikoj iniuandpoyouaj uan kinmachiltij, kej kena onka sintli ipan nopa tepetl.

Nochi tlanejneuilijke katsaj kichiuasej kikixtisej nopa sintli, uajka moiljuijkej kitlaneuise nopa tototl itokaj kuachenchej inik kikokoyotsati nopa tepetl, sempa nopa kuachenchej kiniluij ma amo flauel monechkauikaj pampa ueli uelonis nopa tepetl uan ueli kintepachos. Nopa tlakatsij katli iyojyok kipanti nopa tsikatli, amo kitlakakilij ino tlamachilistli uan flauel monechkauij, pampa kinektoya moachtuius katli kuajkuali sintli, kema uelontej nopa tepetl, kitepachoko uan uejkajki tlapolojtoya.

Sanok sekij momakuilijke katli chipauak uan seki katli kojkostik sintli, kema ya tlalnamiktej pejki tlajtlachia uan kiitak ayakmo tleno eltoya sintli katli kuajkuali, pampa nochi yamokuilijtoyaj.

Amo kinejki san kiampa tlakuepilis, mopejpenili katli ya kikajtoyan. Tlen mokajtoya inon tlen amaj tijtokaxtiaj yauitl.

Ma. Melquiades Morales Ramírez

SE NEJNEMILISTLI NEPA ILJUIKAKPAJ

Se suatl kijtoua, yauejkaj kemaj kipiayaya chikueyi xiuitl pejki tlapoloua; amaj nojuaj kemantika kimakiliya ajakatl, kijtoua kemaj tlapoloua kiukaj nepa iljuikakpaj, nopa kualmej ajakamej uan kemaj amo kualmej, monechkauiyaj kemaj peua tlatomoni uan kichiualtiyaj nopa suatl ma tlapolo, peua kinita tlatemajmatianij, san kej maseualtekuajkemej, tenchapikej, ininixi kej totolimej, ininmax kej kimichimej; uajka kiita kej kiukaj iljuikakpaj uan axkikauaj tlakuepilis.

Kemaj kiukaj tlen kualmej teyomej, uajka ika kualkaj kimachiltiyaj, se chikomej tonali, achtoui tlen ualasej kikuikij; inin suatl peua kiasakia inana, motlachikueniya; pampa kimati kej kiukasej se naui tonali. Kemaj ya motsontiya nopa chikome tonali kinita ualauij majtlaktli tatatsitsij uan majtlaktli nanatsitsij, uajka pejteua uiuipika, uajka kitlananteuaj uan kiukaj nepa iljuikakpaj, kemaj ya asij nepa ininchaj tlachia flauel flayejyektsij, tlaxochiyo, ya kisouaj ipan se uapaltlapechtli, peuj kinextiliyaj xiupajtli, kenijkatsaj tetlachixkauis. Se ueuentsij kiljuiyayaj tlan amo kineltokas, uajka ayakmo kikauase kisas.

Se nanatsij tlen itokaj Martha kinextili kenijki tlakuepilis uan kiuanti tlen nochi ojtli nejnejkej uan kiampa kixitiko ichaj; pampa nopa ojtli tlen nejnenkej flauel tlamauililoj, flauitstitlaj, onkakitl atlajmej, ueyiatl uejkatlaj, tlatepexiyoj; iyolik nejnenkej pampa katli mopeyaua uan uetsi, ayakmo kemaj kisa.

Kemaj ya tlalnamiki peua kipouiliya inana tlen kiitato uan tlen kitlajtlanjkej, pampa tlan amo kineltokas uajka ualasej kikuikij uan yakmo kikauasej tlakuepilis.

Luis Hernández Antonia.

MISTON UAN KIMICHIN

Tijmatij, mistomej uan kimichimej amo mouikaj, pampa inon, kimichin flauel tlajtlakoua uan miston inon no itlakualis.

Se tonalia nikitak se miston kochiyaya ipan tlapechtli, nopa kimichij nechka nenki, kemaj kikalani se teposkakauatl, uajka nopa miston mijkejki, iyolik moxitlanijtyajki kiitato kanke nopa itstok kimichin. Uajka moketsato, kiitak nopa miston nelia ijksan kikuajtok sintli, tlami tlapapayatstok. Inon miston kinejki ma kitayaya kimichin, uajka tsajtsik. Nelia nopa kimichin momajmatij, kistejki yajki, tlejkok tlapanko, kalakito kanpa flatsokokojsij, nopaya miyanato.

Nopa miston amo kitokilij kimichin, tlen kichijki miyanki, kijtoug motlaatij.

Miston kiinejneuilij kenijkatsaj kichiuas kimaxiltis kimichin; uajka tlen kichijki kikamajtlalij miyak sinyolotl, mokajki kamajchalojtok.

Kimichin sempa pankiski, iyolik monechkauij, ijkinio iseli kalakiko ipan miston ikamak. Miston san onmokamatsajki, kikamajpachoj. Kimichtsij nozona flanki inemilis, ayakmo tlajtlakoj.

Isaac Hernández Hdez.

TSOPILOTL UAN KAYOCHIN

Se tonaliya se tsopilotl lokojtsijtoya ipan se tepexitl, mochijtok tlauel kokoya, uajka asitiuetsito se kayochin uan pejke mokamanalouaj.

KAYOCHIN: ¿Tlake tijpia ta titsopilotl?
 TSOPILOTL: Amo ueli nipatlani, yeka nikaj niitstikatok.
 KAYOCHIN: ¿Tlake mitspanok?
 TSOPILOTL: Nechtejtsonkej pan noeltlapal, yeka ama axniueli nipatlani.

KAYOCHIN: ¿Tlake tijneki nimijchiuilis?
 TSOPILOTL: Nechtlauiso pan ne tlaijtik.
 KAYOCHIN: Tlan kiampa tijneki uajka nijchiuas... uan kiampa motlali kikuatopeuas tsopilotl.
 TSOPILOTL: Kiampa amo; sannechtemajmatia miyak. Katle na nijneki, nechuejkau, xia nepa tlatsompaksij uan tlen nepa timotopejtialas chikauak nechkuitikisa lo Nechkuitikisaki.

Uajka nopa kayochin kichijki tlen kinauatili nopa tsopilotl, nepa tlatsompak kipeualti motlalojtiala kikitikiisaki tsopilotl, uajka nopa tsopilotl onpatlanki kentsij uan kiampa san ompanoko nopa kayochin, uetsito nepa tepetsintla, Kiani momiktij tlaneltoka kayochij.

Kemaj tsopilotl kiitak uetski kayochin, temotiuetski uan kiixteyolkixtito uan kikuajtuetiki. Uajka tsopilotl tlejto: Na kiampa nijnektoya nijkuas totonkajtsij, chenej uiuitik nopa kayochin, kichijki tlen nikiluij, na amo nikokoya, amo tleno nijpixtok, nijpixtoya mayantli.

Yeka tojuanti kema akinijki kinekis matijyolchikauakaj achtiui moneki kualitixomatisej, pampa kemantik san kichiuaj.

Blakely Morales Carmen

OCHPANOLISTLI

Uak se suatl tlanemiltiya, kipiayaj kitlaneuitij se teitaketl; sempa uak asi konetl ual naui tonatij kialtiyaj uan kiochpanaj kipojpouaj ika se piyo, se kandela, kopali, oktli; kitlaliliaj tlen nochi kualistli kanpa kichiuaj ochpanistli, pampa uak ueiyas konetl, amo kielkauas tlen kitekiuis; tlan okichpil kinextiliaj ilaso, machete, atekomitl; nojkia teitaketl kinextilia kenkatsaj tlejkos uejkapa ipan lalaxkuauitl, auakakuauitl, ni konetl amo ixmajmauis uak tlatekiti.

Tlan siuapil, kinextiliaj kenijki kiitskis uitsmalotl, chikiuitl uan kinextilia kenijkatsa tlachekuenis, tisis, flajtsomas.

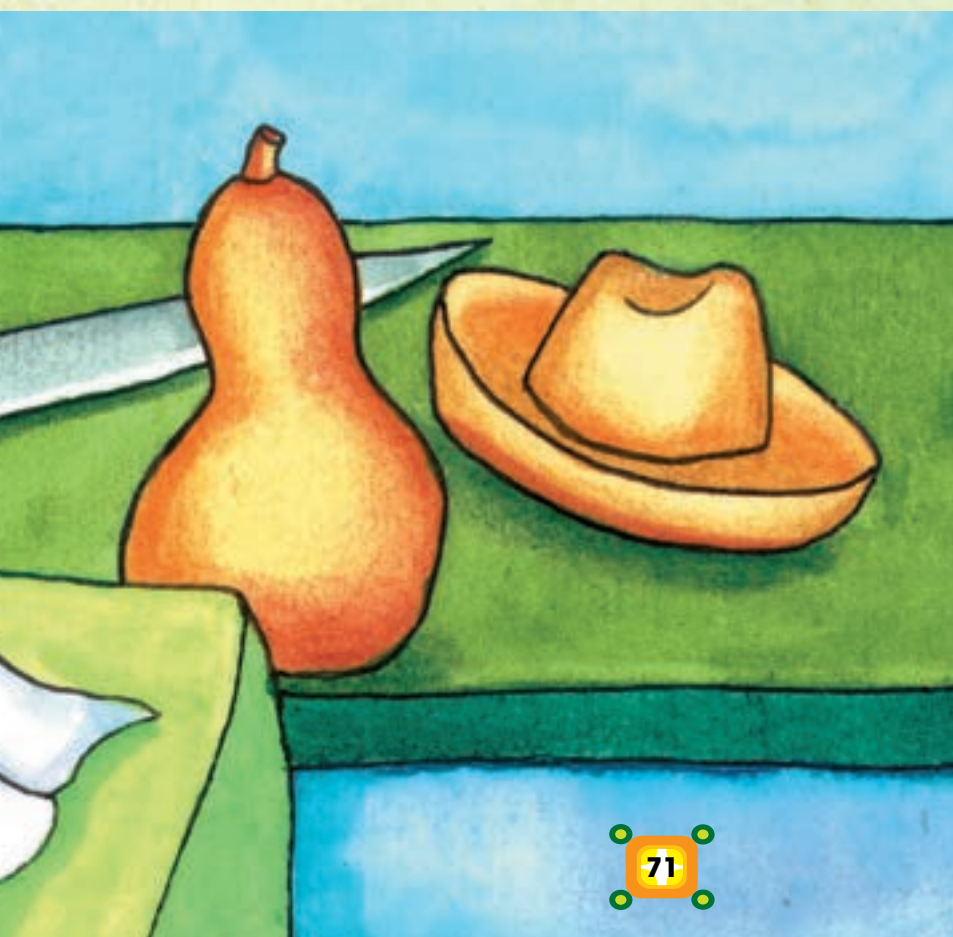

Chanketl kintlaneui iuanpoyouaj ika ísiuajuaj, ma kichiuakaj piyotlakuali, kitekaj ipan majtlaktli uan naui kaxitl kiuantiaj ika majtlaktli uan naui tlaxkali uan kiixpantia kanpa tlaochpanaj.

Uak tlami tlaochpanaj, uajka tlakuaj uan tlayij; uak tlami nochi kisentiliaj itlasol uan kiukaj kikauaj ipan se kuauitl itsintla kanpa ipa kionkauaj katli tlakoneuiyaj inintlasol; ni tlasoli amo kuali akij kinechkauis uan kiijas pampa sentlamo kuauakis; nojka tlan se akiniyki ijiliuis kiitskis, tlan kimojmoleua, tlan kiiykuinia. Chanketl kipiya imako se kuaxilokonetl inik kitokas iuaya iixik katli kipixtoya pilkonetsi.

Tlejtoua teitaketl, kuali kiochpanisej uak tlakati se tekolotsi pampa kiita ama ipan ni tonali, katli tlakajtokej ipan - hospital tlauei tlatsiuj uan katli kinochpantokej amo tlatsiuj.

Blakely Morales Carmen

MOTLANIJ KUATOCHIN UAN PONONOJTLI

Ipan kuayoj, ipan kuatitlaj onkal miyak tlapialmej tlen no kiniluiyaj yolkamej pampa kipiaj ininyoltsij uan inon kichiua ma nemikaj, ma motlatemolikaj, ma itstokaj ipan ni tlanextli.

Ijkino se tonalia nopa kuatochin kiitstiuala pampanopa pononojtli nelia iyolik nemi san kinkuajtinemi pilsayoltsitsij, kemaj peua tlanesi onmotsokoyolua ichan, ipan se ostotl. Nopona mokaua iseli, san tlayoua moita ika isiuaj, pampa kiijtoua inijuantij amo itstokej sentik ijkinoy tlan akiniyki Kinekis kinmiktis amo tlen omej nimaya kintlamiltisej.

Ijkino nopa kuatochin kinejki kiyejyekos nopa pononojtli ueyi temasoli pampa kiitak nelia iyolik nemi uan amo ueli motlaloua chikauak, uajka monechkauij uan kinojnotsato inon pononojtli.

Kuatochin: Totlai, tlen tijchiua.

Tlanankili pononojtli:

Inka tlen nijchiua, san nisayoltlajtlama.

Kuatochin: Niualaj nijneki timotlanisej tlen timotlalosej, ijkinoy tikitasej ajke achtiui asiti nepa kanpa ne ueyi xiuikuauitl.

Pononojtli: Kena, sanke na nias ostoko uan ta tlalpani.

Kuatochin: Ken ta tijnekis.

Uajka okichpononojtli Kiitato isiuaj, kiiluito tlen kineki nopa kuatochin, kitlajtlanij ma kipaleui pampa kinekij kitlanisej.

Uajka kiijto okichpononojtli:

Tinosiauj, ken tijkaki nopa kuatochin kineki techyejyekos ipan tlalochtli, sanke amaj tojuantij tikauiltisej, kemaj tikitas nikalakis ostoko, ta teipantsij titsonkisas uan tikijtos na achtiui niasiko kanpa timokajtokej.

Kiampa kichijkej, nopa kuatochin amo kemaj kimatki tlenkichiuilijkej akin kinejneuilijtoya nelia uiuitikej. Kemaj tlankej ni tlayejyekolistli, nopa pononojtli kiitato kuatochin, nelia sentlachixki uan pinajki. Uajka nopa pononojtli kitlanejki nopa kuatochin ma sempa motlanikaj. Kuatochtsij ayakmo kinejki, iyolikatsij tlatlalkauj.

Tlamatilistli: Amo kemaj tijuiuitasej kan se touampo pampa amo tijmatij tlen kinejneullia.

Feliciano Antonio Melo

1= Ueyi temasoli

XANTOYOYONTILI

Ne totatauaj kin majkuiyayaj inin xantokoneuaj, kin uikayayaj ipan teopamitl iuan kinyoyontiyayaj, fleipaj sempayano kinyoyontiyayaj, uajka kinyoyontiyayaj ipan ichaj, kichiuayayaj se iljuiti.

Ipan kalixpaj kiajchiuayaya se uitoli, ne tlamajkuinij kemaj nechka yayauij kimakauayayaj xochitlatopontli; ijkin se kati kin tlayoyontili nimantsij kisayayaj kalixpa kanpa eltok uitoli. Tlen nochi flankuajkatokej. Nopaya manamikiyayaj, nopaya kiyoyontisej nopa ininxantokonej, kiyoyontisej uan kitlaliliyaya itsonekauil, ixmorrall, kikechilpisej ipaliakaj kikentisej ipese uan kimakayaya itekaktli. Sempa motlajpaloayaya nopa kompalejmej, uan mokechtlauiyaya xochimekatl, tlen tlaachiuali xochitl itokax, tlaxkalxochitl, kiisoyaya ika simaron xiuitl uan ika ino kitlajpalos ikompale, uan seyok tlajko ikomale. Katli tlayoyontiyani injuanti achtiui tlakechtlauiya ne xochimekatl iuan teipaj tlakchtlauiya katli kintlayoyontilia.

Teipaj notlauantiya, kipixtose ome vaso ipan se plato, pampa se kimakase ikompajla uan seyok kimakase ikomale. Katli tlayoyontiyani kitlamachiuayaya nopa xochiatl uan kinmakayaya ikompajua, kiseliyaya uan sempa kin kuepiliyaya axkankiijiyaya uan injuanti achtiui kiyaya ne katli tlayoyontiyani uan teipaj sempayano kin makayaya nopa xochiatl.

Teipaj ne katli kin tlayoyontilise nojkiya kitlamachiuayaya ne xochiatl uan kin makayaya ininkompajua uan kiiyaya ne xochiatl.

Ne tokomale no kitlajpalos ikompa uan nopa itlauikal nojkiya kitlajpalos ikompa, tlen nochi tlankuaikatoke.

Tleipa kitsontiyaya ne tlajpaloli uan ne tlailistli, uajka kalakiyaya kalijtlk, tlen nepa kitlalitoke se tlakualuapali tlen kanpa kin tlakualtlamakasej teipa tlen tlamiyaya tlakuaj uajka ya kisayaya kalixpaj, uan peuyaya mijtotiyaj uan uitoli kiiykuiniyaya nimantsij mijtotiyayaj seyoual.

Germán Antonio Hernández

TSIKAMEJ ININTEKYO

Se tonali, se tekipanojketl kitokayaya miyak tlamantli kualistli nepa imila, uan tlen kitoka nochi tlaeli. Kianopa panok tonali, sempa asiko kuesoli ipan inoj tonali; ya kuesiuiyaya miyak pampa itlatok kitlamiliaj tsikamej. Uajka nelkinkualankaitak nopa tsikamej, se tonali kiiyto kintlamiltis, kianopa ayakmo kipasoluilisej itlatok. Nopa tekipanojketl yajki mila uan kitemoj kanke ininchaj tsikamej, pejki kintlalmoyauiliya kanpa itstoyaj, amokimpantij, kiasik se tlamantli kej se nakatolontli. Nopa maseuali mokajki tlanejneuiliytok uajka yayani iteko tlen tsikamej; yani tlanauatiya ma kikuakaj notlatok. Sempa monejneuili tlake kichiuilis nopa pantilistli, kitlalantejki nopa tsikanakatl kiuiak ichaj, kanpa kinextilito itlauikal. Kiiyto nopa tlakatl amaj kena tlamisej tsikamej pampa nikinkualilis inintekyo. Itlauikal axtleno kamanali kiiyto, kiselij tsikanakatl se tlatolomitl, uan kichiuili se tlatsoyontli, kemaj ya eltoya motlalij kikua uan kikua; mitonijtok tlakua. Kemaj ya tlanki mosiajketski, kiilui itlauikal uan ikoneuaj, kej ya siyajtok, pampa ya tlayoua ya kochis uan meas kualtkaj sempa yas tekipanoti imilaj.

Ya mas tlayoua itlauikal uan ikoneuaj, motlasosouijke ika ininpetl, kiseuijkej tlauiili uan kochkej.

Kualkantsi mejki nopa itlauikal, kimanki se tsopelatl, kemaj ya eltoyaj kinotski iueuentsij; kon tlachilijtok kanpa uilantok axke meua, kej ipa motlakentsaktok.

Kuesijki kichia itlauikal, kitlakenkixtili, miyak momajmatij nopa suatl, pampa itlauikal eltoya san omitl, axtleno kipiayaya inakayo. Miyak tekipacholi kipanok nopa suatl, kimachilij nimantsi itlajtlakol, pampa yaloua kikuajki, tsikanokatl itlakaj ipan flayoua kikuajkej tsikamej.

Martín Santiago Marcelino

TLAMATILISTLI

SE TELPOKATL IKA IKOLI

TELPOKATL: Tata ¿na nijneki nijmatis kenke inon teokuauitl tlen nijsontejki nelia flauel kualo? Ama tlan nijtekis, ayakmo kisas kuajkuali uapalmej uan ijkinamo amo uelis kuali nijtekiuis.

KOLI: Xikita konetl... inon teokuauitl katli tijtsontejki flauel kualo, pampa inon tijtsontejki kemaj selik meetstli. Nochi kuauitl tlan tijtsontekis kemaj selik meetstli nelia flauel kualo, yeka moneki kemaj tijtsontekis se kuauitl tlen tijtekiuis, moneki tijtsontekis kemaj chikajtok meetstli, ijkinamo amokualos.

TELPOKATL: Uan ¿kenijki nijmatis tlan chikajtok meetstli?

KOLI: Moneki tijtlachilis kuali inon meetstli, kemaj tikitas uala pitsantsij yauiya tlatsinkuiti uan kemaj tlatsinkui tonilijtok, uajka tikijtouaj chikajtok inon meetstli.

TELPOKATL: Kejni na axnikixmati keman flatsinkui meetstli, tejchiuilis, flael ouij niktas kemaj chikajtok.

KOLI: Amo ximotekipacho nokonej, tlan axtikaxilia kenijki tijmachilis inoj meetstli, uajka xijtlachili kuamej. Kemaj ta tijneki tiktas tlan chikajtok meetstli, xitsonteki se istakuitstli uan tlan tiktas xoxouia, uajka kijtosneki chikajtok meetstli, uajka uelis tikuatsontekis uan amo kwalos inoj kuauitl tlen tijtekiuis. Tlaj amotikasi se istakuitstli, uajka xitsonteki se xokomekatl, tlan tlktas ayo, uajka nopa selik meetstli tlan amo ayo uajka nopa chikajtok. Uan kiampa, kemaj selij meetstli nochikuauitl tlen tijtsontekis uajka tiktas kipia miak atl, yeka flael kualo. Uajka amo xitsonteki.

TELPOKATL: Tlaskamati notata, ama ayakmo nitsontekis kuauitl san kemaj ueli tonali, nitsonekis kemaj chikajtok meetstli, ijkinamo kwalos.

Jonas Felix Santiago

TLATSKAKETL

Kiijtoua itstoya se maseuali tlen tlaueI tlatsiuiyaya uan axkeman momilchiuayaya, uan nopa kena, kinelpaktiyaya kikuas elotl; se tonali, kinnauati ikoneuaj ma kikuitij elotl ipan se temila, uan nopa ikoneuaj yajke, uan kema asitoj nepa kanpa eltoya nopa temila kiitato itstok iteko; nopa konemej axkimatke tlaya kichiuase uan moiljuijke... Tlan timokuepase uan axtijuika elotl, nopa totata techkuauitekis... Uan naman, tlaya tijchiuase, moiljuijke... Nijmatojka kiijtok se tlen nopa konemej; tiyasej ipan ne seyok mili, uan no kiitatoj itstok iteko... Uan naman... kiijtojke sampa tiyase ipan seyok mili moiljuijke nopa konemej, uan sampa kiitato itstok iteko tlen nopa seyok mili, uan ijkinno nenke nochi tonali nopa okichpilmej.

Tonilik uan sampa yano, uan kenipa axkipantijke se mili kanpa axakas iteko; ijkinu panotiyajke tonali uan axuelke kiichtekise se elotl inik kiukilise itata, uan keman nopa flakatsi flatskaketl kiyolmelajke inik axonka elotl, san tlen kualanki, uan kiniljuik kenke inkijjtoua axueli inkijualika elotl, na nias namantsi uan inkiitase, tlalochtli nias nijkuiti elotl, uan nopa flatskaketl moketstejki uan yato... keman asito ipan se temila, neka uejka ipan miltlateno ijkatoya iteko, tlalochtli monechkauik kanpa eltoya tlen achi uejueyi elotl, uan moiljuik, naman kena... nijkuas elotl mejkatsa xoxouik uan kitejki se uan pejki kikua xoxouik nopa elotl... Uan kema kiistejki ualoua nopa mila iteko, axkimatki tlaya kichiuas uan yolik kiijtok "Nijnekiskia ma nechpikika ni elotl itotomoch uan ijkinu, mejkatsa itstos iteko, na kuali nijkuajtos nopa elotl, uan nelia, keman kimachilijtejki mokupekia se elookuili uan ijkinu mokajki, pampa nopa elookuilmej axueli kamati ayojkima uelis motlajtlanis ma sampa mokuepas maseuali...

Yeka nochipa keman se kixipeuas se elotl, elotlantitla se kinpantiaj elookuilime; kiijtoua nopa flatsiuini, nopa yaj elookuilime.

Refugio Miranda San Román
Hidalgo

TOALTEPEKO

Toaltepeko tlauei kuajkualtsij
pampa nochi titlapaleuiyaj
tlentijpixtokej tlachpampaj
ika pakilistli titekitisej.

Tojuantij nochi tijmatij
pampa timopaleusej
ma tijtokakaj ipan total
yeka timotekipachouaj.

Nanamej kalijtik
uan tatamej milaj
konemej momachtijtokej
ijkinoy pano tonemilis.

Tlakamej ipan inintlatsinkuil
ikakikistli uan itonali
maseualmej ika imelajka teechiaj
pampa kipiasej kuali pixkilistli.

Tiakaj, nochisan ma tiakaj
nepa kaltlamachtiloyan
kanpa tijyeekotij miyak tlamantli
ika toyoltsij, ika pakilistli.

Totatauaj techpaleusej
ijkinoy timomachtisej
tlentijpiasej miyak tlayejyekoli
kemaj yoksejko tiitstosej.

Ipan toaltepeko onka
miyak tlamantli tlen
tlakamej kichijtokej san
uejka ixnesi yejyetsitsij kali.

Ika inin nimonauatiya
nikan tlami nokamanal
san nijnekiskia nochi
anmechpaktis.

Eusebio Maldonado Badillo

KALTLAKUALISTLI

 Tojuantij tlakaltlakuajke yaloua, tijmatkej kej se ueyi iluitl, nochi toteixmatkauaj timonechijkojkej. Notata kinnotski nochi flanejmej ankij kipaleuijkej kalchijki. Kuajkualtsij tochai tijpixtokej namaj, yeka tiyolpakij. Nonana uan noauiuaj mopaleuijkej kinimiktijkej nauij kuapelechmej uan kinchijkej uejueyij ixpepechtli.

Ijnaltsij tiisakej tojuantij, tiasakakej ika miyak pakilistli. Nechka tlajkotona asiko nochaj se tlachixketl, se ueuentsij nelkuali iyolo, notata kamanaltik iuaya.

Noueyitata yejyektsitsij xochikostli kichijki, na uan nomachikniuj tijpaleuijkej kisosojkii sempoualxochitl. Teipaj kixixinki se achi kuauitl tlen teokuauitl, kinchijchijki pilkuamapeltsitsij uan kinxochiyotijki.

Nechka tlajkotona kikixtijkej ixpepechtli, san pokejtok, ajuiyak mijmiyotiya ipokyo.

Nijtlachilijtok notata kiketski ome pilkuamapeltsitsij kaltsompaj, kintlachiyaltij siuatlampaj. Teipaj kitlejkoltijki se ueyi tamali. Tlachixketl nojkia itstoya nopanoj. Kuali nijkajki kenijkatsaj tlatlatojki, pampa nopanoj nechka niitstoya.

Kemaj tlanki tlanojnotsa tlachixketl, notata pejki kimimiloua ixpepechtli kaltsompaj, teipaj kimajkajtejki inik ma uetsi tlalchi, sekij telpokamej san kichixtoyaj ma uetsi ixpepechtli, san kej uetski nimaj kitlalochtijkej ten kuatenoj, nepa kikuatoj.

Teipaj tipanokej kalijtik, nopanoj tlateixpantijki tlachixketl, kitlalijki kuamapeltinij, sempoualxochitl, kantelaj, kopali, popochkomitl, iyatlaxaxanoli, uinoj uan tlajtsoyoj tlaxkalyoyomitl. Nochi tikonemej san titlakaktoyaj, pampa notata ijkinoy techiluijtoya ma axtipasolnemikaj kemaj mochiua se tekitl o kemaj uejueyintij motekiuiyaj. Tlachixketl tlakaajki ipaj naui kaltech, teipaj nochi technotskej ma titlatsikuinikaj ika uinoj, na achi miyak nijtoyajki uinoj tlaltipak, teipaj tlanauatijki ma tikuakaj ixpepechtli.

¡Nelia ajuiyak ixpepechtli!

Namaj mojmstlaj tlkilnamikij kenijkatsaj tijtlakualtijkej tochaj pilkuamapeltsitsij noja majmantok kaltsompaj uan sekij kinajoktok nonana ne kaltsakamapilliyaj.

Rutilio Mendez González

AXMIJKAILUINELTOKAKETL

nkaj ipan tochinanko, toaltepej, toteyoual, tlamantli iluitl, kej sintokistli, xantoiluitl, tlamanalistli uan sekinok iluitl tlen kichiuaj tomaseualpoyouaj.

Nochi ni iluitl kipia kemaj mochiua; inka sanimaj ijkinoy no asi tonali kiniluichiuliaj mijkatsitsij.

Se senyelistli itstoyaj uejka, kanpa nelia tlatsitsikayan, kanpa amo akij mochantijtok.

Nozona, nopa ichnejkauaj se tlakatsij mokamanalujtoyaj kenijki kichiuasej pampa monechkauiyaya mijkailuitl uan kinchiasej ininmijkauikalujaj paxalokij. Ijkinoy nopa tlakatl amokipaktij tlen ichanejkauaj kinekttoyaj kichiuasej, kinnankilij inon amo nelnelia ualauj techpaxalouaj, amo ualau tlakua; meltijka, amo tlen ankichiuasej.

Inon tlakatl kikuitej tlen kitekiuiti imilaj uan yajki. Uajka isiuaj noyajki mila, kikuito se kuaxilotestli, asiko kiixitiko teipantsij kitlalij ipan se tlapechtli kanpa mijkatsitsij ualauj sankilijnekui pampa ijkinoy tlakua tomijkauaj.

Tlakatsij nenki milaj motlameuiya, kemaj kikaktiuetski mokamanalujaj kikajki kiijtouaj.

¿Tiajki tikin paxaloua mouikalujaj? Kinankilijkej:

Kena nechchixtoyaj ika tamali, nechnemaktijkej, nechjtakatijkej. ¿Uan ta flake mitsmakej?

Na san kuaxilotestli nechmakej, nelia chichik, amo nechpaktij pampa nechkamatlatij uan yayampa ika nechjtakatijkej, yeka amo nijneki nijualikas.

Inon tlakatl tlen amo mitschiuilij tamali, tijuikasej. Ijkinon kiiptoskej nopa tlen kamanaltitoyaj. Nopa tlakatl nochi kikajki, uajka kenaj nelia momajmatij, motlaloj yajki ichan, kiiitstiuetsito itlauikal ma kichijtiueti tamali tlen mijkatsitsij kikuakij.

Ya flauel mosiauiltij, pampa imilaj mokaua uejka uan ipan nopa tlatochtili kimatki yamanixki itlakayo, uajka kiiluij itlauikal yas moteekati se tlatoksi, ma kiixiti kemaj iksitos tamali.

Iksik tamali, uajka nopa suatsij yajki kiixitia iueuej. Pejki kiolinia, kiolinia, amo kemaj isak, pampa mijki, kiukakej nopa tlakatl tlen amo kineltokak tlan nelia ipan mijkailuitl ualauij paxalouaj.

Amaj nopa suatsin kichia mijkailuikapaj pampa kimati uala iueuej uan kitamalchiuilia, amo kineki no kipanós kej iueuej.

Maria de la Luz Montaña
Aguacatitla, Axtla de Terrazas, S.L.P.

SE CHACHAPALI TLAMATKETL

Se tlakatl tlapoxaltijinenki, pampa kinejneuiljtok kitokas sintli, uan kemaj kauayojme kitilantiyauij tlapoxonkatepostli uak kikuitikisatoj se chachapali, uan sempa nopa tlakatl kitlananki uan yajki kipajpakato ipan se atlajtli, uan kemaj tlankiya tekipanoua kiukak ichan, uan kinextilito isuia, sempa kiajojki nopaya kaltech; sempa kiiluij isuia ma amo aki ma kiiluij. Seyok tonali nopa tlakatl yaskia tiankisoti, uajka kipatlak ipese uak kemaj kitsejtselot ipantalo, uetski se itomin tlen se sempoali.

Uan kemaj kitemoj, kiitak uetstok ipan chachapali, sempa kikixti nopa tomin, uak kemaj kiitak sempa seyok eltok, sempa kikixti uan kiitak seyok eltok, uan ijkinok kikixtia uan kikixtia, kemaj kiitak miyak tomin uan amokemaj tlami nopa tomin, uajka kinotski isuia uan kiiluij tlen kipanok, kiiljui pampa chachapali tlamati, ya kiitak kemaj kitlauiso se tomij sempoali, uan ama kikixti miak tomin, uan ama ximokamatsakua amo aki xikilui, uan teipa tojuanti titominpiyase, Yese tikitaj siuamej inijuanti amo kiyana se tlenejki, nimaya kiijtojtiaui; uan ijkinok kimelajki ipipi uan kiiluij kineki kiiluis se tlenejkatsi, sanke amo aki tikiluis; kualtitok, ne noueue yajki imila tlapoxonia uan paya kiasik se chachapali uan tlamati, pampa uetski se itomin uan ama miyakixki; ¿uan nelia? Kiijto ipipi uan ama paya eltok, mochaj? Kena, uan inka tijnekis tikitatij; kiijto ipipi; kena xiaka xikitatij nimantsi, pampa amo aki noueue. Nelia yajke uan no kiukakej iueitaj; uan flael ueuentsi. machantijti ika ikuatopil; asitoj kanpa

eltok nopa chachapali uan kitlachilia iijtik tlan nelia
eltok nopa tomin, uan nopa piltatatsi ayakmo
neltlachiya, uajka kinechkaui uan momekani uan
uetsito lijtik nopa chachapali; uan ixuimej motlalojke
kikixtiti ininueitaj, uan kemaj kitlananato uan kikixtijke,
uajka kiitakej seyok nopaya uilantok ininueitaj,
sempakitl kikixtijke, uan ijkino sennemij kikixtia uan
kintekpantiajkej miyakij tatatsitsij, uan amo tlamij,
kejipa uilantok iijtik chachapali se ininueitaj.

*Yeka amo kuali nimaya kamanaltis se tlenijki
pampa sentlamo amo kualtiya tlen kinejneuilijtoje.

Julián Bautista Hernández

XAUALI PEJTOK IPAN TONATI

Kemaj pejki tlaltejpaktli uan ya itstoyaj maseualmej uan nochi yolkamej; onkatoya tekipacholi pampa amo nesiyaya ajke kinmakas tlanextli uan tlatotonijkayotl ipan tonayaj, nojkia katli kipaleuis ueyi sitlalin itokaj meetstli. Tlen kinpanotoya ni maseualmej uan tlapijalmej, amo kiixmajtoyaj tonatij pampa ne tonalia nochipa tlamixtentoya uan pakitl yeka san kuaamej kipixtoya ixaualo, inijuanti nochipa kipiayayaj atl uan neliya uejueyixkej nochi kuauitl; kemaj kiaxilitoj tonatij, nochi kuatinij tlasentilijkej tlen se tonal, sempoali uan naui kauitl. Ipan ni tlasentililistli monechikojkej maseuaimej uan nochi yolkamej, miyak kuikatl kichijkej nopa totomej uan tekomajmej; ipan ni nechikoli kinektoyaj kisenkauasej, tlake tokaitl kimakasej nopa katli temaka tlanextli uan nojkia kanke moaxitis. Kiampa nochi tlen mosentilijtoyaj kintlatsintokatijkej uan yon se aki uelki tlanankilis, uajka kiasitoj chichi katli ne tonalia pakitl ueltinenki kamanalti uan kitlatsintokijkej. Nochi tlapijalmej katli ya panotoyaj mokajke sentlachixtokej, kichiyayaj kuali tlanankilis nopa chichitsij, pampa sintlaj amo ijki tlanankiliski, nochij tlapijalmej poliuisikaj. Uajka ni chichitsij tlanankilij: tijtokaxtisej nopa tlen temaka tlanextli: tonatij, uan ni ualkisas suatlampaj ijnaltsij nepa tlauijtlampaj ompoliuiti uak uetsis teotlak ipan tepeko; kitokilijtias tlali tlen milakatsojti, ljikino amo kitsontij kamanali tlen tlanankilil, pampa nopa tlatsintokaketl kíxopejki, kiasik ikechpa, nelia yaya tlauel kualantoya uan axkineltokayaya tlen tlaijtojtoya chichitsij.

Uan kiitakej nopa tlaneskemakaketl kistiuala nepa suatlampaj, uajka nochi kimachilijkej nopa chichi kuali tlaijtojtoya, uajka kena, nochi yajkej kiselitij uan kiixmatitij nopa tonatij, ualkimatkej katli mas monechkauito nelia flauel kintlatiya, yeka inoj ama tikinitaj yolkamej amo san se ininxaualis, sekij yayauikej, achichiltikej, tenextike, kostikej, chipauakej, tematlajtikej, kuikuiltikej, xoxoktike uan sekinok flauel tekauejtike, pakitl ni katli tenextikej kiani elkej pampa miyankej tlalijtik.

Kiani kimpanok pampa tlatsintokaketl amo kikajki nopa chichi tlamis tlanankilis uan ya ueltoskia kinmanauis, yani kichijki tlen amaj chichimej axuelij kamanaltij kej achtiuiya, pampa tlatsintokaketl kimakili.

Kiani tlapijalchichi kipolo ikamanal uan tonatij nochipa flauia tlen tonayaj uan tlayoua kimapaleuia meetstli.

Judith Flores Medina
Hidalgo

TETSATEKIPANOJKATLAKATL

Ipan ni nemilistli onkaj tlakamej tlen nelia tekipanouaj, ijkinoy, itstoya se tekipanojketl tlen kipixtoya se ueyi kuatitlamitl uan kinejki tlaixtekis kanpa kitokas sintli, amo akij kimelajki kipaleuis ipan ni tlaixtekistli. Ijkinoy nelia motekipachoj miyak pampa kiitayaya iseli amo tlen kichiuilis nopa ueyi kuatitlamitl. Uajka nopeka monechkauij se tlakatl tlen achi kitetsamatki, kijto ya kipaleuis. Ijkinoy noponaj mokajki, kimaakej se petlasosoli.

Ijnaltsij mejki nopa tlakatl; itlauikal kichijki ijtakatl, sempa kimaakej se atekomitl, tlen ika tekipanoti. Ijkinoy asito nepa kanpa tekitiskia; moseui pejki kixoyaua ijtak, tlakuajki, atlik. Kemaj tlanki tlakua, motejki mokajki kuali koctok, ijkinoy se tonaltik, tiotlakilij uan amo tekipanoj. Ual mostla sempa ijkinoy kichijki, kiaxitij eyi tonatij.

Akin kitlamakatoya pejki mokuesoua, kualani pampa amo tlen tekipanojtoya, uajka kiiluij isiuaj:

Na nias nijtekoti, ijkinoy nikitaz kenke amo tlen kichiua. Ipan nayopaj sempa kiijtakatijkej, uajka nopa tekipanojketl kitokilij.

Kemaj asito kiitak san tlakuajki uan kuali atlik, kemaj tlanki kikua nopa ijtakaj kiijto: Amo kuali nitlakuajtok uan amo kuali nikochtok uan amo kuali niatlitok. Ijkinoy motejki uan kochki.

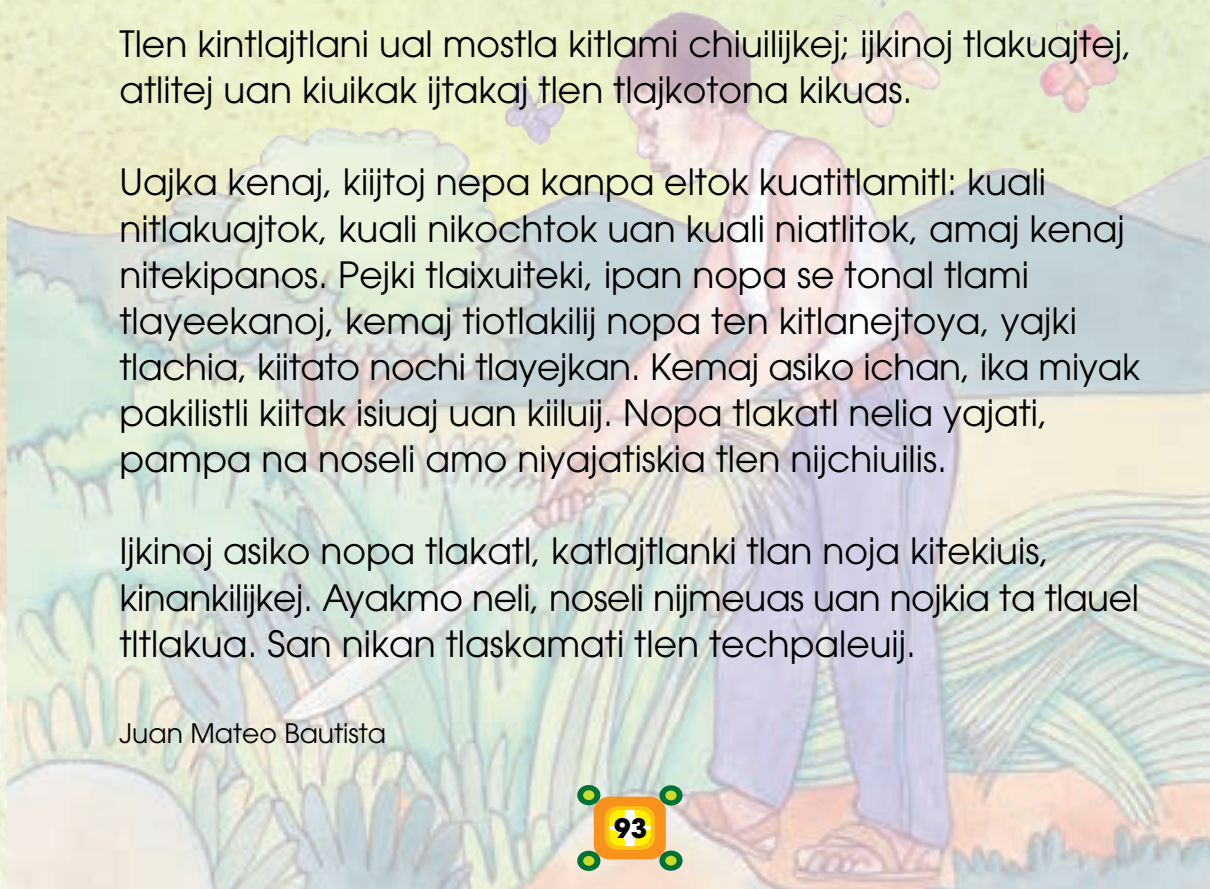
Nopa tekitiketl nimaya tlakuepilij; asito ichan, kinojnotsato isiuaj uan kiiluij, tlen kichijki nopa itlanejkaj uan tlen kiijto. Tiotlakixki asiko nopa tlanejketl, kitlajtlanilijkej kenke amo tlen kichijtok, kenke ijkinoy kiijtoj; uajka ya tlanankilij: Na nijkua sempouali tlatamachiuali sintli tlen nochi inoj kinexketsasej, eyij totolimej kuali tlachijchiuali, eyi uejueyi atekomitl atl, nochi ni ipan se tonal.

Tlen kintlajtlani ual mostla kitlami chiuilijkej; ijkinoy tlakuajtej, atlitej uan kiuikak ijtakaj tlen tlajkotona kikuas.

Uajka kenaj, kiijtoj nepa kanpa eltok kuatitlamitl: kuali nitlakuajtok, kuali nikochtok uan kuali niatlitok, amaj kenaj nitekipanos. Pejki tlaixuiteki, ipan nopa se tonal tlami tlayeekanoj, kemaj tiotlakilij nopa ten kitlanejtoya, yajki tlachia, kiitato nochi tlayeekan. Kemaj asiko ichan, ika miyak pakilistli kiitak isiuaj uan kiiluij. Nopa tlakatl nelia yajati, pampa na noseli amo niyajatiskia tlen nijchiuilis.

Ijkinoy asiko nopa tlakatl, katlajtlanki tlan noja kitekiuis, kinankilijkej. Ayakmo neli, noseli nijmeuas uan nojkia ta flael titlakua. San nikan flaskamati tlen techpaleuij.

Juan Mateo Bautista

TOYOLCHIKAUALISIPAN OJTLI

Nochi tlakamej moneki kiyekosej miyak tlamantli tekintl uan ijkinoj uelis kiasisej tlen kinejneulliaj uan nojkia moneki kipiasej tlamatilistli uan ijkinamo kipiasej kuesoli tlan ualasej uan kichiasej innemilis.

Nochi tlen yoltokej tlakamej moneki kiyeekosej tlamachtlistli tlan ika tlatsonkixtisej miyak tlamantli tekintl tlen nojuan poliui ipan toaltepeuaj tlen kintlauejkajtokej yeka moneki onkas se tlanejneullili tlen kuali ineluayo uan ijkinomochi kualititstosej.

Tlakamej moneki kiixmachilisej nemilistli uan ijkinouelis uajkauasej itstosej uajka tikijtosej nojuan momanauiaj ipan ni tlaltepaktli kanpa tiistokej uan ijkinokualititstosej uan amotlmokuesoltemosej.

Moneki tlen tlakatiualauij kualimomachtisej uan ijkinouelis tekichiuas ipan tlayeyekatlali uan kipiasej miyak tlayeyekoli amokej amaj tekichuanij kichijtokej miyak tekipacholi

Tlakamej kuali monejneuilsketsasej
kej tsikitesij uan uelis tlapaleusej
ipan miyak tekiti tlen onkas
ipan ni tlattepaktli kanpa tiitstokej
amotijkauasej ma onkaj
kualantli tlen kitsakuilis nemilistli.

Tlakamej moneki kiselisej
kuali tlamaxtilistli ijkinu uelis
kuali kimpaleusej altepemej tlen kintlauelkatokej
ijkino altepemej ininseli moyekanasej
uan nojkia amo onkas tlapasolistli
san moneki se kuali nejchikolistli.

Tlakamej moneki kipiasej kuali tlanejneulistli
uan uelis tekichiuasej tlen ika ya
kimachilijtok ixtlamatilstli
tlen nochi nejneuilpanotok
yeka moneki amo tikelkauasej
tlen onka tomako
ipa ni tonemilis, ipan ni tlanextli
ipan tonana tlattejpaktli.

Heriberto de la Cruz Bautista

MOIXTOKAKEJ UAN MONAMIKTIJKE

Ni tlaltipaktli tlen ipan tiitstokej, yaualtik uan yejyektsij, yeka kiixtokak tonatij.

Keuaj kiixtokasej ni tlaltipaktli pejki mijtotiya san iselti, kiyaualojtinemi ne tonatij.

Nojkia itstoya miyakij sitlalimej tlen nojkia kiyaualojtinemiyayaj uajka tonatij axuajkajki kiixtlachilik tlaltipaktli pampa kuajkualtsij kichiuayaya mijtotiya kejuak kiixtokaj.

Uajka tonati ika iixtiyol kitlachilik uan kixmiktik, uan nopa tonali mokamanaljujike tonati kiijlik tlali, itlauel tikuajkualtsi! axuajkajki kimachilik ipan iyolo tlauel kiijnelia, uan kitlajtlanilik tlaltipaktli ¿tijneki timonamiktis nouaya? ... Tlaltipaktli yolik motsinchikilojtiyajki uan kinankilik... iTonati, ika nopa motlauilo, kentinechixtlaullia, keuak techixmiktiaj, tlauel tikuajkualtsi ! ma nimonamiktis ika ta, yanopa tlauel nijnekiskia.

Teipa mochijki tlajtolkamanali keuak mosiuajtise ipan ne eluikak, mosentilijke nochi sitlalime uan tlen nopa tlen mosiualtia, kintlajpalojke ika ininyolo.

Panoke miyak tonali, nopa tonati uan tlaltipaktli, kipixke se ininkone tlauel kuajkualtsi uan malakachtik keuak moixkopinke inana uan itata.

¿kenijkatsa tijtokaxtise ni tokone? kiijtouayaya tonati, kiiljuiyaya nopa isiu. iTlauel kuajkualtsi! moyoltilanki tlaltipaktli iSan tlauel chipauak! axkana nikasi tokajyoti kuajkualtsi tlen kenijkatsaj nijtokaxtis ni konetsi, uajka kiijtojki

tonati, achi kuali tikinnotsase itionanaua uan inijuanti ma kiijtoka kenijkatsa tijtokaxtise... Nochi mosentilijke sitlalimej keuak kitiochiuase tlen nopa yankuik konetl tlen tlakatijtok.

Sitlakueyitl tlen kualtsi tlauiyaj uan tlauel kuajkualtsi tlen nochi tlen nopayo mosentilijtoke kiiljuik, tlaltipaktli, mokonej tijtokaxtisej METSTLI keuak ta tiinana miyak tlautil mitsmakas uan nojkia tojuanti. Kejnopa panoke miyaki tonali; Metstli moskaltijtiajki chipauak uan kuajkualtsi itlauil.

Teipa inana kimachtik kenijkatsa mijtotis uan kiiljuik timijtotis kanpa na nonechka tinechyaualojtinemis, axkinekiyaya ma kikajteuas uejka, pampa moyolijlik tlakiya kipantis tlan uejka kikajteuas, tlaltipaktli kiijnelia ikone uan yeka kiixpiaj mojmstla.

Keman tlayouaya, metstli kitlauiliya inana tlaltipaktli uan kuali iyolo kitlalia. Tonati nojkia kintlauilia sitlalimej uan tlaltipaktli kiyaualojtinemi iueuej, kiuikatij inechka nopa ikone metstli, uan mijtottijtinemi keuak ma kiiostos inana uan itata.

Genaro Mendoza Hernández
Hidalgo

NOCHI TITLAPALEUIYAJ

Tojuanti titsikame titekitij timomiyakakui, pampa ijkino tlalochtsi tisenkauaj tlen totekij. Tojuanti titekitij pampa ti mayana uan nojkiya tikintlamakaj nopa uejueyij tsikamej tlen tikintokaxtiaj tsikatekojmej.

Tojuanti nochi timoikneijaj, yeka timonechikouaj kanpa tiyaui tijtemotij uan tijkuitij pilxiuitsitsij, mejkatsa nelpano ueyi kuaxiuitl, tlalochtsi tijmaximaj; kemantika tijmelauaj se ueyi xokokuauitl uan tlalochtsi tijtemouiyaj nochi imaxiuiyo. Kemantika tiyaui kanpa eltok auaxmili, san seyoud tijmaxima miyak pampa tojuanti tisentikatekitij, uan kema techpantiya maseualtlakatl kati iaxka nompaa auaxmili, flauel tijkualankamakaj uan yolkuitamijtok peua kitlaliya kuajnexpajtli tlen temiktiya kanpa tojuanti timoojtiaj, uan iikino miyak touikalouaj kuatlaoloua uan timikio. Yeka tojuanti ni titsikamej titekitij san flayoua, uan kema flanesi tojuanti titekitikejya.

Kualtsi nesi kema tojuanti tisentika tekiti, nochi timopaleuiya, timotlepanita uan timoneltokilia, ijkino sentik kena tiyajati ipan tekittl, uan amo motlamiltiya ijsiouillistli.

Climaco Espinosa Ávila
Hidalgo

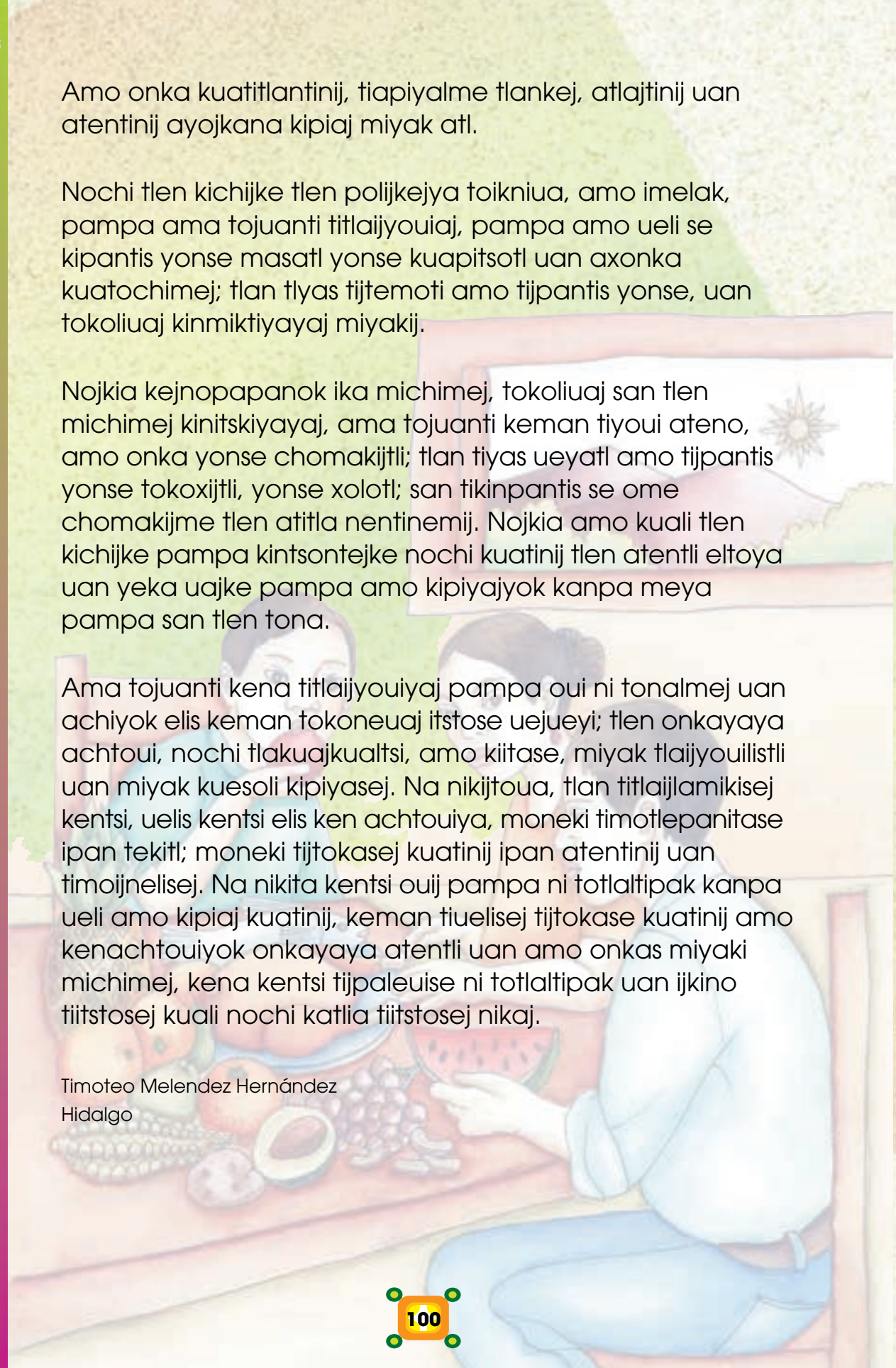

TLÉN PANOJKA

Kiijtouaj kipia miyak xiuitl, nochi maseualmej tlen itstoyaj ipan ni tlaltipaktli, amo tlaijyouiyayaj miyak, pampa onkayaya miyak tlamantli tlen kikuayayaj, itlajka tlen kuatinij, nakatl tlen tlapiyalmej uan michimej, inijuanti keman tokayayaj tlayiyayaj, teipa tlajchinouayayaj uan ij kino kitokayayaj sintli, etl, ayojtli, chili, kamojtli, ajoii uan miyak tlamantli pixkayayaj uan amo kinkuayayaj nochi pampa eliyaya miyak uan kitlauisojuiyayaj nochi tlenmokuayaya ini, pampa senpa onkayaya tlen kitokayayaj ipan se xiuitl. Nojkia panok yani tlamantli, keman kipiayayaj nakatl, keman kinmiktiyayaj tlapiyalme amo kitlamiltiyayaj nochi nakatl tlen se pitsotl, masatl, uan sekinok tlapiyalme kejnopa kuapitsome, kuatochimej, ayitochimej uan sekinok tlapiyalme keman kinmiktiyayaj amo kitlamikuayayaj nochi nakatl pampa sekinok eliyaya uejueyi tlapiyalme uan nojkia kintlauisojuiyayaj tlen mokuayaya uan amo kinkuayayaj. Ijkino panok ika michimej, inijuanti tlajtlamayayaj, kinitiskiyayaj miyak michimej uan amo kintlamikuayayaj pampa kinitiskiyaya miyaki uan san kintepeuayayaj; kiixmatke chomakijmej, tokoxijmej, xolomej akamaxmej, kosolimej uan sekinok michimej.

Ama ipan ni tonalme, nochi ino, tlanki, toikniuaj tekitij uan tekitij uan amo kinaxiliaj tlen ika tlakuase uaya ininkoneuaj.

Amo onka kuatitlantini, tiapiyalme tlankej, atlatjtinij uan atentini ayojkana kipiay miyak atl.

Nochi tlen kichijke tlen polijkejya toikniua, amo imelak, pampa ama tojuanti titlajyouiay, pampa amo ueli se kipantis yonse masatl yonse kuapitsotl uan axonka kuatochimej; tlan tlyas tijtemoti amo tijpantis yonse, uan tokoliuaj kinmiktiyayaj miyakij.

Nojkia kejnopapanok ika michimej, tokoliuaj san tlen michimej kinitskiyayaj, ama tojuanti keman tiyoui ateno, amo onka yonse chomakijtl; tlan tiyas ueyatl amo tijpantis yonse tokoxijtl, yonse xolotl; san tikipantis se ome chomakijme tlen atitla nentinemij. Nojkia amo kuali tlen kichijke pampa kintsontejke nochi kuatini tlen atentli eltoya uan yeka uajke pampa amo kipiayjok kanpa meya pampa san tlen tona.

Ama tojuanti kena titlajyouiyaj pampa oui ni tonalmej uan achiyok elis keman tokoneuaj itstose uejueyi; tlen onkayaya achtoui, nochi tlakuajkualtsi, amo kiitase, miyak tlajyouiistli uan miyak kuesoli kipiaysej. Na nikijtoua, tlan titlajlamikisej kentsi, uelis kentsi elis ken achtouiya, moneki timotlepanitase ipan tekittl; moneki tijtokasej kuatini ipan atentini uan timoijnelisej. Na nikita kentsi ouij pampa ni totlatipak kanpa ueli amo kipiay kuatini, keman tiuelisej tijtokase kuatini amo kenachtouiyok onkayaya atentli uan amo onkas miyaki michimej, kena kentsi tijpaleuse ni totlatipak uan ijkinno tiitstosej kuali nochi katlia tiitstosej nikaj.

Timoteo Melendez Hernández
Hidalgo

ATLANOTSALISTLI

oueyitatauaj kiijtouaj, eltoya kemaj amo tlakiyau tlen miyak tonali, nochi maseualmej motekipachouaj pampa amo tleno atl, sekij uejka yau moatlakuiliaj, inintokui uaki uan amo tleno ika mopanoltiaj.

Yeka mosesej kotiliaj nochi tlen maseualmej uan moilui ajkeya tlamapaleuis kemaj anotsasej, katli kiixomajtokej kamanali katli kinmapaleuiya kemaj anotsaj.

Ipan ni anotsalistli moneki maseualmej katli uelij kipitsaj akatl, inijuantij ostokalakij kemaj asis chikontonali inijuantij mosauaj, amo kikuaj yonse tlaxkali, san kikuaj chiltlapojyontli uan kiji oktli, tlaj amo mosauaj, amo uelisej ostokalakisej. Kemaj yauij ostoko, nepa no tlatemaktiliaj uan tlapitsa ika akatl; nojkia ipan tlattepaktli se akinijki tlatemaktilia uan kitemitiaj se komitl ika atl, uan sempa kitemiliaj majtlaktli uan naui tlaxkaltemej katli achtiuiya kikuitoj ostoko. Nojkia kinpojpostekij majtlaktli uan naui ikuayo uitsolikxitl, kitemiliaj ipan komitl, ni amo aki kimayauilis, yeka sekinok maseualmej flaixpiyaj tonaya uan tlayoua, tlan akinijki kimayauilis ni atl uajka katli ostokalaktoke amo uelisej pankisasej pampa motsakuas ostotl.

Katli ostokalaktokej amo motekipachouaj tlan keski tonali itstosej, tlen kintekipachoua matlakiyau, yeka kemantijka pano miyak tonali uan amo pankisaj, kimachiliaj kemaj tlakiyajtoka kemaj kiitaj ipan pilostoatlajtsi atl uan kiuka piltlasoltsi nopa tlajtouaj tlakiyajtok. Teipaj pankisaj uan kinsej kotilia nochi tlen maseualmej kitlaskamatij pampa tlakiyajtok.

Uajka uelis kiijisej atl katli tektok ipan komitl. Tlejtouaj tlan akin kiijs nopa atl, kias ueyi inemilis; tlan se akinijki ixpoyau kitsonaltiaj uan kaxanis.

Ma. del Socorro Carmen Morales.

TEJTE

Ipan ni teyouali itokax Tenextitla, tlen flatilantli, Tampacan, S.L.P. yauejkaj pankisayayaj tlen amokuali ajakatl, kemaj tlayoua uan kanpa tsitsikayampa; ipan ni teyoualotl kitokaxtiyaj Tejte.

Se tonalia nopa Tejte, yajki ipan se kali uan kikixtito se okichpil tlen kochtoya, kiuikak ipan se kuamolomitl tlen ojtlatl, paya tlanexilito ni okichpil, Teipaj inana tlen ni okichpil, tlatempojki, kijtouayaya, pampa tlauel tlatsijti ikonej, yeka kipanok ni tlamantli.

Amanok, seyok tlamantli panok ipan ni teyouali, ama se pilichpokatsij nojkia mopantilij Tejte; ijnaltsij, kemaj yauiyaya momachtiti nepa Secundaria Tecnika; nechka ichaj kikajki kej se akinijki kitokiliya, kemaj kimatki kitlajkoitski; uajka kiitak se pilokichoiltsij iyoyoj chipauak; nimaya kiajuak kiilui ma kikaua pampa ya youi momachtitij; uajka nopa Tejte, iyolikatsi motlalkauij yajki moseuito ipan se tetl, paya mokajki.

Ueli anmotlatsintokisej, ¿tlake kin panak injij touampoyouan katli kinmajmatij nopa Tejte? Nijnejki nemechiluis amo tlen kinpanok, ¿kenke uelis? Pampa inintonal tlauel tetik, yeka uelkej kiijyouijkej ni tlamajmatili, nojkia pampa nopa pilichpokatsij kiyeeke kenijki kitlakotonis, pampa kiajuak, ya kejnopa Tejte amo kipaktia kualankatlanankilistli.

Totatauaj uan tonanauaj, nechiluijtinenej,
kemajtijkakisej se tlenijki o tikitase Tejte, uajka nimaya
tikajuasej uan tikiluissej ketijuanti tijneltokaj toteeko,
ijkinoj ni Tejte nimaya motlalkauiya.

Ni Tejte nelia mopakiltiya uan nelkichiua, kemaj se
flanejneuiltinemi tlen amo kuali, uajka moneki
tikelkauasej tlen amo kuali kemaj tipankisasej.

Isaac Hernández Hernández

SE TELPOKATL TLEN MOKUEPKI AYITochin

Se telpokatl mojmotla kiitayaya kenijki moatlakuiyaya se ichpokatl tlen san kenpanoyaya tonalme kinelpaktiyaya, uan nojkia mojmotla moiljuiyaya tlauel nechpaktiaj ne ichpokatsi pampa yejyektsi, na nijnotsas mostla keman panos, uan nikiljuis inik na nikixtokaj; ijkinopanotiyajke tonalme, kemantika keman kiitayaya ualouaj, monechkauiyaya ojtipa uan keman ualayayaj ayoktleno kiiljuiyaya pampa san kense tonantsi yejyektsi kiitayaya nopa ichpokatl, uan ijkino elki mojmotla, uan moiljuiyaya... ¿Tel ni axkeman uelis nijnotsas nopa kuajkualtsi ichpokatl?, uan toniliyaya uan sampa kionchiayaya nopa ichpokatsi ne ojtipan uan sampa axtleno kiiljuiyaya, san kinankiliyaya itlajpalol.

Se tonali moyoliljuik, achi kuali ma nikinijli notataua majyaka ichaj, ma kiijtlanitij... Uan sampa moiljuiyaya, axkana, achi kuali ma nijnotsas na, uan teipa nikinijlis notataua ma kiijtlanikaj uan ijkinopanotiyajke miyak tonalme uan ipanima se tonali moyoltetilik uan moiljuik, achi kuali ma nijchiyatij ne ameli uan ijkinokichijki, kichiyato nepa kanpa eltoya ne ameli kanpa kikuiyaya atl nopa ichpokatsi, uan kema kiitstejki ualouaj; uajkino kena, san keman asitoj, nimantsi kiixuetskilik uan keman kikuiyaya atl kiiljuik, ichpokatsi, na mojmotla nimitsnotsasnektok uan axueliyaya... ¿kenke? kinankilik, pampa nimoiljuiyaya uelis axtinechnankiliskia... ¿kenke tlan axnimitsnankiliskiaj?, kiiljuik... Pampa na nijneki nimitskamauis uan nijneki nimitsijlis se tlamantli... Kualtitok, san pampa namantsi

niyoua tlaaxtle, nechajuas nonana, mostlayok tinechijlis tlen tlkijtoua... Kualtitok, kiijtok nopa telpokatl, nika nimitschiyas mostla, uan ijkinu elki.

Keman tonillitoj, yajki kichiyato nopa ichpokatsij uan keman asiko, nimantsi kiiljuik, na nijneki nimitsijlis, tlaluel tinechpaktla uan nijneki nimitsijtlannis. Kualtitok nimantsi kinankilik nopa ichpokatl... Tlan nellaj tijneki tinenchijtlanis xiuala nouaya, nimitsixpantitij iuaya notatauaj uan nopayo tikinijlis tlen ta tikijtoua namantsi... Kena, kiijlik nopa telpokatl... Kitlalantejki ikoj uan pejki nejnemi uan yajtiyajki ichpokatsi uan nopa

telpokatl, kitokilijtiyajki uan ijkinu

asito ipan se ueyi

tepetlakoyoktli uan

nopayo, nopa ichpokatl

kiiljuik, Nikaj nocha...

kualtitok kinankilik nopa

telpokatl uan nopa ichpokatl

kalakito ipan nopa

tepetlakoyoktli uan

kiiljuitejki...

Xipano, xinechtokili

tlan nella tijneki

tinechijtlanis... Uan

kalajke ipan nopa

ueyi tlakoyoktli uan

san kennejnentiayajke

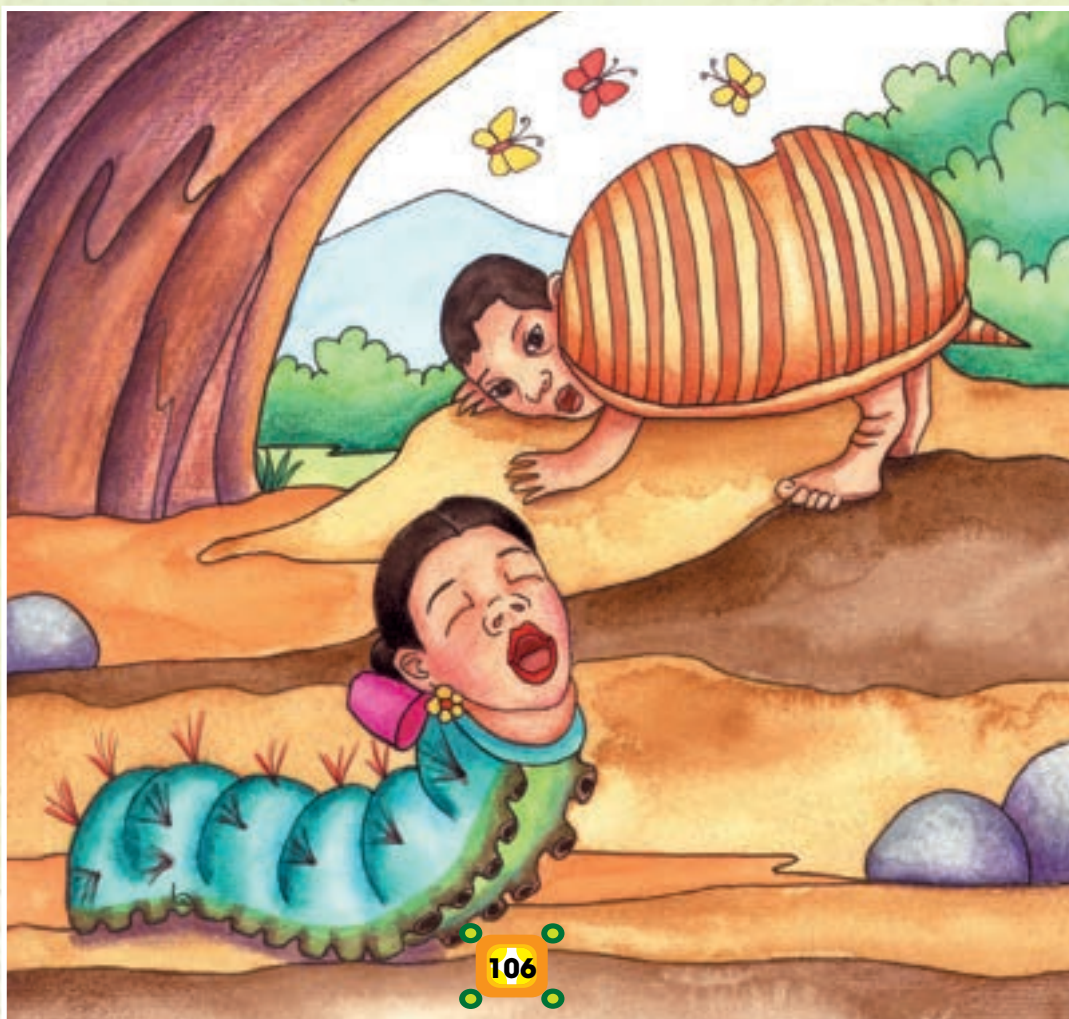
motsaktiyouiyaya

nopa tlakoyoktli uan

asitoj kanpa ayojkana uelki nejnemis uan pejki
moijtiuatantiyajki uan ijkinu asito kanpa senpaja ayokuelki
nejnemis uan uajkaya kiitak kenijki nopa ichpokatl mokuepki
se pilokuiltsi uan pejki kalaki ipan tlakoyoktli, uan nopa
telpokatl moiljuik tlan ya mokuepki se okuiltsi, na
nimokuepas se tlakuajketl tlen kualtsi uelis tlaluauanas uan
mokuepki se ayitochi uan pejki tlalxaua uan ijkinu, pejki
kitemojtinemij nopa ichpokatsi tlen kiixtokayaya uan nochi
pilokuitsitsij tlen kinpantijtiyaj kanpa tlaxajtinemij kinkuajti...
Kijitouaj yeka nochi nopa ayitochimej, nochipa tlaxajtinemi,
pampa kitemouaj nopa ichpokatsi.

Florencia Miranda San Román Hidalgo.

1 = ink = para

NIKIKNELIYA NOTLAL

TLATEMPOUALISTLI TLEN KIIJTOUNA, KENIJKATSA PEJTEJKI MOYOLITIYA NI CHINANKO ITOKA SOKITEKO

Kualtiaskiya nochij chinantli tlen onkaj ipan ni tlaltipaktli, kipiaskiya ininkamanal tlen kanpa kiijtoskiya kenijkatsa pejki moskaltiya nochi tlamantli, neliya ni tekittl neloui pampa axtimomajtoke titlajkuilose ika toneltlajtol.

Nama na nikamatis tlen nechpouilijtoke maseualmej tlen ni Sokiteko mochantijtoke, kiijtoua ni kamanali Sokiteko, uala komouak kejuak titejtose, ipan ome kamanali sokittl, uan teko, uajka kiijtosneki kanpa onka miyak sokittl, pampa uejkaya, miyaki maseualmej yaui koalkui kiualkui sokittl tlen ika kichijuaj komittl, oiyoli, chahapali, kaxittl, uan sekinok miyak tlamantli.

Ni chinantli semej axueyi pampa ayamo miyak xiuitl kipiya, tlejtoua ueuentsitsi elke eyi tlakamej tlen achtoui asiko nika, inintoka eliyaya, Aniceto Hernández, Manuel Burgos Hernández uaya Domingo Manuel, Kichijke ininxajkal kanpa itoka kuaxilotitla, noja nama kianopa itoka nopa kalpoli. Ni maseualmej eliyaya inincha nepa ne Chililijko, nojkiya ipan se kalpoli itoka Tsokouijtsintla, kenijuak momiakilijkejya, yeka seki kistejke uan sejkanok yajke mochantito.

Ni sokiteko kualti tijpantise ipan se amatlanextli mapa tlan tijtemose ipan Uexotla chinankotlatilantli, nechka kanpa panotok ueyi ojtli tlen yajtok Mexko altepetl, tlan tiyase san toikxipa tinejnemise se 30 kauiktsi, nechka eltoke sekinok chinantini kenijki La Cruz,

Auakatitla, Chililijko, uan sekinok. Ipan ni Chinantli nochi xiuitl kuali tlali onka, axneltlaseseya, sankuali flatotoniya, kema ipoual tlaauetsi, yeka kema maseualmej tokaj, nochi tlaeli, nojkiya tekuanimej uan tlapiyalmej kuali moskalitiya. Onka tepeme axneluejkapantike, se kitokaxtiya Mapachkali uan seyok matlajtepetl, nojkiya panoj ome atemitl se itoka. Auakatitla uan nopa seyok Kuatemax, axueyijke ni atemin-tini. Tlajtijtemoua flake kuatini onka ni Sokiteko, tijpantise miyak tlamantli, kenijki tenkikis okpaktl, pepeyoka, teokuauitl, piyochi, auatl.

Auakatl, uexotl, pochotl, xochikuauitl, lalax, kokaj kokax, kuaxilotl chalchokotl, limoj, kafe, limonaria, aitochkuitlapili, apasotl, mouijtli uan sekinok tlen nika axtijtokaxtiya. Nojkiya itstoke tekuanimej uan tlapiyalmej kenijki; aitochimej, mapachimej, tusajmej, kuatochimej, tokomajmej, pixpixmej, chiltotomej, sakamismej, papamej, oselotl, tlakuakilomej, pitsomej, chichimej, kuajmej, piyomej, totolimej, solimej, uilomej uan sekinok tlen itstoke kuatitla.

Nika ni chinanko kaltini kinchiua ika sakatl, kuaiutl, sokitl, sekinok kitlaliliya lámína namanok pejtok mochantiya ika nopa tlen tijtleliya cemento, nika ni chinantli mochantiya nelia pilkuejtsitsi kali, nochi san kitlajkoita se achi kitekiuiya kanpa tlakualchiua uan seyok kanpa kochi.

Ni chinantli yolki kema seki maseualmej kistejke ne Chililijko, uan kitemojke kanika mochantiti osito nepa nechka kanpa onka atemitl, mas ayok itstoya nepa noja eliya san se chinantli, pampa nopa maseualmej komuntekitl konchiuayaya nepa, kema kiitake axsanse momajmakayaya tlamantli tlen kitlaniyaya, moyoltlejlijke ayokkuali nemiyaya, uajka achikuali sempaja moxelojke, eliya 1960 kema tlanki nopa tlamantli.

Kema ya moxelojke ni maseualmej kichijke ome chinantli la Cruz uaya Sokiteko, kianopa nemiaya seki sansejko, asitoj nopeka 1974 kema sampa moxelojke, uajka kema se tlamantli onkayaya ini ijixkotiya kikualchijchiuayaya.

Maseualmej tlen nika mochantijtoker, axkinpaktia san kamanali kenijki tlejtose, pampa inijuanti tlejtoua nopa san kamanali axtlano kikaua, no motlatskiltijtoker ika se tlasentilijkatokaxtli tlen itoka CNC pampa kianopa moneki, axkana pampa nelia kineltoka inijuanti monemiltia ika se tlanauatijketl tlen itoka juez uaya sekinok tlanauatiyani, san kiajnopa kualitstoke axkana moneki seyok tlamantli. San ya ni tlakijtoua ni tonali.

Severo Bautista Osorio

SE TLAICHTEJKETL

Uejkaya itstoya se nanatsi uaya ikone; ni okichpil kipaktiyaya tlaichtekis, kanpa youiyaya kiukayaya tlamantsitsi tlen onnesi ne kaltlamachtilyan, kaltitla, kanpa ueli.

Tlen kiichtekiyaya kiukayaya ichaj uan ni nanatsi axtleno kiiljuiyaya nopa ikone, axkemaj kiajuayaya. Kema ueyiyajtiyajki pejki kiichteki tlamantli tlen achi ipati uan nojkia inana axtleno kiiljuiyaya. Se tonali kiitskijke tlanauatiyani pampa kimatiyaya tlen tlachijtinemiyaya kiiytojke kikechkuauiyonise. Kiukayaya kixoxopejtiyouiyaya; inana itepotsko chikauak chokatiyouiyaya. Kejnopa kiukayaya. Nopa nantsi kinilik nopa tekichiuani, kentsi ma kitlalkauika nopa ikone, kinekiyaya kikamanaljuis.

Kema kitlalkauijke, pejke kajkamati iyolikatsi, nesiyaya nopa toaui, nechkatsi inakasko kitlailuiyaya kema kiitake nopa nanatsi, kitlankechilik inakas, nopa ikone kikotonilik inakas nopa

tekiuejkeme kitlajtlanilijke kenke kejnopa kichiua nopa ikone uan ya tlanankilik; amo kineki kikakis tlen nikiljuia.

Uajka popa ikone chojchokatiyouiyaya motemakak kitlateljuis inana, namanok nechkamanaljuia kema nechukajya nechkuaiyonise, ipa kema nitlaichtejki yonse kamanali nechiljuik, ya itlajtlakol tlen ni nitlaichteki.

Kema nitlauijuikayaya yontleno nechiljuik, naman pampa nechmiktsej ya, kena onka kamanali sempaja xinechukakaka xinechkuaiyoniti, sempaja ma nimiki.

Maria Alejandrina Sánchez Vera
Hidalgo

KEJNI IXPOLIJKI TECHICHIKITL

Tlajtōlmēlāualiskayōtl tlen se altepetl eliyaya itokaj “Techichikītl” tlen kināuatiyaya Ichkatla tlali, nechka Uexotlan Altepetl; Techichikītl, kīijtosneki kanpa onka miyak chijchikīltik tētl; kipia nechka makuili xiuitl kitepotstokti- nemij kenke polijki nopa altepetl; kīijtōua kipia makuilpouali xiuitl tlen keman ixpolijki itstoya miyaki maseualmej uan sentikatekitiyayaj, kitokayayaj sintli, etl, tomatl, kakauatl, pitsajchili uan kuaxilotl, kuajkualtsi tekitiyayaj, mopaleuiyaya sentik, momatlaniyaya ipan tlenueli tekītl, itstoya tlakamej, siuamej, telpokamej, ichpokamej, okichpilmej, uan siupilmej, nojkia itstoya tekichiuani tlen kintokaxtiyayaj Achikatlayakankatlanauatījkemej, tlanauatiyaya ipan ininaltepe, kichiuayaya tlanauatili uan maseualmej nochi kineltokayayaj, nojkia kichiuayayaj keman se ajkaya mikīā, se ueyi iljuītl ika tlatsotsonali uan mījtōtiyaya iixpa mījkatsi uan tlakuayayaj nochi tlen mosentiliyayaj maseualmej, mochiuayaya se ueyi pakīlistli uan keman se mokuuayaya, amo mopajtiyaya ika pajtli; kichiuayaya se tlamanīlistli kanpa mosentiliyayaj tlakauēuemej kanpa ika ininkamanal kikamanaljuiyayaj ejekame ipan se ueyi tepētl, uan ijkinō, seki mochikauayayaj uan seki mikiyayaj, tlen nopa altepetl axaka amu akin mopajtiyaya.

ika pajtli uan amo kinekiyaya momachtise; kisenmatiyayaj san nauatlajtōli, keman se kinpaxalouayayaj uan amo kiixmatij ajkia

kinpaxalouaj, injuanti cholouayayaj, youiyayaj kuatitla uan seki mokaltsakuayayaj ipan ininchan uan teipan keman asik se kokolistli tlen itoka tsokoyotl, miyak konemej mijke pampa amo mopajtijtoyaj uan teipan, seyok kokolistli panok tlen itokaj tlakayouapaualistli tétanos ika ni, nojkia nochi konemej mijke; nenke kentsi tonalmej uan seyok kokolistii moixpantik tlen kitokaxtijke sauakokolistli, kanpa nochi pejke sauatij ipan inintlakayo uan axaka kinejki mopajtis ika pajtli, uajka pejke mikij maseualmej ika nochi konemej; uajka pejkej momajmatiaj maseualmej, teipa ayokmiyaki mokajke uan moiljuijkej, uelis teipa sampa panos seyok kokolistli uan nochi titlami mikisej; uajka moiljuijkej achi kuali, kisasej uan yasej sejkanok, ipan seyok altepetl mochantitij uan ijkinok kistejkej uan nopa altepetl ixpolijki, ama eltok san atl uan ueyi kuatitlamitl.

Sergio Hernández Cruz Hidalgo.

SE OKICHPIL CHIJCIMITIK

Se tetaj kinpixtoya omej ikoneuaj; se tlaueI tlatlepanita uan tekipanojketI, uak kemaj kinnauatinenkej ma flameuatij meuaj ijnaitsij, tlatentiaj uan yauij kappa miltekipanoua.

Nopase, ikonej santlaueI tlatzijketik uan tlaixpano chijchimitik amo kinektinenki tleno kichiuas, tlejtojtinenki kimapaleuis iteoyotI, yeka ya san nentinemiyaya kuatitlan kintlasosoluelyaya totomej uan tlakuanimej inintepasol, Kanpa onkatinenki chiltantantsitsij kinuikatInnenki kanpa kikaajtok ikoneuaj, se tena no kuatIajitI uan ikoneuaj tlen nopa akuatajtI kinuikatinenki yoksejko ipon seyok tepasoli, nojkia tlakuanimej kininpatlatinenki ipan itepasol, tekomaitsitsi kinuikayaya kanpa ichaj kuatochij uan kuatochtisitsij kanpa tlakoneuijtoyaya tenanpesujtii. Se tenantlakuakilotI kiuetiskiliyaya pampa ya amo kinkauayaya ikoneuaj, pampa ya kinmamajtinemi uan ijkinno amo uelyaya kinitskiya.

Se tonalia monejnueuili kenijkatasa kinitskis tlakuakilotI ikoneuaj, uajka kiteko kipijpixki tenantI, uan ni kiixtentlachilij uak kiitak motlalo nopa okichpil, tlakuakilotI kimamamjtejki ikoneua uan no motlalo uejka kanpa kichijtoyaj ichan se epatl; uan inik kiitas nopa okichpii kanke yajki tlakuakilotI kikajtijtlajki pilxiuitsi tsij ipan ojtI, uajka yeka kitokilijtiajki uan asitoj kanpa itstoya epatl, uajka epatl mijyaxki uan kitlalochti nopa okichpil.

Yese amo kimatiyaya tlaj kokojiaxti, asito ichan, uajka kitlatsintokilikej ichaneuaj kanke nentinemiyaya pampa flael tlakokojiaxtl.

Amo kininankilij uan yajki kuatitla mochokilla kemaj tlayouixti kikajki kinojnotsa se akiniyki, yese amo kiita ajkeya; san kikajki kiiluiya maya yau i pan se atlajtli kanpa uaktok atl uan ma kichiua kej maltijtok uan ijkinu kisas tlapoteuili.

Panok tonati uan amo kielkaua chijchimitinemis; pampa no ika iikni tlajtlasotik, pampa kimiyantinenki iatekoj. Kemantik itekakuan ijkinu kikualankaitanenki pampa kemantik yauiyaya milaj uan kinuiuitlatinenki nochi tlen kitoktokej.

Uajka monejneuilijkej nochi yolkamej; mosentilijkej uan kinotskej nopa okichpil, yese inijuanti kipixtoyaj se ostotl pampa kinejneuilijtoya kiostokalakise yoltok, uan ij kino iseli kikalakijke ostoko uan kipepechojke, uajka asiko Teoyotl uan kintlatsintokij tlake kichiuaj, uan kinankilijkej tlen kichijtoyaj Teoyotl kinajuak pampa nopa no se yolketl.

Uan Yolkamen motekipachojkej pampa tlan amo ijiyomikis, uan kisas yoltok, senijki chijchimitinemis ika nochi tojuanti. Teoyotl kinilui ma amo motekipachoka, nopa okichpil ma mokaua tlalijtik panimaj ya kichiuas ma amo miki.

Teoyotl moiluij, panimaj amo onka tlaltosamej, uajka ya ma mokaua elis tlaltosa uan momiyakilis.

Uajka nopa okichpil, moilui, tlan inijuanti uetskaj pampa nielki tlaltosa, amaj inik kiitasej senijki nikinchiichimis ininmil ika nimopanoltijtiyas.

Yeka ipan ni tonali nojanijki tlaltosaj kichijchimiya nochi tlen kitokaj.

Blakely Morales Carmen

CHICHIJ TLEN KITLAPANKI OJYOLI

 Lpan mayo metstli neltonaj, chikauak, uan yeka nopa Beto, kualka kistejki ne ichaj uan yajki kitlameuiti insintokuij, uan yajki iuaya ichichi tlen kipixtoya, uan keman elki tlajkotonal, nopa chichij flauel amikiyaya uan amo onkayaya kanke atliskia, teipa nopa chichij yajki kanpa eltoya nopa Beto iojyol, kiukatoya temitok ika atl, nopa chichij kinektoya kitentlapos nopa ojyolij pampa kinekiyaya kionis atl, uan amo uelki atlik, san kimimilok nopa ojyoli nopa chichi.

Pampa neltlaixko, uajka nopa ojyoli momimilok uan tlapanki uan tlami toyajki atl. Teipa keman Beto yajki kiitato kanpa kitlalijtoya iojyol kiitak amo onka uajka moifuik nopa Beto, nitemos ika tlatsintla nijtemoti, uan nimantsi temok, uajka Beto kipantito iojyol, tlami tlapantok uan nopayo itstoya nopa ichichij nojua kipipitsouayaya nopa ojyoti katlia tlapantok uajka Beto moiljuiyaya namantsi nijmakilis ni chichij uan ya, nimantsi cholok uan axaka atlik, yon chichij yon Beto.

Eugenia Martínez Nochebuena
Hidalgo

MOTLAJTLANIAJ ATL

Nimechpouillis kenijkatsaj kichiuayayaj tlakamej tlen itstokej ipan chinanko Ixtla kemaj kinekiyayaj ma tlaauetsi.

Kiijtouaj, kemaj amo tlaauetsiyaya, ni tlakamej tlauei kinkuesouayaya, pampa kejnopa amo tlaeltiyaya ipan ininmilaj, atlajtli uakiyaya uan ipan ininchan amo kipiayayaj atl tlen ika motlapajpakisej, motlachikuenisej, yon ika maltisej.

Ipan ni teyouali onka se ostotl tlen kiijtouaj nopaya kalakiyayaj ueuejtlakamej uan ueuentsitsij tlen achtoui mosauaj chikome tonatlj, tlen ika miyak flatlepanitali monechkauiaj ipan nopa ostotl uan iyolik kalakij. Kemaj kalakij kiukayayaj chikome kandela, tlailistli, popochkomitl, kopali uan se ueyi tomali tlen kiiluiyayaj patlach. Tlen ni kalakij sekij mijtotianij, sekij tlatsotsonanij uan sekinok tlen tlapaleuiyaj; nikan nochi kipiaj mosajtosej.

Asij kanpa onka se piltlamayantsij, nopaya mosej kotiliaj uan nochi tlatsikuiniaj, teipaj se ueuentsij tlajtolchiua, sampa tlatsotsonanij kipeualtiaj tlatsotsonaj uan mijtotianij ika ininpakilis.

Ipan nochi, ni tlajtlanili kinnojnotsaj teyomej tlen kimokuitlaluiyaj atl, kiniluiyaj ma kintitlanili, ma uetsi atl pampa inijunatij tlauei kipanoj, pampa tlami tlaaujki,

amo tlen kuatlaktli onkaj ipan ininmilaj, kuatitlaj nochi
flauaktok, tlakakatstlk nelia tlamauilili pampa ika
kentsij tlitl uan ajakatl mochiua ueyi tlajchinoli.

Tlen tlamantli kiukayayaj nepa ostoko nepa kikuaj,
nepa kikauaj nopa kandela kitlikuiltiyaya.

Kemaj kisayayaj, miyak injuantij ininikaluj kinchiaj
ostotenoj ijkinoy panoj se ome tonali uan tlaauetsi,
uajka kitlaskamatij totekotsij pampa kintlakakilij.

Inin tlanamikilistli ya kielkauaj.
Ma tijtsoneuakaj ni totlaneltokilis.

Evangelina Nochebuena Salas

APOLTEUEYOJKAMANALI

pan nemilistli, miyak onka lamantli tlen nechpolojtok, tlan nochi onkaskia uelis nesiskia kenijki pankisa ni nochinanko uan ni nejnelia tlaueI kuatotonilpa kitsonkixtise uan uelis tiitstose kuajkualtsi uan tijpiase se ueyi nextilistli tlen ni tlajtolistli, yeka ipan se tlasentilistli katli kinnotski ni ueyi kaltekichijketl, kenke amo mochiua se amatlajkuiloli kanpa manechiuilika ni toaltepeueyojtli Komontla -Tenexco. Ni amatlajkuiloli kititlanke ika ueyi kaltlanauatijketl Adolfo Lugo Verduzco, tlen moseuiyaya ipan ne ueyi chinanko tlatilanketl Pachuca, nojkia tlen kimachiliyaya ueyi tlaaleuili moneki uan ijkinu uelis tsonkisas ni ueyi tochinanko tlatilanketl, yeka ipan chikueyi tonati, noviembre metstli ipan chikueyi poali uan chikome xiuitl, mochijchijki ni amatlajkuiloli kappa nochi maseualme kitlalilijke inin machiotl, teipa kimotskiltijke ipan ni amatlajkuiloli, sempa kitlanejke ome maseualme uan yajke ipan ne ueyi altepetl Pachuca, kanpa kikauato nopa amatlajkuiloli ipan ni ueyi kaltlanauatiloan; panok miyak tonali ika seyok tlanauatijketl amo kichijki kiitas uan kiolinis sempa moinanke uan kisentilijke tomi, yajke kimatito pampa amo kimatiyaya neliya tla onkas ni tlapaleuili, uan kema yajke ipan ni ueyi chinanko altepetl, kipantito san inintlajkuilol, katli ni ueyi tlanauatijketl san kimakak se amatlajkuiloli kanpa kintitlanki ipan ni kaltlajkuiloltipa, tlanojnotsalistli uan tlamamaluikalistli uan miyak tekichiualistli, panok se tonali sempa mochikjki seyok amatl kappa sempa tlajtlania, uan kikauato kappa ne ueyi tlanauatijketl, no yau iixkopinka ipan kaltlanauatlyani uan kianupa miyakpa tlajtlantinenke totlanauatijkaua, kimakak tlanauatili ipan ni ueyi tekiamasentiliskayotl -Banco Mundial, ipan se tonal

sempoali uan naui ipan ni mayo metstli, tlen ni xiuitl chiknau i poali uan eyi kanpa tlapaleuik toueyi ojchijketl uan ojtlachijketl Puentes S. A. de C. V. de México, kanpa moixnextiki se tlakatl itoka Héctor Sánchez, kema nopa tonali tekityaya motlakoui se kualantli tlen nopa tekikali, nopa maseuali katli tlayakantoya ojtlachijketl tlen nopa ueyi kaltlanauatijketl tlen itstoya ipan ne chinanko tlatilanketl Molanko amo kipaktiyaya nopa tloxaualistli, santlauel patlauak, nopa maseuali kinektoya kipitsauilis, teipa kikualtilijke ika kuali ni kualantli ika nochi maseualme uan flaya ke tekichiuani, nochi ni tekitl kenami kematlaltejke flatamachiuani, kianupa kualtixki kiuelachichitiajkej ya tlanki tloxauatilstli, sempa kitemilijke apolteti; ipan makuili tonati julio metli tlen chiknau i poali uan naui tijt lamiltijke ni tekitl yeka ipon chikome tlen julio metstli ni ueyi kaltlanauatijketl temaktilik kanpa nochi mosentilijke tlanauatlyani kanpa kinotski ikatiotlak, yajtejke ni akoni ika miyak pakilistli, katli mokajke, ika tlayoua kichijke ueyi tlaixpiyalistli ika tlapitsani.

Manuel Hernández Hernández
Hidalgo

CHICHI TLAKUALCHIJKETL

Tlajtoua tomaseualpoyouaj kimpouilijtejkej ininkoliuaj pampa kipia tonali nochi yolkamej nojkia ueltinenki tlajtoua, kamanaltij o uejchiuaj kej tojuantij, san uajka tlauei motlachiliaj nochi, nochi san mopaleuiaj, axakij san itstok.

Kijjtoua se tlatempouali itstoya se tlakatsij tlen kipaktijtinenki motekipanos, sanke kaualtsij, mijki isiuaj kemaj kitlatskij se kokolistli tlen amo kiijiyouij. Uajka mokajki san ika ichichi, kiampa tlapoyauixki san ika ichichi mokamauijtok, kiilua ualmostla yas tekititi, amo kimati kenijkatsaj kichiuas, pampa amo akij kichiullis ijtak. Kiampa ichtakatsij mijkejki inon chichi, kemaj isak nopa tlakatl kiitak ijtakaj eltoya kuatlapechtenoj uan tlachijchiuali tlakuali, nopa chichi no uajka monechkauij uan kimak tlakuali tlen onkaj ika se ome tlaxkali.

Ijkinoj yajki motekipanoua. Nopa ichichi no kitokili, san konkauato nepa mila. Kej amaj tikitaj, chichimej onasij mila sempa nopeka onmotekaj; ni ya amo, san konkauato iteko sempa tlakuepilij, asiko kanpa ininchan tlachpanki, flatsejtselaj, nochi kichijki tlen se siuatl moneki kichiuas ipan se kaili, ijkinok panok se ome tonatij, inon tlakatsij kitayaya amo tlen kipoloua, nochi tlachpampaj, iyoyoj kuali tlachikuentli, amo kemaj kipoloua tlen kikuas. Pejki motekipachoua pampa amo kimati ajkeya kichiuas nochi inon tekittl, yeka monejneuilij kitekos. kiampa mikejtejtej, konkuite iijtakaj uan yajki mila ika ichichi.

Tlajkotonaj amo kikixti iijtakaj, tlen kichijki tlakuepili, kielkaj kinotsas nopa ichichi, iseli ualajki ichan, tlakakiko tlakalania se uajka miyantiualaj kuajkuatitlaj, ijkinok asiko kakalikaj, kemaj konita nopa ichichi tlen iijksan nemi tekichiuas. Uajka iyolik yajki kanpa kaltemittl, kinojnotsato. Tlakajke inon ta tlen techtlakualchiuilia uan nochi tlen moneki mochiuas ipan ni kali. Tlanankili chichitsij.

Kena, inon na nijchiuas tlen nikita timonekilia, pampa nikita nelia tijpano moseli, na nijnejki nimitspaleuis ika ni tekittl. Amo kemaj ninejneuilij techtekos, amo kemaj ninjneuilij techmelauas, ama ya kuali, san nika nimitstekichiuilia amaj ayakmo kemaj sempa niuelis tlen nimitschiuilia, tlen nikan yas tonali na no san nijchixtos, tlan tljnekis techtlamakas, tlan tljnekis techtlauisolis se memetsij, inon ta tijmati, ayakmo kemaj uelis sempa nijchiuas tekittl tlen nikan moneki, san nikan tlami nochi, na san nimitstokilijtinemis uan san kemantikaj nimitsmanauis kemaj kan se yolkatl kinekis mitstlanauis.

Agua Puerca, Xilitla, S.L.P.

SE CHAPOLIN

Ni eliaya se chapolin, kipaktiyaya kuikas uan tlatsotsonas ipan se xochimili, tlen ipayok miyaktini.

Se tonali yajki ipan xochimili itlajkoya, moseuik uan pejki tlatsotosona ika miyak pakilistli, keman nejnenki kentsi tonati pejki teotlakia, tlamixtenki, pejki ajaka, uan kiyau. Nopa chapolin amo kimatiyaya flake kichiuas, kinitato axkanelimej, asito kitajtakanij kaltsajkayotl; kinakilij katli tlajakanketl, uan kitlajtlanilij se ejauilijtsi; kiiluij, nimokauas inmouaya pampa nisesekmikiya. Axkaneli tlajakanketl kinankilij; kualtitok chapolin, timitspaleusej keman mokuartilis kauili; tinenchpaleuis titekitlsej sansejko, nopa chapolin kena tlejto, nitekitis ika imojuanti.

Panoke tonali uan amo kinejki tekitis ininuaya, san kentsi tekitik ma ejelaj kentsi kikuas pantsi, nakatl, tlaxkali. Yeka kinejneuili mijtotis uan tlatsotsonas.

Katli tlajakanketl tlachixki tlakaltech, kiitak uetsiya tonati onualtlejto, ximotekpanakaj nochi axkanelimej, nojkiá ta chapolin, nochi pankiskej, uan nopa chapolin uitonki uan choloj. Amaj keman kipantiaj peua kuika; kemantika kinuetskiliya pampa kinita yauí motekpantokej. Keman sempa ualajki se ajakatl, uan tlakiyajki, nopa chapolin kinitato axkanelimej, kitajtakanij kaltsajkayotl, onualkiski axkaneli tlajakanketl; kiiljui, ama amo uelis timokauas pampa tinechkajkayaua, axtijneki titekitis touaya, ama titeikneltsi uan ma nechtlapopoljui totoko; ximiki.

Enrique Sánchez Cruz Hidalgo

TLAKAYOSENTLALISTLI

Tijmatiyaya totlakayo tekiti, nojkia tijmatij pampa amo san se tekiti mochiua ipan totlakayo, ijkinoy, onkak se tonali, kenijkij kitlapejpenisej ajke kinyekanas ipan totlakayo.

Ijkinoy pejkej kintlajtlaniliaj nakastli, tsontekomiti, maitl, metstli, ixteyoli, ijtitl, kuetlaxkoli, kamaktli, flankochtli uan kuitlatl.

Kemaj kintlajtlanilijkej ajke kineki elis tlanauatijketl, pejkej moteuiyayaj, pampa san inijuantij kinekiyayaj elisej tlanauatiyani. Ijkinoy nopa kuitlatl san kintlakakiliyaya, amo moliniya ya, kinkaktok moteuiyayaj, kemaj kinekiyaya kamatis, nopa sekij kiajuayayaj uan kipinauiyayaj, amo kinekiyaya ma no kamati, pampa kiiliyaya ya amo uelis tlanauatis pampa flauel pilkuekuetsij, sekij kiilia tsikitetsij, sekinok kiilia pilsiltsij, ijkinoy amo uelis tlen kichiuas.

Nopa kuitlatl kwalanki, san mijiyouij, amo tlen kiniluij, iseeli kinejneuilijtoya tlen kinchiuilis.

Ijkinoy pejki tekiti, uajka kiijtojki ama amo nikisas nochi tlen kikuas ni tlakayotl san mokauas nikan ipan ijtitl ipan pilkuetlaxkoltsij uan tomauak kuetlaxkoli. Kejnopa pejki ueiya.

ijtitl, motsantsanoua kuetlaxkoli, ayakmo kiski kuitlatl, pejkej, nopa nakastli motsajki uan kuajkualo, ixteyoli mosonejki, tsontekomitl kuajkualo, tlankochtli nochisan tlankitolsasamakak. Kej nopa panok tonali, kiitakej yon se akij tlen inijuantij uelis kinauatis kuitlatl, uajka mosentlalijkej nochi tlen kikualankaitstinenkej kuitlatl, kiiytokej inijuantij ayakmo kinekij elisej tekitinij, kiiytojkej ya ajke nelia uelis kinyekanas, ijkinoy kitekimakej kuitlatl.

Inin tlapouali techonmachiltia ma nochi timotlepanitakaj pampa nochi ti sanse, amo akij flauel yajati, amo akin tlen flauel amo kiyekoua.

Moneki timosentikatlepanitasej.

Evangelina Nochebuena Salas

OMEJ IKNOMEJ

Itstoyaj omej iknomej, se siupil uan se okichpil. Inoj okichpil nelia tlamatiyaya, nochi maseualmej kikualankaitstinenkej pampa nelia miyak tlamanti kiyekoayaya.

Se tonalia kikajkej kiijtojkej kinkuitij uan kinuikasej uejka kinkuapolotij, nopa okichpil nimaya kimachilij.

Uajka kitemoj kenijkatsaj kiixnamikis ni kuesoli, kiteemoj se chikiuitl uan kitemitij ika xochitl. Ualmostla ijnaltsij kisatoj omej tlakamej. Kinnojnotsatoj uan kinuikakej.

Nopa okichpil kontlanantej nopa chikiuitl tlen temitok ika xochitl; kiampa kanpa nejnentiajkej kitepejtiajki nopa xochitl; Kiampa kinaxititoj kanpa se ueyi tepetl uan nelia kuayoj uan tlatsitsikayaj, nopona ininchaj kuatitlaj yolkamej. Nopona kinkauatoj; san onualajkej nopa tlakamej inijuantij no tlakuepilijkej, amo ouijtikej pampa tlakuepilijkej kanpa kikajtiyajkej nopa xochimej, nimaya tlakuepilijkej ininchaj.

Kemaj asitoj ipan ininchinanko se tlakatl tlen no kinkauato nelia moyolkuesoj; sempa kinkuepki uan popa okichpil sempa kitepejtiajki xochitl san kenopa tlakamej ama kena kiitakej kenke tlakuepilijkej nimaj uan se mokajki tlatepostsko; inik kipejpentiuajki nochi xochitl tlen achtuiya kikauatoj, nopona kinkuapooloj, nopona mokajkej, miyakpa motemajmatijkej, pampa monejneuilijkej kanse tekuajketl kinkuas. San kinteuantiyajtineki se oselotl, yampa tlaixnamijtinenki; kiampa panok tonali, inijuantij ueixkej, Kiampa se tiotlak nopa okichpil kikajki kuikak se tototl, ipan ikuikaj kiijtojtinenki "iiknij mikiskia uan ya tlatsakuas" sempa, ompa kikuikatischenki; uajka kiitak pampa iknij amo kuali

nenki, kiampa kitemoj seyok ojtli uan yajki, ya kimpixtoya omej oselomej no kinuikak,

Kiampa nejnenki, asito kanpa eltok se tepexitl, nopona kimelauato se ichpokatl ten nelia chokatoya, uajka kitlajtlanili. Ya kinankili pampa nelia majmaui, nopona kikaajkej ma kikuaki se yolkatl tlen kipia naui itsontekoj.

Kiampa ni okichpil kinankili ma amo motekipacho ma ayakmo choka ya kitemos kenijkatsaj kimanauis. Kiampa kemaj tlanki kamanaltiken san tetsatl ixnesikoj miyak yolkamej, kuechtikej uan uejueyij, kichiaj ma asi nopa tekuajketl; kiampa teipantsij kikajke uala se ueyi yolkatl, xitlauak yaui kanpa lokotsijtök nopa ichpokatl momanauij. Kemaj kimiktijkej, nopa telpokatl kinenepiltsontejki nopa yolkatl; Kiampa kisentokilij ojtli, asito kanpa se tlakatl tlen nelia yolchikajtok. Nopona onkatoya se ueyi iluitl, kanpa se itekipanojkaj monamiktijtoya.

Akin monamiktijtoya kiijtouaj yayampa kimiktij nopa ueyi yolkatl yeka kichiulijtoya nopa ueyi iluitl.

Kiampa nopa telpokatl tlen nelia kimiktij nopa yolkatl kualanki pampa akin amo tlen kichijki, yayampa kimaktijijkej nopa ichpokatl tlen itato kimaktijtoya nopa tekuajketl. Ni telpokatl tlen nelia kimiktij amo kinkajki ma kisentokilikaj nopa iluitl, amo kikajki ma nopa ueyi teepolojketl. Uajka kualanki nopa tetaj uan kinontski kenke amo kinkaua ma tlamikaj kichiuakaj nopa iluitl.

Uajka tlanankili inoj telpokatl; ne akin tijmaktilia moichpokaj amo tlen kimiktijtok.

Nopa ichpokatl kiixomatki uan kiijto, nelia ne telpokatl yayane akin techmanauij pampa ya kinnotski nochi nopa yolkamej tlen kipachanijkej uan kimiktijkej.

Nopa teetaj uajka tlajtlanki, kenijkatsaj nelia nijmatis tlan nechilulia tlen nelnelia ne telpokatl.

Uajka nopa telpokatl kikixti nopa nenepili tlen kitsontekili nopa ueyi teekuajketl.

Kiampa pejki nelia tlapetlani uan tlatomoni, nochi tlen nozona itstoya kintlapololtij ino tsokuijtli, ijkinno ino tetaj kineltokak; kiampa kinnamiktij, kinmaktijij tlayolchikauali. Kema nochi kikauili tlen eltoya iaxka ni ichpokatl itato teipaj tlakuepilia nopa telpokatl tlen kimaktijtoyaj nopa ichpokatl, ualaj kintlajtlania tekiti; ni tlen onmonamiktijkej amo tlen kiijtouaj uan kimakakej tekiti.

Ni telpokatsij amo kielkajtoya pampa kipinauajtij uan kinaktialaj kimiktis nopa teeueuej uan ijkinnoj mokauas ika inoj ichpokatl

Kemaj pejki tekiti amo kenijki, nochipa tekipanoj kuali; kiampa asik tonali; ya mokuiltij tlachijchius kanpa kochi nopa, tlakatl, amo kimajtoya tlan nozonaj no kochi inoj isiuaj. Uajka kanpa kochij kitenki uitstli, nelia uejueyi, pijpipinik

uan tojtomaktik; kiampa kemaj motlouisotoj kochisej,
ayakmo uelkej meuaj, san noponaj tlatokmijkej.
Teipaj kinixpixkej uan kintokatoj.

Nopa mijkatsitsij kimpixtoyaj omej oselomej, inijuantij amo
kimajtoyaj tlan inintekouaj mijkejya uan kintokejya.
kiampa yajkej kintemouaj kanpa kimatij kochtinenkej, amo
kinmelauatoj; kiniluijkej pampa inijuantij mijkej uan
kintookatojya.

Yajke kanpa kintoojkej, pejke tlaauauanaj, kiasitoj kanpa
kitoktoyaj, kikixtijkej. Kemaj kipanuetiltijkej, pejki nelia tlakiyau
chikauak, uajka kistiuesiko se ajkomalakatl, kitlananako
nopa tlakayotl kiukakej uejkapaj.

Yeka amaj kemaj ajaka kiijtoua nopa noja iajakayo inon
telpokatl tlen kiichtakamiktijkej.

Adriana Cruz Santos
Agustín Reyes Antonio

MASEUALTLALNAMIKILISTLI

Koneti, nimitsilluis se ome kamanali tlen kichiuas kuali tiitstos ipan monemilis.

Amo kuali tikinitskis kokimej pampa timaatomonis kemaj tiyas titlaixuittkiti uan tlaj titlameuati. Tlaj tisiuapil mitsmakokos mometi.

Tlaj tikochis iuaya mistoj, amo kuali, pampa kikuas motoonal.

Kemajtijkakis ueuepoka; motlij,xitlachpana pampa ualaj se mouikal mitspaxaloki.
Kemaj tikitias mistoj mixamiya, uala se paxalojketi.

Kemaj monana o motata yauitankis tlanamakati, amo xitlachpana, pampa tlan tijchiuas uajka amo tlen kinamakati.

Tlan tikauiltis tlatlapankaxochitl,amo kuali, pampa tlauei timotlatlapanilis teipa.

Kemaj tiya tijkuiti se tlamamali kuauitl, amo xijtsonteki iilpijka pampa tlauei timokonekokos o tikonepoliuis.

Kemaj mochaj kalakis se tepalkochinij amo xijmajmati pampa kiampa se tonali nojkia amo mitskauasej titepalkochis.

Kemaj pankisaj kisolimej atlajtli, kiijtosneki amo uejkauas tlaueiyake.

Tlan mokonej moixkuatlajkaluia tlayoua kemaj totonia,
xikixkuikuilo ika se tlili.

Tlan mokonej amonimaya kamanalti, xijkamatlajtlatsinij
kemaj panoj motsontlaj kochovej.

Tlan tinejntentiya uan timotepotlanis ojtli kijtosneki santlapik
kanpa tiya, amo tijpantiti tlen tijtemojti.

Tlan ajajtiya momol kemaj titlakua kiijtosnek tiitskuimitli.

Se tonalia se okichpil moseuij ipan tenamastli kanpa se
nanatsij tlakualchijtoya kipantij uajka kiiluij. Ma amo moseui
pampa kemaj tiueiyas titlatsiuus uan amotijnekis tlen
tijchiuas.

Jonas Felix Santiago
Noe Juan Hernández

TLAPOJPOLUILI

Momelajke pilmistontsij uan pilchichitsij ipan se ojtli kanpa nelia tsitsikayan, amo akij kipixtoyaj ika mauiltisej, ijkinoy tlen omej moixmatkej uan moteuantijkej ipan ni tonali.

Nopaya pejki sentik nemij, ijkinoy kipanokej pakillistli, tekipacholi uan tlaijiyoulli, ayakmo akij momatki iseli.

Se ijnalok mijkejtej pilmistontsij nelia yolkuesijtok, amo kinejki tlakakis.

Pilchichitsij kinojnotski, kiyolchikaua; amo yajatki kiyolpakiltia, kemaj kimatki kiixuauatsoj pilchichitsij.

Chichitsij tsajtsik pampa kitlami ixuauatsojkej; pejki monejneuilia. ¿kenke uelis mokualantij mistontsij? Nochipa sentik tinentokej uan amokemaj kuantantoya, ijkinoy.

Yajki moseuito kanpa amo akij itstoya, molokotsoto, kinejneuili miyak kenke kiani kichijki mistoj uan amo kemaj kimachili flaya kuesoli kipia.

Tlayouilij, isei youalpanok, tonilito kikajki tlasauajtejki; mijkejki ika iyolik, ijkinoy amo sanimaj techtlatokuissej ipan se kuamolomitl miyantoya mistontsij. Kiouijmajtok kenijki kinojnotsas uan motlajtlanilis netlapojpoluili tlen kichiuilij mistontsij. Miston ayakmo kinejneuili san kistejki kinamikito pilchichitsij.

Kijto miston: Niuala nijneki nechtlapojpoluis tlen yaloua nimitschiuilij, tlen nichenejtik nelia nimitsixpanok, nimitstemojtualaj nimitsiluis matikelkauakaj tlen panok, tlan ta nechtlapojpoluis ayakmo kemaj panos.

Pilchichitsij yolpajki, ayakmo kichixki; motlaloj kiyekmatito. Chichitsij kinankilij: Na iyojtsij nimitsmajtok, makaj ni tlaiknelili amo kemaj tlamis, ijkinoy tokoneuaj no kimachilisej, yejyektsij nochi mouikasej yolkamej.

Ijkinoy akin teetlapojpoluia kiijtosneki pampa kineki itstos ika pakilistli, amo kipaktia kuesoli, kitemolia kenijkatsaj nochi momanauisej, mosenitasej.

Ricardo Flores Orta.

¿ KENIJKATSA NITLAPOUAS TLAN NIMAYANTOK ?

Xitlapoua okichpil, ijkinamo tielis kejne motata. Nochipa techiliuiyaya se ueuejtlakatl.

Kema ni panoipan ne notekitlajtli, nikinita miyaki koneme ijkatoke tlamachtilyajteno, uan pano kejipa uajkema niasipan noteki, sekinok nouanpoyoua asitoke pampa amo niasito nimaya.

Kemantika moneki tikipaleuis touanpoyoua, para sempayano ualase techitaki, uan tla amo techpantiki yaui ika seyok tekakxoxonketl.

Nimopanoltia san ika ni tekintl, yanopa nijnankilik se tonali amatlaixnextijketl nechtlajpaloto, uan techtlajtlanilik se ome kamanali.

Na axnipinaua ika noteki, pampa tekintl tlen mochiua tonaya kijtosneki nopa kuali. Amo nikinita uakkema konemej tlenueli nechiljuia kema nipano kalteno tlamachtilyan. Kemantika amo nia tlamachtilyan, pampa amo niueli. Mojmotla ijnalok nikita san kemantika kuali nitlachia uan kema se maseuali kineki ma nikalaxos itekaktli, uan kema youijya uan nechkauilijteua se ome tomintsi pampa nipilchiuilik nopa tekintl.

Mojmotla xikita san se tonali, san se tlali, san se atlajtli, san se kuatitla uan maseualme, uan nochipa tlalchi nitlachia.

Amo kuali titlachiyas tlatsintla nechiljuia notlamachtijketl, kema nechtlachixtinenki. Na nijnankiliyaya, pampa nijtlachiliya

motekak, tlamachtijketl.

Ipan nocha noikni tlauei techtlaueichiua, tlejtoua, na kualia nitekitis nijtoxontinemis tekaktli pampa nesi nechpaktia.

Nonana nochi kineltokayaya, nechuikek ika se tlakatl tlen kitlajtlamania tekaktli, manimomachtis.

Amo nechpaktiyaya nopa tekiti, pampa nopa tlakatl tlauei mosisinia, san kema nonana uala kiinamaki tlen noteki, mochiua kuali tlakatl, kiiluiya nonana kualiya kej timouika uan amo onka tekipacholi. Sanke amo nochi kuali tlen kiiljuiya nonana pampa amo techmachiya, ya san nechnauatiya nitlakouati tlamantli ipan tiankis, uan isua no nechnauatiyaya.

Nelikaya amo techpaktiyaya nopa tekiti, pampa o oneme tlenuei techchiljuiyaya uan techpinajtiyaya pampa amo ueli nikisa tlen noteki uan nikinmakati se ome mayiti.

Panok miyak tonali, uan kemantlka amo nimomachiya iyon amo nitekitiyaya. Uan se tonali tlamachtijketl yajki kalijtik mokamanaloto iuaya nonana, kiiljuito pampa noikni tlauei kuali momachtia, uan na nelnimokajti. Nonana tlauei mokuesoua pampa no kiyolmelajki amo nipanos pan nauitlamachtistli, noikni itstoya ipan eyi xiuitlamachtistli, uan ya kena panos.

Noikni nechasisitoya, ama tiitstoke sansejko xiuitl. Ama ayokuelis timotlaneitjse totekaktli ,toyoyo, uajka na nijchijki nochi tekintl tlamachtijketl techiljuiyaya, uan kiampa uelis kuali nikisas.

Tlamachtijketl no mokuesouayaya, pampa nechikneliyaya. kiita kej nimoskalti uan amo san ninejnemis kej sekinok telpokame, san kemantika amo nijchijchiuayaya noteki tlen tlamachtiloyan, pampa nitekityaya. Tlamachtijketl kiyolmelauayaya nonana kinankilia, uan kenkatsa tijchiuase fla kemantika amo yau tlamachtiloyan pampa tekiti, pampa moneki tomi ika nijkouas tlen tijkuase.

Tlamachtijketl motekipachoj, uan nonana kiiljuia, amo ximotekipacho. San mamosenkaua ni tekipacholi uan yasa mojmotla tlamachtiloya, na nijnekiyaya ma notlamachtijketl kimatis no nijpia kuali tekintl kejne nouanpoyoua Ruperto, no nijpia se kuali no yoyo uan se amatl kanpa nechkaua nitekitis.

Na nimoskaltiyaya uan nikinpiayaya miyaki katli nechixmatl uan nechijnelia pampa kuali nimouika iniuaya.

Tlen panoyaya ipan se ueyi altepetl, nochi nijmatiyaya pampa nijpouayaya amatlaixnechtilli tlen kikauayaya ipan ikpali ika nimoseuiyaya para ninkintekaktomas.

Se tonaliya, se koyotl, kikixtik se amatl ipan ipantalo, uan pejki kipoua nelyolik pampa siltik tlajkuiloli kipiayaya nitlanki nijtoxoma itekak.

Kemantika nomoiluia achi kuali nimomachtijtjoskia para nielis se koyotepajtijketl.

Se tonali techitako se momachtijketl, kualikiliyaya flauel koyontok itekak uan nechiljuik, san kentsi xijtoxoma pampa amo nijualika tomi, uan nechijlui konemej moneki in momachtise uan amo tekiltse. Na nikita kejkuali tlakatl, pero nojkia amo kipiya tomi uan amo nikinanki. Nochipa nikitayaya uakkema pano momachtiti, uan no nikelnamikiyaya, ne ueyi tlakatl kejsa tonali techiljuik.

Ximomachtis okichpil, para tielis se flaixmatijketl nojan miyak kejmoteta.
Uan kenijkatsa nimomachtis tlaj nimayantok.

Modesta Hernández Hernández
Hidalgo

PAKTINEMILISMOKUITLAUULISTLI

Miyaki tlen tojuanti tijpia ipan totsonteko se tlajlamikilis uan timoiljuia kualia tiitstosej, tlan kuali titlakuasej, tlan kuali tlkochise, tlan timauiltise kuali uan tlan tiitstose kanpa axtleno techtsakuilis o techkokos ookikokos tnemilis, yaya nopa tikijlia kuali tiitstoke.

Yese, tlan achi tlaijtik tijtlachilise nochi tlamantini tlen techyauualoua, tijmachilise inik nojua ayi tikaxitia nochi tlen moneki inik kuali tiitstose.

Se ueyi kuesoli tlen monextia ipan achi miyak maseualme, yajaya nopa tlen kema se maseuali mokokoua o kimachilia se tlajke, kinita nopa tepajtijketl uan ya kiijlia, iTljpia se kokolistli tlen maljuili! uan nopa kokoxketl, peua moyoliljuitinemi ixkichkau tlen amo melauak, uan ijkinno iselti moyolpitsauia uan motsonijtlakoua.

Tlen nelia techpaleuia inik kuali tljuikase paktlnemilistli uan kokolistli yaya nopa tlen kuali eltos totsonteko uan ijkinno kuali tikixmatiskia nochi tlamantini tlen techyauualoua.

Se kuali tlajlamikilistli yaya nopa tlen kanpa nochi tijmatisejya inik ipan katlia ueli tonali, techasis se kokolistli uan moneki mat ijmatika kenke uan kenij- ki techasis se kuesoli uan nojkia tijmati inik:

1. Tian kuali timomajtekise keman titlakuasejya, timomanauia ma amo kalakika kokolisme ika totlakualis, ijflokuiltlime uan sekinok.

2. Ika matlistli tlen mojmostla tijchluas, tijkixtilia tokuetlaxo miyak tlamantini kejnopa sokitl, tlen keman tijkixtilia tijtentlapoua tokuetlaxokoyoktsitsi uan kualia moiyyokui.

3. Totlakualis, ika ni moneki ma nochi tijkuaka kuatlakme, xiikualisme, tejkestli chichualayotl, nakatl uan tlayoltini, inik totlakoyo nochi kiplas tlen ika mopaleuis, iKeman axtijmati kenijki timotlakualtise! Timoyolijlia, tlan tijkuase san se tlamantli, kualia timotlakualtiyajya, uan axkana melauak, pampa axkana nochi tlen tijkua oneli se yolchikajketl, pampa se yolchikajketl yaya nopa tlen kiselia uan kitetilia totlakayo inik kualit tekitis, se tlakualistli nojkia kipia sekinok tlamantini tlen kipaleuia totlakayo, Miyaki kikua tejkestli, pampa moiljuia ipan ya onkaya nochi tlen totlakayo kineki, uan axkana kejnopa.

4. Mauitlistli, oneli se tlamantli tlen nelia moneki pampa ika yanopa kisa itonali tlen axkuali tlamantini tlen eltoke ipan totlakayo iijitiko uan ijkinu kualia tekiti.

5. Mosiajkualistli: Kejni tijtokaxtia nochi mosiajkualistli tlen kiselia totlakayo uan totsonteko, pampa axkana san ika kochistli mosiajkaualistli kiijtosneki mochipauias totsonteko inemilis uan matikochika kuali, ma tikilkauaka tokuesol uan nochi tlamantli.

Tlan tijchiuase kuali nochi ni tlamantli tlen ika tikamatike, nika ualoua kualtekilistli tlen nochi tlamantini tlen ika mosenkajtok totlakayo, kejnopa toyolo, totsotsol toeltapach, toeyo uan sekinok tlamantini tlen kiyekana totlakayo uan ijkinu kena kualia itstos.

Juan Miranda San Roman
Hidalgo

SE TOKATL UAN SE KIMICHIJ

Se tokatl uan se kimichtsí, nochipa mauiltiyayaj tlapamitl iixko nopa tokatl keman kiitayayaj uilantok nopa kimichtsí, peuyaya uitoni ipan ikuitlapa kikekelouayaya, nopa kimichtsí, chene pakiyaya uan peuyaya uetska ji, ji, ji, jijo, jo, jo, jo-ja ja, ijino uetskayaya nopa kimichtsí.

Asito se tonal, nopa ueuejkimichij, achi kentsi kualanki, uan chikauak kitsajtsilik, ayojkana xinechkekelo siuatokatl pampa uajkajkia niuetskatok, nimokokos uan ta axkana tinechpajtis, achi kuali xikontlachilis notlakayo, xinechyejyekti pampa chene nittekpiyoj, na nijmachilia tlalochtsi niesopolui, tlan amo tinechpajtis uan amo tinechmokuitlauis, nimantsi nimikis, timokauas tiiknotsi uan ayojkana tijpias ajkia iuaya timauiltis.

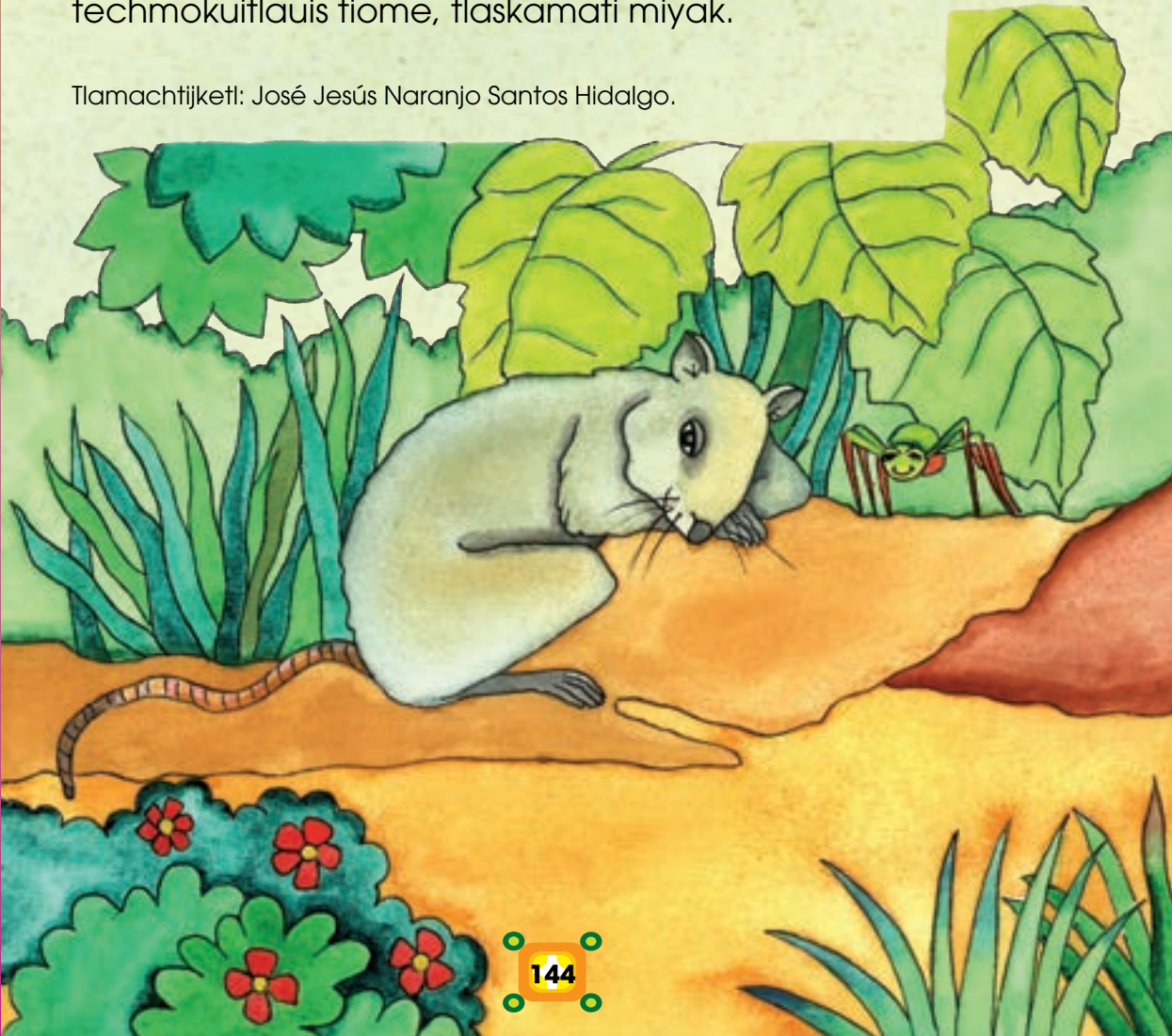

Amo ijkinu xiuelchiua pilkimichtsí, nimitsita miyak timokuesoua nijneki, tlan timikis, kualí xijmajto axkana noselti nimokauas; uelis axkana mitsistlakauijtoke, keman ta amo tiakij, yaya tlalochtli nechpaxalouayaya, motokaj KOTI, nimantsi nechtlatlalochtiyaya, kitilanayaya notsonkal, tla axtle nechtlauisouayaya, keman noixko tlejkoyaya uan peuas nechkekelouayaya, onsiouiya tikochtoke timokauayayaj.

Ya kena kimati kenijki mauiltis, axkana ken ta, tiasiki kalijtik tikochmiktok, tikijtoua nochi motlakayo mitskokoua, ta tijpia tlajtlakoli, xikonita nokuitlapa, ueyi kanpa techuauatsojtok mouampo, na ijkinu chene nechpaktiya. Amo ximokueso, amo noselti nimokauas, tlan timikiya, ximikiya, toteko techmokuitlauis tiome, tlas kamati miyak.

Tlamachtijketl: José Jesús Naranjo Santos Hidalgo.

TLATOMONILOTL ITEKIJ

Se ueuentsij uan se nanatsij kimpixtoyaj miyakij konetsitsij. Nopa konemej nelia mokualankaitstinenkej, pampa san setsij konetl nelia kiknelijtinenkej itatauaj.

Kemaj yajkej kanpa kintitlankej kuateemotij, noponaj kinejneuiltoj kikuapolosej nopa ininiknij tlen tlauei kiikneliaj inintatauaj, ijkinoy yajkej kanpa se ueyi kuatitlamitl, pejke kisentiliaj miyak kuamekatl, uajka kiiluijkej:

Nikan techchia, tojuantij ne achi tionyasej tijtemotij kuauitl tlen neluaktok.

Inon ikniuaj ayakmo tlakuepiliijkej, yaatoj ika seyok ojtli uan asitoj ininchaj.

Nopa pilokichpiltsij kinchia, kinchia, kemaj neltlachixtej peua tlakuekueyoka uan kochisneki.

Uajka tlejkok ipan se uejkapantik kuauitl, nepa uejkapaj tlami nesi kuatitlamitl. Kemaj kiitstiuetski se piltlauiltsij; uajka temotiuetski, ika iyolik, tlaxamantij, kanajya nejnemi, kanajya manejnemi, ijkinoy yajtiyajki kuatitlaj.

Kemantik kimajtinenki majmaui pampa monejneuilia kisas kan se tekuajketl, ijkinoy asito, asito kanpa nopa tlauii nestoya.

Ipan nopa kali kipantlto se ueuentsij. Pejki kipouila kenke nopaya asito, ajke inijuantij kikajtejkej, teipaj sentlk kochkej. Ualmostla ijnaltsij mejki, nopa ueuentsij kimonextili iojui, kanpa yas xitlauak asiti ichan. Achtiui kikamanaluj tlen kichiua, kiiluij ya tlatomonia, ya nopa se teotl. Kinemaktij

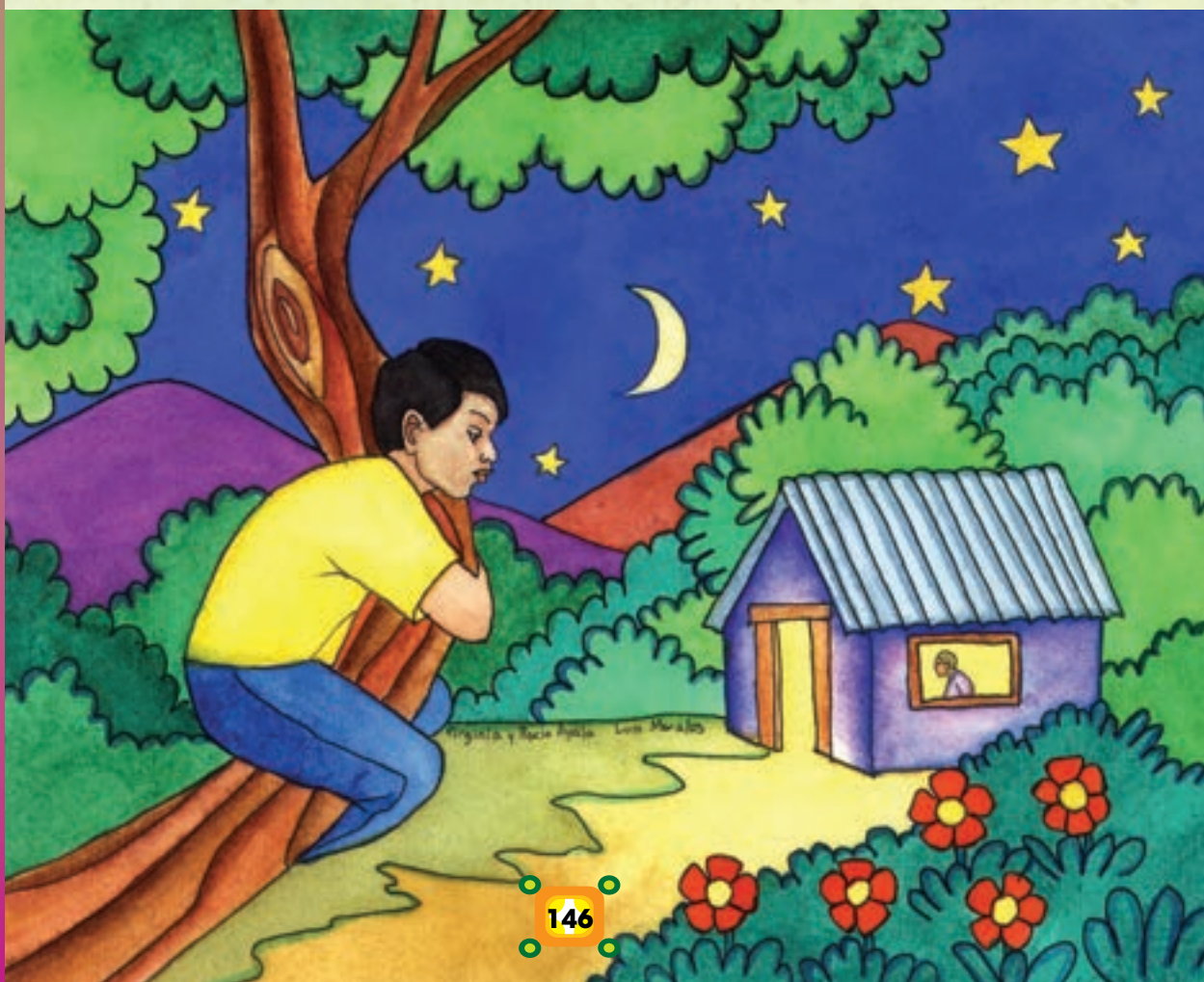
miyak xinachtli. Ijkinoj pejki nejnemi, asiko ichan,
kinkamanaluj itatauaj, kintlajtlanij ma amo kintlaijiyouiltikaj.
Panok tonali ueyixki okichpil.

Pejki milchiua uan kitoojki nopa xinachtli tlen kinemakti
nopa tlatomonilotl, nelia yejyektsitsij sinolotl mochijke,
sekij sinkuauitl najnaui simolotl kipixki.

Nopa sekij ikniuaj no motekipanouaj san amo tlen kieliltiaj.
Uajka kitlajtlanitoj ma kintlapojpolui uan ma kinmaka tekiti.

Ijkinoj kinmak tekiti, kintlapojpoluij pampa kinektoyaj
kikuapolosej, teipa nochi mokualitakej.

Juan Martínez Hernández

NE ATL

Atl nelmoneki, techpaleuia nochi tojuantij, axpoyek, axxokok, uan ipan nochi tlaltipaktli techmoneki ni atl.

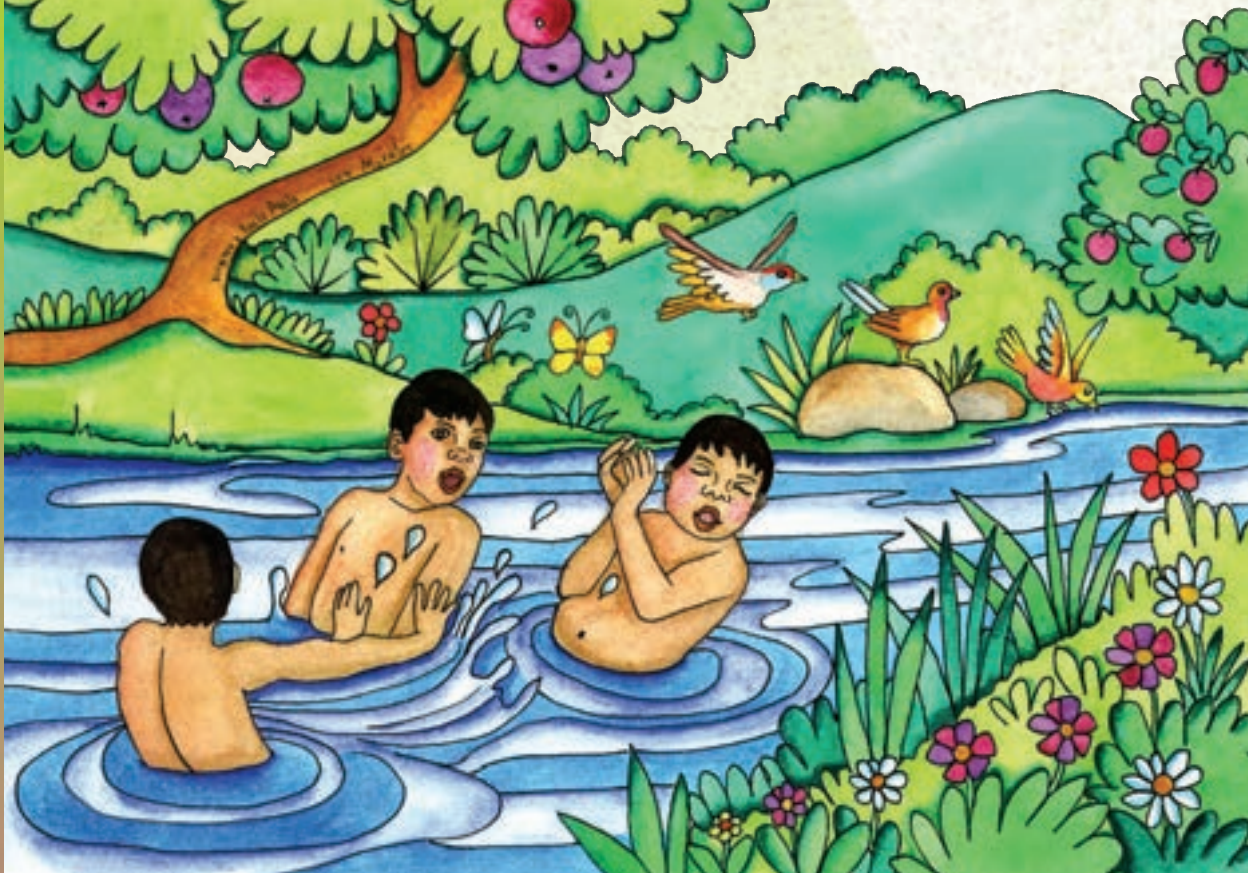
Keman tlakiyau, oneli pampa nopa mixtli mochiijchijtok ika miyak atohtolontsitsij, moetilia uan moposaua uan uajka uetsi atl.

Ne mixtli mosenkajtok ika miyak atohtolontsitsij tlen mosentilia ne eluikatl uan kintlanantinemi ne ajakatl.

Ipan ni tomexkotlal, ipan toaltepetlatilanketl uan nojkia ipan tochinanko, onka miyak milkauali, uejueyi kuatitlamitl, ualtemo sekij atlajtli uan nojkia onka sekij atepexitl.

Keman tlakiyau nochi tlaxoxouia, nochij kuatinij chamanij uan totomej kikua ika miyak pakilistli, keman neluetsi atl nochi ualtemo onasi kanpa atlajtli, sampa onasi kanpa ueyatl. Keman nochi flauaktok, keman neltona uan axuetsi atl, nochi xiuitl san tlakojkostitok, tlapiyalmej uan maseualmej axkipiaj tlen ika tlakuase, amikij, axonka atl, uajka seki tlapiyalmej axkiiyouiaj uan miyakij mikij ika mayantli uan amikilistli.

Seki maseualmej kiatekiaj inintokui, kinamaka inintlapiyaljua pampa kipiaj teposatilankeme, inijuanti amo flaijyouiaj, pampa kipia tlen ika tlakuase, miyak tlaeli ipan ininmilaj uan axtlaijyouiaj ika atl, inijuanti amo mokuesouaj; yeka moneki ma tikinkualchijchiuaka uejueyi atlatsaktini uan ma tijtokakaj miyak uan tlen mochiuaj uejueyi kuatinij ipan nochi tlalentli tlen nopa uejueyi atlatsaktini uan ijkinu keman miyak tlakiyauis, tojuantij tijtsakuilise se kentsi atl tlen youij nepa kanpa ueyatl. Seki atlatsaktini nelpilkentsitsij, san kixiliaj tlen kiisej uan tlen ika tiatekisej kanpa kintoktoke se ome xochimej.

Seki atlatsaktinij kisenpanoj uejueyij, uan ika nopa atl tlen nopayo mosentiliaj, yoli tlaulli tlen tijtekiuiaj kalijtik uan ipan nochi kaltekipanoli uan nojkia ipan tlamachtilyan.

Moneki nochipa tijmaljuilisej toaj uan ijkinu axkeman tlamis uan nochipa onkas kuajkuali atl, tlen ika timaltisej, titlachikuenisej tiatlisej, onkas miyak tlen tijkuasej, nochi tlaelis uan nochi totlapiyaljua tikinamakasej. Axtlajyouise chichimej, piyomej, totomej, uakaxmej uan tojuantij; onkas uejueyi akomoli, onkase miyak pilmichimej, kosolimej uan sekinok atlapiyalme tlen mokuaj, tojuantij kuali tikinmasiltise uan tikinkuasej.

Yeka moneki ma tijmokuitlauika toaj, amo tijsoikiusej, amo tijtepeuasej tlasoli atitlaj uan amo titlaketsatlj atentli, pampa tijnempolose atl, uan keman timaltise ika sokiyo atl uelis techasis se ueyi kokolistli uan uelis ika timikisej.

Pedro del Angel Hernández
Hidalgo.

MOIXNEXTIJKETL

Ni timaseualmej nelia amo uij techkajkayauaj, akin tijkakij techiluia tlen toteko nechintitlanilis konemej yayampa tikinpiaskij namaj xijpouakaj tlen kipanok se toaui.

Ni siuatsij kimpixki miyak konemej, kemaj pejke ueiyaj axkiaxiliyaya kintlakualtis, ijkinio moiluij iseltsij.

Kikamauij iueuej, pampa amo kinaxilia ika mopanoltisej, moneki kinkuapolotij uejka kanpa flatsitsikayaj, ijkinioj amouelis tlakuepilisej. Ijkinioj kinuikak kinkauato, kinkuapolotoj, kinkajkayajkej kiniluij kejne achi yajtiuetzij, ayakmo mokupekej yajkej ichan. Pejki tlapoyauiya, kinkonanki majmajtli, flejkotoj ipan se kuauitl. Uajka nopa siuapil kiitak uejka tlakauantok. Inon okichpil kiiluia ma kitlachilijto kanke inoj mokaua, pampa mochiasej ma flanesi.

San ontlaneski yajkej kanpa kiitakej tlakauantoyo. Asitoj kiitatoj eltok se kali. Monechkauijkej, tlanojnotsatoj, kinnankilij se nanatsin uan kinilui ma panokaj. Kiitakej kitejtektinemi tlakuali, kiniluij ma moseuikaj matlakuakaj. Achtoui kintlajtlanilij tlen kinekij kikuasej. Inijuantij tlanankilijkej. Tlen onkaj.

Pejkej kikua tlen kinmak.

Inon nanatsij kinilui ma motlasosouikaj ma kochikaj, panimaj flauel siyajtokej, pampa tlayouajkaj amo kochkej. Nopa konemej kinejkej kimatisej kanij kikui nopa tlen kikuajkej, kipijpixkej.

Kiitakej expa milakatsoj, moachinkuepki, nopa iyoyon iseli kopinki, nopeka mokauato, ya mochijki se tekuajketl.

Uajka nopa konemey kitlaatilijkej iyoyoj, teipaj kiitake sanimaj flatoktli kisako, kiitakej sampa moachinkuepki expa uan amo uelki sampa mokuropa maseuali.

Pejki choka nopa yolkatl, kintlajtlani iyoyoj, ya amo kineki kinkuas. Nimaya mijki inon tenantsij. inon tenantsij kipixtoya miyak teokuitlatomij. Ijkin kimelajkej se ojtli tlen kinejneuilijkej ipan yasej san achiui kimamajkej se kentsij teokuitlatomij.

Asitoj ininchan. Nopa inintata kintlajtlani achi tomi. Kinankilijkej, tlan kineki ma tekipano.

Amo uejkajkej mijkej inon konemey, nochi nopa tomi amo kimakatejkej inintatauj.

Dianet Antonio Martínez

TLITEKTLI

Itstoyaj omej tlakamej iknimej. Se flauel flatsijtinenki, amo kemaj kinektinenki tlen kichiuas, san moseeuijtinenki. Nopase kipaktijtinenki tekipanos uan kipixtoya isuaj. Kemaj ni akin kipaktijtinenki tekitis yajtinenki motekipanoua nepa milaj. Ni akin amo kipaktia tlen kichiuas kipaktijtinenki moseeuis nochipa san tlixiktenoj. Nopa suatl flauel kikualanijtinenki pampa san kalijtik itstok, sankitsakuillijtinenki; kemaj iues kinektinenki motekichiuilis ya amo mijkuinia. Ijkin nopa suatl ayakmo kimajtinenki tlen kichiuas pampa nelia kipatsmiktia, amo kimatiyaya kenijkatsaj kichiuas uan kichiualtis ma mijkuini kanpa kineki kichiuas kan se tekittl; pejki motekipachoua. Uajka kinejneulli amaj nitlaxolonis kanpa ya moketstinemi, pejki motechtiya tlajalaxoua kanpa onkaj miak tlaltejpoktli, ijkinoj kinektinenki tlaatsejtselos, kemaj kiasitinenki kentsij atl nopa tlakatl, tsomontinenki kej kemaj se kiuaxanilia atl, tliitl. Ni suatl uajka motemajmatijtinenki pampa ijkinoj kakistitinenki uan amo ueltinenki kijkuinia.

Se tiotlak kemaj asikoya nopa akin nelia tekipanoua, nopa isuaj kiilluij ma kitlajtlani iiknij ma mokixti kemaj ya motekichiullia, pampa amo kikaua ma ika imelajka motekichiulli, pampa san flaixkotontinemi kanpa tekichijtinenmi.

Panok tonali, nopa akin nelia tlatsijtinenki kinejneulli kintlalkauis, mijkuinis, kinkauas ininseli, kitemos kanke yas, kanpa amo akij kikuesoti, kanpa amo tlatsakjuilis, yayampa kinejneuilij. Kinnotski suatl uan iiknij.

Amaj kenaj niamechkajteuas, ankitasej tlan nelia san nitlatsakuiliya, ankiitasej tlan amo antechelnamikisej, panimaj antlakuasej totonkajtsij. Ijkinnoj kinkajtej, yajki, amo kimatij kanke asiti.

Tlayouilijkej, kochkej, ualmostla ijnaltsij mijkejki nopa siuatsij pejki kineki kichiuas tlitl, kitemoli ma lemeni uan amo kemaj uelki, pampa nopa kuauitl amo kemaj tlatlak, uejkajki tlayejyekojtok, amo kemaj kinamijki.

Nimaya kimachilijke inoj pampa mijkuinij akin tlatsiui, inon mokupeki tlitl uan yajki, yeka amo tlen xauani.

Uajka kinejneuilijkej kiteemosej, pejkej tlajtlanij kanpa kinmelajtinenkej maseualmej, yajkej ipan nejnechka chinanko tlan amo kiitstokej, tlan amo panotok, ijkinnoj kiiluijkej kanke kiitakej yajki; kitokilijiej uan asitok kanpa ya mochantlalijtoya.

Kitlajtlanitoj ma tlakuepili, pampa nikan ininchan amo uelij kichiuaj tlitl, uajka kinnankilij:

Amo ninejneullia nitlakuepilis, pampa na nitlatsiui uan amojuantij axkanaj antechtlamakaj, amojuantij flauel antekipanouaj.

Inijuantij flauel kiyolmatkej pampa ijkinnoj kinnankilij, uajka kitlajtlanijkej ma kintlapojpolui uan tlan nelia

ayakmo kineki tlakuepilis uajka san ma kinmachilti tlen kichiuasej, pampa inijuantij kinekij tlakuasej flatotonkajtsi, iksitok.

Inon tlatsijketl nelia kinikneli uan kiniluij tlen kichiuasej. Nopa tlitektli noponaj mokajki ayakmo tlakuepili, san kiniluij tlen moneki kichiuasej tlan kinekij kipiasej tliitl. Ayakmo kemaj sempa moitakej.

Juan Mateo Bautlsta

PAJTLAMATI LISTLI

Neya uejkaya kipia miyak xiuitl mopajtiyaya maseualme uan nojua mopajtia ika miyak tlamatli xiupajtini kitekiuiya ikuayo, iyolo, ipetlayo, ixuiyo, ixochiyo uan itlajka. Tlen seki xiuieme tlen inijuantli kiixmati kejnopa chalchokotl, apasotl, auakaisuatl kakauaxiuitl, apasotlachpouaitl, ejekapajtli, alajueno, axox, limo, nejpali, tsitsikastli, uan keman mapitsa mopajtia ika chalchokotl ixuiyo ipetlayo, apasotlachpoastli ineljuayo, auakaisuatl uan tlan iuaya misotla kitlalilia ejekapajtli sansejko kimolonia. Neya mookuilpajtiyaya ika apasotl.

Kema se maseuali tlauel tsikitojyo motlaliliyaj axoxtlatitixtli ika istatl, kanpa tlakayotsikitoyo.

Kema akajya kouasiui motoponilia tsitsikastli kanpa kikokoua, kema totonia motekaktia uan ika maltia chakaxiuitl, uan sekinok xiupajtini, onka miyak tlamantli kokolisme tlen kuali mopajtia ika xiuiemej tlen amo kineki kiitati tepajtjketl.

Ika ilimoxokotl kuali moonis san iayo o mosenkaua aualoja uan kimakase se ajkaya tlen totonia.

Ipan tochinanko ni maseualme tlauel kineltoka tetlachiواني, kema se ajkaya mokokoua niman youi konita se texiuiochpanketl uan kintonaltlachilia, kemantika nelia kinchikaua, uan kemantika amo kinamiki uajka kena youi konita se tepajtjketl, kema motlaueltia.

Ofelia Hernández López
Hidalgo

SE TLAKATL UAN SE KUATOJTLI

Se sesektonali, kualkantsi mejtikis se tlakatl uan yajki imila, kema yayiyaya ipan ojtli, kikajki kema mokamauiyaya ame tototsitsi uan patlantiauiyaya chikauak, ni totomej kinnauatiya sekinok totomej; kema mosentiliyaya uan kintokaxtia uitsijtsilime, tlauel pilkentsitsi uan patlani tlauel chikauak uan amo tikinitas.

Nopa tlakatsi yayiya imila uan kikajki kanke mosentilise uan sempa monechkauik yolikatsi ijkinamo kiitaskia, kiitak ipan nopa tlanechikolistli itstoyamiyaki totomej katli tikinixomati, uan sekinok ualasiyaya, seki tlauel kuajkualtsitsi sekinok amomiyak, sekinok tlauel uejueyi uan seki tlauel pilkentsitsi uan nochi tototsitsi nozona mosentilijtoya kichijtoya se akinijki. Nesiyaya tlauel kuajkualtsi.

Seki motlajpalouayaya, kitlalana inineltlapal uan kitlapoua inintenchapich, sekinok kiolinia inineltlapal uan sempa amo moliniyaya pampa tlauel kuatijtoya.

Ipan nopa kuauitl kanpa monechikojtoya tlauel ueyi. Miyaki totomej ipan se pochotl itstoya uan inijuanti kipixtoya miyak tlamantli tlapalme, nesiyyaya keuak san kiketstoya, imakuayo asiyyaya tlalchi.

Nopa tlakatsi kuali xiuitsala kalaktoya, kikakiyaya tlen mokamauiyayaj, kikajki se kiijtok, kipia se makuili noso chikuasen xiuitl, uak panok se ajakatl uan miyak atl, uan icha kanpa moseuiyaya ikoneua uan isiuatlajatl kinuilanki.

Se tototl kikakiyaya nopa kamanali uan nokinejki kalakis ipan kamanali, uan kiijtok na notata akatsana uan kanke naua nieua nojkia panoko nopa ajakatl, na nijchijtoya nocha ipan se apachkuauitl tlauel ueyi uan nopa ajakatl kiuiuitlak.

Seyok, tlajtlanki, kenijki itoka mochinanko, itoka Uexotla, uan nocha nijchijtoya ne xochimili, nopa tototl kinekiyaya kamatis tlen.

Sekinok kamanali, kema kikajke se tsopilotl tlejtou ximokamatsakuaka pampa tijpeualtise. Nimaya pejki kamatl se ueyi tototl, tlejtoua nopa tlakatl, amo kiitak tlaya tototl pampa itstoya tlatlajko tlen nochi totomej, kiualikayaya itlake chokoxtik uan se ken yoyomitl chipauak, ipan ikechtla kiyaualojtoya xochisalojtok, nochi kitlajpalojke; uan nopa ueyi tototl nojkia kintlajpalok, uan tlejtoujki.

Noikniua, panojka miyak tonali uan nopa tejkistli tlen tlamayajki nosiua, kema tiajke tltlakouato, uajka tijpolojke, nijneki nimechyolmelauas; tojuanti tikajtejke nopa teksistli

setsi, pampa tojuanti iyojtsi tinekiyaya setsi tokone. Uan ijkinu kamatiyaya nopa ueyi tototl, ipan ikechtla kisayaya ikamanal, kejuak kinekiyaya mochokilis nimechijlia, nocha nijchijtoya ipan se ueyi tepetl uan ijkinu axaki kichiuaskia, uak kema tijkuepiloto amo tijpantijke nopa tepetl kipixtoya nochi kuatini, nijtlejtos amo nochi pampa sekinok kuauitl poliuiyaya, xikelnamikika noikniua panojka miyak xiuitl, tijpalojke tlen miyak tikijnelia ama san itlalnamikilis mokajtok ipan totsonteko, nimoyolkuiya noikniua, ipan ni tonali uelis mochijtok se tilaktik telpokatl, kense mokone ni noyolo mochokilia uan nijmati amojuanti tlauel techiknelia uelis nokone amo kema moskaltik, axaki molinik yontleno mokakiyaya.

Nopa tlakatsi, katli youiyaya imila, kikakiyaya nopa kamanali nojkia ixayojtemotoya. Uak kema moijluik se kili kitlachilik, se tlakatl nopona motlatijtoya, nimantsi patlantejke kanke itstoya, nopa tlakatl kitlatsintokilijke.

¿Tlen tijchiua? ¿Kenke tichoka? uan ijkinō nopa tlauei kuali maseuali, kinnankilik, xijmati kipia miyak xiuitl, nijpantik se teksistli uan niijuikak nokalijtik nijtlalilik se siuatotoli tlapachojtoya, uan nopona nijtlalilik teipa tlakatki se tototsi, nesiyaya ken se kuatojtli, kema tlakatki, teipa kema panojka tonali uan kipixki kuajkualtsi iijuitl pejki kiolinia ieltlapal tlauei uejueyi, kema kinekiyaya patlanis; uajka inana tenantotoli kontlajtlanilik ¿Tlen tijchiua? amo nijmati, kejuak nekiskia nipatlanis, nopa tenantli tlauei kiiknelia san kinotsjki ika ieltlapal.

Tenantotoli pejki mokaluiya, nejnelia noteko yajki maltito uak kema kikuepili kualikayaya se teksistli uan na nijpachok yeka tlapanki ama tlauei ueyi mochijtok, na amo nijnekiskia nijmatis, ni mokoneua amo san se nojkia nijmati techkajteuas ajkaya tlen ni nokoneua, se nokojne kipia yas.

Uajka nochi totome tlachixke kanke itstoya nopa kili uan nopa tlakatl, teipa patlantejki nopa teta kuatojtli.

Uan asito kanke yajuanti itstoya nopa tlakatsi kitempouillito kenijke nopa teksistli asito imako, nojkia kipouillik nopa se tlayoua uetski miyak atl uan se tepetl uelonki uan nojkia temok teksistli.

Ama ayakmo ximotekipacho uan tiaui ne nokalijtik mosentilijke nochi totome ipan ne kali, nesiyaya tlauei kuajkualtsi nopa tototsitsi nochi moseuijtoya ipan xiuitini.

Nopa tlakatl kamatik ika nopa siuatotoli tlen panotoya uan tlen kikajke ipan nopa tlanechikolistli, kinotske nopa telpokakuatojtli uan kiiljujke, tojuanti timotataua kimachilik uan moiljuik asiko tonali ama kena patlanis.

Kisenkajke nochi kamali, uajka no kamatik nopa telpokakuatojtli uan kiiljuik inana tenantotoli; kema nipanos nepa uejkapa nikuatsajtsis nopa tlakatl no kijtojki tlakajke kuali niitstoya ika ta ama kentsi nimokuesos pampa ta tiyajkia. Nimitsiljuia taua moneki tiitstos ipan motepetl. Teipa nochi totome kuikase kichijke kuajkualtsitsi kuikolistli uan nochi moyotlaliijke.

Mariano Amador García
Hidalgo

TEPETEKOJTLI

Y auejkaj tonali itstoya se tlakatsij katla tlauei
kipaktijtinenki tlapeuas ika tepostlatopontli uan
ichichiuaj, miyak tlakuanimej kinmiktij. Kemaj pejki, nochi
tlakuanimej katla kinmiktijtinenki nella kinkuayaya uan katla
amo mokuaj sankinkuetlaxokixijtinenki, kichiuayaya
tlamantsitsij tlen moneki ipan kalijtik.

Panok miyak tonali uan ni tlapejketl, pejki kin auilmiktiya piltlakuanimej. Sekij san kinkokojtinenki, yeka se tonalia nopa tepetekojtli, katla kinmokuiflauia tlakuanimej, miyak kualanki uan kinejneuili kitemajmatis nopa tlapejketl. Se tonalia kemaj kitokiliyaya se masatl, katla kiuejkaitakej, pejkej kisenpanouaj, kemaj nopa masatl asito kanpa eltok se ueyi tepetl, kalakito pan se ostotl uajka nojkia kisentokilijkej nopa chichimej uan teipaj nojkia kalajki nopa tlapejketl. Kej nejnientia kalijtik, kiitayaya kej tlapoyauixtlaj, senpa ayakmo ixnexki ojtli, kiampa kinemilijkej nejnemij, ual kiitakej ya tlanestiuala, se tlatoktsij ya mochijki tonayaj.

Asitoj kanpa flauel flayejyektsij, tlamayanpaj, onkayaya miyak kuatinij, eltoya se ueyi tlatsaktli.

Tlapejketl kinechkauito, kiitato itstokej miyakej tlakuanimej, sekij kokojtokej, sekij kimpoluayaya se innimets, se innimax, uan sekij senkistokej.

Nochi kintlachilij, nojkia kinitak ichichiuaj, kemaj kinnojnotski, amo kiixmatkej, senpa kikajki kiiljuijkej: ¿Tlake tijchiua nikaj?, ¿Tlake tijtemoua takatli flauel tikijajasi notlakuanimej?.

Kemaj mokuiepi, kiitak nopa tlakatl katli kikamanalua, se ueyi tatatsij flauel ya chikajtok, kipia chipauak itentsoj, pakitl katli kinmokuiflauia nochi tlakuanimej.

Kemaj uelki kinankilij, kiilui, kenijkatsaj asito nopaya uan kinektij kinkixtitij ichichiuaj. Tlanankili ueyitatatsij: ¿Tikinita

Katli kokojtokej tlakuanimej?, xijmati, nopa katli ta tikichiuilijtok; sekij amo kipiay ininnakas, sekij kokojtokej, amaj kokoyaj.

Kemaj nochi kiitak inon tlapejketl, monejneuili tlen amo kuali kichiuayaya ika nopa tlakuanimej, teipaj motlajtlanili

tlapojpoluili uan tlajtlanki makikuapilikaj ichichiuaj. Tlakatl kinankilij; kena uelis tlkinuikas mochichiuaj san moneki titlakuapiliti uan tijualikatl se ome kandela, kopali, tlen moneki ika tijchluas se tlaneltokayotl, kanpa titlejtos ayakmo tikinajasis notlakuanimej, kemaj tijnekis se notlapial necheinamiki uan nechtlajtlanili, na nimitsmaktilis ika pakilistli.

Tlapejketl kistejki, kemaj asito ichanpa, kiitato tlatekipachoj pampa panotoya miyak tonali kemaj kiski ichaj, ya axkimatki kejpanok nopa tonali.

Panok tonali, kemaj ya kisentili tlen moneki, kiuikek nepa kanpa itstok tepetekojtli uan kichijki nopa tlanejtokayotl, ijkinoy kininualikato ichichiuaj.

Kiani kipanok nopa tlapejketl, teipaj elki se kuali tlakatl, katli kinmanauia nochipa tlapialmej uan ayakmo kinsempanoj, inon ostotl kanpa se tonalia kalakito axkema kielnamik kanke momelaua.

Gastón Hernández González

KAYOCHI UAN KOYOCHICHI

Nemiyaya se kayochi kuatitla, uan nesiyaya tlauel tekneltsi amo tlakuajtoya, uan teotlakixtiyaya, amo kipantijtoya yontleno tlen kikuas, kanpa tlauel kuayo, se koyochichi kitsonpechijtoya se kuajkualtsi siuapiyo. Kayochi monechkauito kanpa itstoya koyochichi ika miyak pakilistli kitlajtlanik ikenijkatsa tiistok nouampo koyochichi! xijtlachili ta amo timotlauelkaua uan amo moseli tiistok, tijmati tikintlapejpenis totome tlen kuajkualme. Techiljuik. ¿Tlake tikiluis nopa siuapiyo? Kuali tlajtlanilistli techchiuilia ta tlake timoiluia nijchiuas ika ya. ¿Manijmokitlauri uan axtlano nechmakas?. Amo nopa se uiuiyotl; nijmasiltik pampa nijnejtok nijkuas, tlanankilik koyochichi.

Nimoiljuia na, ta timoeui nopa siuapiyo kuatitla, uan tlauel oui tikitskik; killjuij kayochi nopa koyochichi, uan tlantijkuas, timoyolseselis uan timokauas tiixuitok, tlan tijmalakanis nopa siuapiyo uan siuapiyo kuakali tikixomatis ika miyak tetilistli mojmmostla tijnelchikose siuapiyome, ijkino nochi tonali tijpixtose tlen tijkuase.

Koyochichi nochi kineltokak tlen kayochi tlejto, uan kitokilik. Tijmajkauase uan tiikxitokase, uan amo tikixpolose kanpa yas. Ayamo xijkuiti mosuia ika ya tikinsentilise miyake siuapiyome. Ni siuapiyo na nijmokitlauris ma amo yau, nimechchias kema anasiki; amo xiuajkauaka. Koyochichi kineltokilik, uan kichijki tlen kiiljuik, kema koyochichi ompoliuito, kayochi kitsonpechik siuapiyo uan motlatito kanpa mochantijtoya ostoko uan kikuato, kema asiko kanpa kikajtejki kualanki.

Se tonali itstoya kayochi nejpaličko, kikuayaya itlajka, amo kimachiliyaya pinauilotl, momachiliyaya tekojtli, amo kiitstoya kema koyochichi asiko, uak kema kitsajtsiliko, aman kena tikitas na axkema nechueskilia, na nechtlepanita ta techkajkayajki, tijkuajki, siuapiyo. Nijtejneltsi tlen techchiuilik, na ika miyak kuesoli uan nejmamatilistli nikichtejki, tlaj amo nimoisiultijtoskiya iteko nechmijstoskia.

Kema tlanki kamanaloua. Koyochichi monechkauijtiyajki nepaltsintla kanpa itstoya kayochi.

Kayochi tla niitstoya uan nimantsi kiyolmachilik tlen kiiljuik koyochichi. Koyochichi. Kipia tonali nimitstemojtinemi nijneki nimitsiluis kema tinechkajki, se tekomaajtli asiko kanpa niitstoya nijtotokak, nijmijkatejteki uan kema ni tlachixki siuapiyo axaki nimantsi nijtemok uan nijpantito se piyokuakali, temitok itstoke miyak totomej, piyomej, totolimej, patoxmej, kuapelechmej, pitsomej, uan sekinok tlapiyalme; tlen tojuanti tikininkua.

Na nijsontekotlali, ayakmo tljpanose tlaiknelistli; se kamanali kiijtoua: sanika niyolpaktok uan iniijtik temitok, amo kenijke.

Nimitsnextiliti kanpa nijpantijtok, achtoui xikuajteua nejpali itlajka, ximokamatlapo, nimitmajkauilis

Koyochichi mokamatlapok uan kayochi achtlui kixipejki uan kimajkauiliyaya, kiiljuiyaya, nopa youi se, seyok, seyok uan seyok; ¿keski tijkuajkiya? nochi nochi tikintlitiya mokechkokojtipa. Koyochichi tlanakilik.

San naui nijkuajtok, yontlajko axnijmachilijtok tlake nijkuajtok.

Kayochi paki kiitayaya tlen xolopijyokl kichiuiliyaya kimakak seyok ome nejpali itlajka; kema elito chikome kimajkauilik se nejpali tlejtojki kayochi, tejneltsi ika timotlantsopas koyochichi, mokamajtlapok pampa ya moiljui noja kimajkauiljs nochtli tlaxipeuali; kimajkauilik se achi nejpali, koyochichi axkimatiyaya tlake kichiuas, momimilouayaya, motlalouayaya kuatsajtsiyaya, uitoniyaya, ika miyak kuesoli

uan tlakokotkayotl, kitlouisok nejpali, mokajke ipan inenepil se ome uitstli, san tlauel tlakokotkayotl kimachiliyaya moyoliljui koyochichi, ama ompa ijkini nechchiua, ama kena nijmiktis uan nijkuas santlauel tlen nechuiilijtok. Teipa kayochi, nochipa kanpa nemiyaya tlachiyayaya kuali panima moyoliljuiyaya; se tonali nentinemiyaya atlatjko uan kema tlachixkii ka itepotsko kiitak ualayaya koyochichi uan ika miyak tlanamikilistli kiijtok, nikiluis ma amo monechkaui nijkajkayauas nikiluis nijtsakuilijtok tepetl ika miyak kuesoli, kayochi kiijluik koyochichi amo xiuala tinopilikni, na tlauel nimitsiknelia, axnijneki ximiki nouaya xicholo, ximojkueni uejka xiya axkineltokilik koyochichi ika teipa kitsonmachili kayochi kamati uan tlejtouayaya tinopilikni ika miyak pakilistli xia nocha xikintemoti piyome san katli nikinnechikojtok, xikita ama amo oui tiasiti nimantsi san tiixtemos, teipa tiixtlejkoti, tijpanoti se ueyatli, sempa tiixtlejkoti kanpa tikitati tekamachali, tikalakis.

Panima axkineltokak koyochichi moyoliljuik, san nechkajkayaua. Kayochi tlen kijtougayaya neltitli tinopilikni uan tla axtijneltoka tiyase sentik nimitsuikas ijkinu axtikijtos nimitskajkayaua xinechpaleui na nijtemoti se kuauitl ka tijkuakechise ni tepetl koyochichi kineltokak uan moixtenketsato kanpa tepetl, kiijtok koyochichi nijtemoti se kuauitl, uan ijkinu tijtsakuilise koyochichi

kiitak tiotlakixtia uan nochi itlakayo sepojtoya. Moyoliljuik nijmalakanis uan kiitak amo neli tlen kayochi kiiljuitoya kualanki koyochichi uan kiijtok amantsi ika expa nechkajkajajtok ama kena kanpa nijpantis nijkuas. Kayochi ika miyak pakilistli san paktoya uan uejka nemiyaya.

Ualmostla tiotlakixtiyaya, koyochichi kipantito kayochi yonkinejki kiixnamijtos se tekneltsi tekuilotl, uan amo ompa kitsontekomatki, tlatskito ikechtla uan kikechilakatsojkiya kayochi tlejto; amo ijkinu techchiua, katli kinpajtiya tlateuise amo tlateuiya ijkinu ta titlatskito nokechtla axnonejmachpa xinechmajkaua; se tlatoktsi se majtlatjli kauitl ayajmo xinechmikti, nimitsuikas kanpa eltok se piyokuakali kanpa istoke miyake piyome nika nesi xijtlachili.

Tlejko koyochichi ama amo nimitsmajkauas nijtlatskitiyas ipan mo kuitlapil, kayochi tlejto kena.

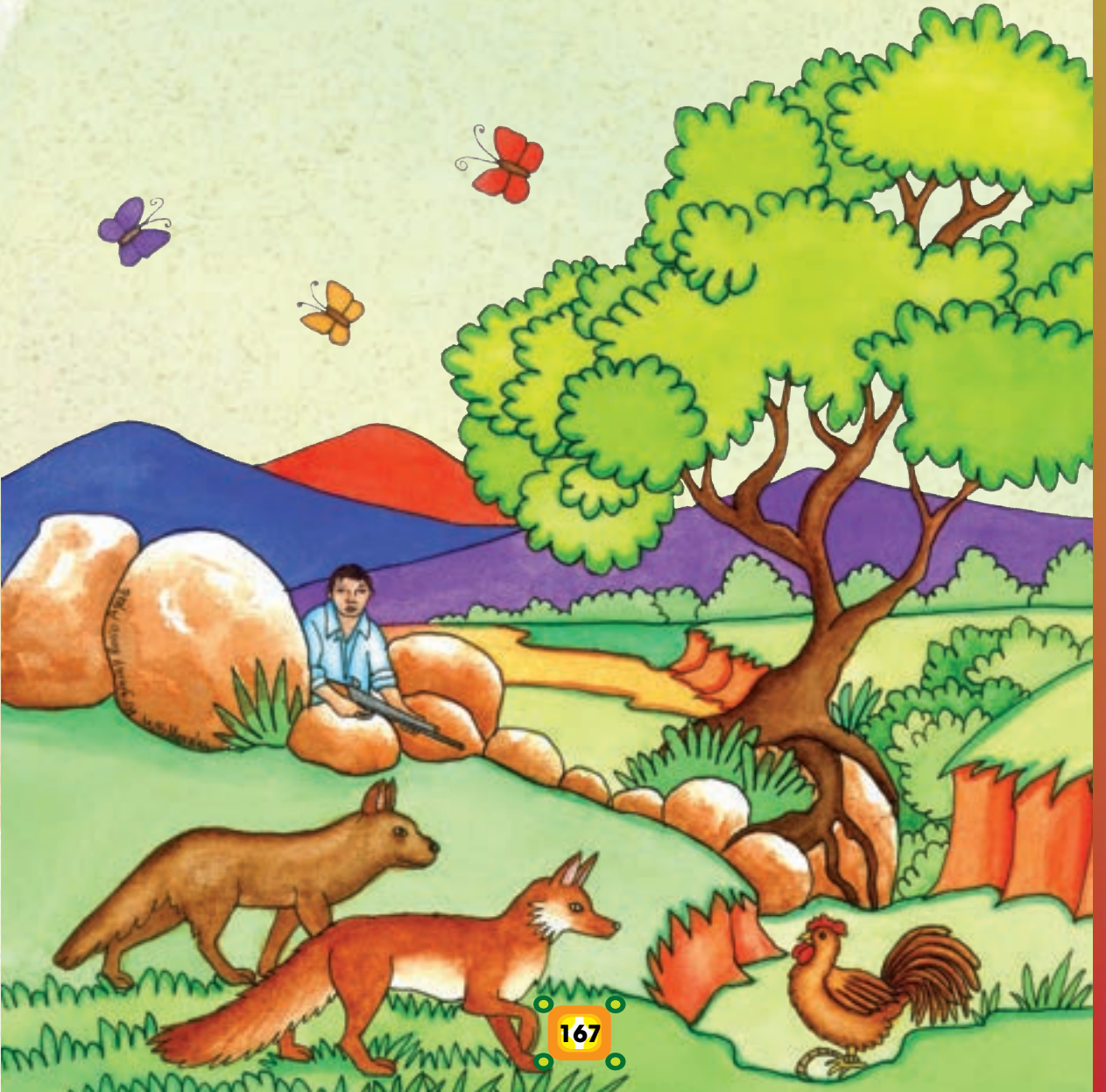
Nejnenke, uan kayochi axkiuikak kanpa kiijuik kiukato kanpa kichijtoya koyochichitlaketstli kiilpitoya se kuapele ostoko; koyochichi, moneki tiuitonis, uan ijkinu kualititskis, uan amo tiuetsis ostoko.

Xijtlachili koyochichi ne kuapele nesi san tlauei ajuiyak tla tiuitonis ne kuapelech tijpixtos momoko, tlejto kayochi, koyochichi mokuamajkajki kanpa kuapelech itstoya, uetsito ostoko.

Monechkauito iteno ostotl kayochi, uan kiiljui koyochichi nika amo kema tikisas, tlaj techtlapopoluijtoskia, amo timikiskia ama ta titlejto techtlakuepilis uan techmiktis aman kena asik motonali, xiistoka. Na yaniya tinouampo koyochichi. kayochi san motlepanistiyoui yaya amo kiitstoya se tlapejketl yatoya uan motlatijtoya kuatitla, nojkia pilkayochtsi amo uejkajke, kimiktijke.

José de la Cruz Lara
Hidalgo

TLAYOLKAYOTL

Tlauel yeyeksij ni tlayolkayotl
ta technextili kenijki niitstos
uan kenijkatsaj niyas ipan ni tlattepaktli
nojkia malulli ni tlayolkayotl.

Axkemaj ti nechkajkayajki
uan axkema tinechiluijki
tlen kamanali amo kuali
yeka amo nimokuesoua, tlauel ,niyolpaki.

Kena nijneki ni tlayolkayotl
uan ta nojkia nimitsneki,
axtleno nimitstlajtlania
san kena amo xinechilkaua.

Nochipa nimitsilnamiktos
amo kenijki uejka niistos
nochipa san niuikatos
ni tlayolkayotl nechpaleuijtos.

Florentino Ramírez Hernández

TSITSIMITL

Itstoya se telpokatl tlaueI flatsiui uan kinixjnamiki itatauaj. Asik tonali monejneuilij tetaj kichiualtis ma achi motlalnamikti, moneki kiyeekos flaneltokas, tekitis, uajka kinejneuilij kiukas kikauati kanpa motlatlajtiaj ika toueyiteko, kanpa teopankali, kanpa itstok teopixkatsin uan ijkinoy ya kitlalnamiktis.

Tetaj: Nimitsualikilia nokonej nijneki xitlalnamikti.

Teopixkatsin: Kena ma mokaua, nikan nitlayejyekos nijtlalnamikiltis.

Kemaj mokajki iseli Tsitsimitij, pejkej kamanaltij:

Teopixkatsin: Tsitsimitl, tijpia titlachpanas, titlapojpouas, teipaj amo akij tijkauas kalakis.

Tsitsimitl: Kena totajtsin.

Tsitsimitl kipixtoya se makuauitl; pejki tlachpana, flatsejtesloua, kemaj tlanki moketski kaltenoj. Asik kauitl tonali tlen momachtisej, uajka totajtsin flatsilini; pejkej monechkauiaj maseualmej, ni tsitsimitl amo kinkajki kalakisej, kinuilanki akin asitualauij uan kinsempanojki, axkinkajki kalakisej. Teipaj pankiski teopixkatsin.

Teopixkatsin: Kenke axakij maseualmej.

Tsitsimitl: Pampa amo nikinkaajki ma panokaj, ijkinoy technauatij.

Teopixkatsin kualanki, kinejneulli kuali kitemajmatis, ijkinoy amo sempa kichiuas uan ayakmo kemaj tlakuepilis. Ijkinomo iluij. ¿Kenijki nijchiuas? iAj ya nijmati! "Nijchiuas se tlakatl ika kuaxilopetlatl, nelia ma nesi ken se tlakatl, nitlejkos nijtlaliti nepa kanpa titlatsiliniaj, sempa nijkouas uakax ieso, nitlakualchiuas uan nijnotsas. Tsitsimitl nijnauatis ma kitlamakati. Inon tlakatl tlen nichijchiuas axkanan kinankilis,

uajka ya kimakilis ika nopa makuauitl tlen kipia, panimaj kitlouisos; na nijtlachilijtos kemaj nikitaz uetsiki, nimaya nitlatoyauas estli, ijkinoy kemaj ualtemos nikiluis tlen kichijki, teipaj nijtojtocas, pampa inon amo kuali. Nochi tlen kinejneuilij kichijki.

Teopixkatsin: Tsitsimitl, xijuikili ni tlakuali, kipia kikuas ni tlakuali, ya itstok kanpa titlatsiliniaj ne ajko.

Tsitsimitl: Kena teopixkatsin.

Ijkinoy flejkotiuetski, asito kanpa teopixkatsin kikaajki nopa tlen kichijchijki ika kuaxilopetlatl.

Tsitsimitl: Xitlakua tlakatl. xitlakua, nimitsiluia xitlakua.

Inin tlakatl axkanaj tlanakilij, uajka kiualkixti imakuaj, pejki kimakilia ikuitlapaj, kemaj uetsito, teopixkatsin tlatoyajtluetsito estli. Teipaj temok Tsitsimitl.

Teopixkatsin; Xijtlachili tlatikij tijchijki, tijmiktij ni tlakatl, ama ayakmo uelis tlen tijchiuasej, tijpia timochololtis, tias uejka moneki amo kemaj tijkuepiliti. Xijuika ni kentsij tlaxtlaulli.

Kistej yajki, ika nopa tomin mokouij se tepostlatoponijketl, ijkinoy nejnemi, nejnemi, akin kinmelaua kintlajtlanilia kanke yauui inon ojtli, uan kinankiliaj amo kanaj. Asito kanpa eltok se pilkaltsij; akin noponaj itstoyaj kiiluijkej ma amo kalaki, pampa akin kalaki ayakmo kisa, pampa itstok se tlenijki tlen kinmiktia. Ya axtlakajki, kalakito. Kemaj tlayouixki kikajki tlen inon nemi, nella aijti, uajka Tsitsimitl kiijtoj.

Tsitsimitl: Xipankisa tiajke inoj, tlatikij tijneki, tlan amo tipankisas nimitsmotlas. Pejki tlayejyekoua tlamotlas, kiitak axkanaj ueli tlamotla itepos, kuatsajtsitej uan kiijtoj.

Tsitsimitl; Xipankisas nijneki nimitsitas. Uajka inoj uetsiko se koxtali kechilpitok. Yajtiuetiski ika nopa makuauitl kiposonilito chikauak. Uajka kenaj uejchijtej tlen inoj

Amo techmikti, san ta tiyajatki nechixnamijki, amo timajmajki, nimitsmakas tlen tomin techkauilijtokej nijmokitlauis , moneki ta nechpaleuis ni pankisas ipan ni flatsaktli.

Tsitsimitl: Tlen moneki nijchiuas.

Xikechtajtoma ni koxtali, nech omiyosajsalo, kemoj titlamis nechuitonkaui chikompa.

Ijkinoy kichijki, Kemaj tlanki, kiuitonkauia, pantlantejki se chipauak

tototsin. Uajka inon tlachixtiuetiski Tsitsimitl flatsikuejtok uan tlakauantok ika tomin; monejneulli tlen nijchiuas ika nochi ni tomin.

Nimokouis se tlapijali uan nijmamaltis ni tomij tlan yajatis. Ijkinoy kichijki uan nejnenkej. Kiasito se ueyi kuauitl, noponaj itlan nelia tlaochpampaj, nesi kej- nopa itstokej, se tlatoktsij asitoj chikuasej tlakamej nelia yayauikej, ueixtikej uan flakuauakej.

Tlakamej: Ximoijkuinikan nikan, pampa nikan uala se tlakatl xolotl, tojuantij mojmostlaj titekittij, nikan tijkauaj totlakual, kemaj tiasij axtlenoj, amo nesi kanke yau. Uajka pejki tijtekouaj; kemaj tijkuepillaj touampox totonia, pampa iuaya mouilanki nopa tlakatl uan tetlanki, inoj tijpanokej.

Tsitsimitl: Amaj na no nijneki nikitak.

Se mokajki, uan makuiltin yajkej tekittij, Tsitsimitl motlaattij, kiitak kemaj asiko nopa tlakatl xolotl tlen flauilana, kitlankej nopa tlakatl yayauik, kintlanki teipaj tlen kauiltin, ijkinoy monejneuilij Tsitsimitl yaya mokauas iseli. Tlami yajkej yayauikej tlakamej. Mokajki Tsitsimitl tlakualchiua, nimaya kisako nopa tlakatl xolotl; pejkej mouilanaaj, nikan tetlanki Tsitsimitl, teipaj kinakaskokototski. Kemaj asikoj nopa tlakamej yayauikej kiitatoj Tsitsimitl noponaj itstok, kejamo tlen panotok; uajka tlatsintokakej: Tlakamej: Tlake panok, axualajki o ta tijtlanki, Ken amo tineltokaj.

Tsitsimitl: Na nijtlanki, nimajtoya axanechneltokasej, yeka nijtsontekilij inakas, sempa nijtokilij kanpa yajki, nikitak kanke miyanato, kalakito ipan se ostotl.

Amaj tlakitasej ajkeya, tljkouasej tlen nochi Ichmekatl tlen kalakis tiankisko. Ualmostla tiankis. Ijkinoy kichijkej, teipaj yajkej kanpa eltok inon ostotl, tlailpijkej ipan se ueyi kuauitl.

Tsitsimitl: Amaj se temos tlen amojuantij, kemaj asiti kanpa tlami ni ostotl, kiolinis mekatl uan teipaj tittlejkoltisej. Kiilpijkej se, inin nimaya kiolinij mekatl, kitlejkoltijkej, kitlejkoltijkej, uajka kijto.

Tlakatl: TlaueI tlatsokopiltik amo tlakualkaj
Nochi tlajejyekojkej, axakij asito,
Uajka Tsitsimitl temok, ya kena asito, nesiyaya kejnopa
itstokej, pejki nemi nemi; kitstiuetsito se suatl, kitlatsintokij
ajkeya itstok nikan, inon suatl tlanakilij:

Suatl: Amo xiaj nopika no
kintlalijtokej tlamokuitlausej
tekuajkemej, tlan amo
mitstlanisej, peka itstokej
noikniuaj, ni ti eyij
nechichtekito, se tlakatl
xolotl.

Tsitsimitl: Nechuika kanpa itsokej nopa sekij. Asitoj kanpa se flatsaktli, nelia ponaj itstoya nopase siuatl, kaltenoj itstoya se tekuajketl: ika mouilanki, kitlanki, kimiktij uan kipankixtij inon siuatl, teipaj yajki kitemoua nopa seyok siuatl, kimelauato, kiitak kiixpixtok se ueyi kuajtli, no pejki mouiianaj, Tsinsimitl teetlanki, kimiktijkej inon kuajtli. Nopa eyij ichpokauaj inintata se ueyi tekitiketl, tlen eyij nochi kualikayayaj tsompili, nojkia ipan ininmaktli, kanpa ixnesi inintokaj.

Tsitsimitl kinkixtilij uan moaxkatij; pejki kiolinia ichmekatl, ijkinoy kiolinij nopa ichmekatl uan ika iyolik sesenkatsitsij kintlejkoltij. Sempa kiolinij inoy ichmekatl pampa ya polijtoya tlejkos, kemaj kiitak uetsiko tlen nochi inon mekatl, iikaj se ueyi tetl tlen kitsakuato inon ostotl. Uajka kenaj kanke kisas, kitemoj yon se ojtli, kitokilij koua atlajtli no axkanaj onkisa tlalixko. Pejki mayana, kinejneuilij kikuas nopa nakastli tlen nopa xolotl kitsontekilij, kikaktiuetski uejchijki. Nakastli: Amo techkua, na nimitskixtis.

Ijkinoy, kisako se ajakatl, kitlananki uan kipaniuetsiltlko.

Kinpantiko nopa tlakamej yayauikej, nemij kinnamiktisej ika nopa eyij ichpokamej. Pampa inijuantij kiiluikoj nopa tekitiketl, inijuantij kimiktijkej nopa tekuajkemej tlen nepa kinpixtoyaj ostoko uan teipaj kinpankixtijkej.

Tekitiketl: Ma tlami tlachijchiuakaj, tikinsenkauasej ni noichpokauaj ika ni tlakamej tlen kinmanauijkej.

Tsitsimitl kinejneuilij mochiuas ken se tlatlanketsij uan nimotekitlajtlanitl ichan ueyi tekitiketl; ijkinoy nimaya kimakakej tekitl. Uajka kiiyto nopa tekitiketl, ajke uelis kichiuas eyi tsompili uan makpilyoualpili tlen kitekiuisej noichpokauaj.

Tsitsimitl: Na nijchiuas uan mostla nimitsmaktilis.

Ual mostla kimaktlij, uajka nopa,

Tekitiketl: Tlaskamati techonchiuilij notekij.

Kitlachilij tlen konmaktlijkej uan sempa kitlajtlanilij Tsitsimitl.

Tekitiketl: Kenijkatsaj tijchijki tijmatki inintokaj noichpokauaj, ta tija ke. Nijnekiskia nimitsmiktis.
Tsitsimitl: Amo techmikti, na nimitsiluis tlen nelnelia.
Pejki kipouilia kenijkatsaj kipanok.
Tsitsimitl: Ijkinoj panok, na nikinmanauito inon mochpokauaj uan nepa ostoko nikinkixtili tlen nopa nimitsonmaktilij, tlan amo techneltoka xikintlatsintokili.
Uajka kintlatsintokij lichpokauaj.
Ichpokamej: Kena yaya nechmanauij, sanke kemaj tikiskej techchiualtijkej ne tlakamej ma tiistlakatikaj.
Tekitiketl: Amaj inijuantij nikinmiktis uan ta Tsitsimitl nimitssenkauas ika no ichpokuaj.
Mosenkajki ika nopa eyij ichpokamej, nopa tlakamej yayauikej kinmiktijkej.

Cándida Morales Santos
Tlajumpal, Matlapa, S.L.P.

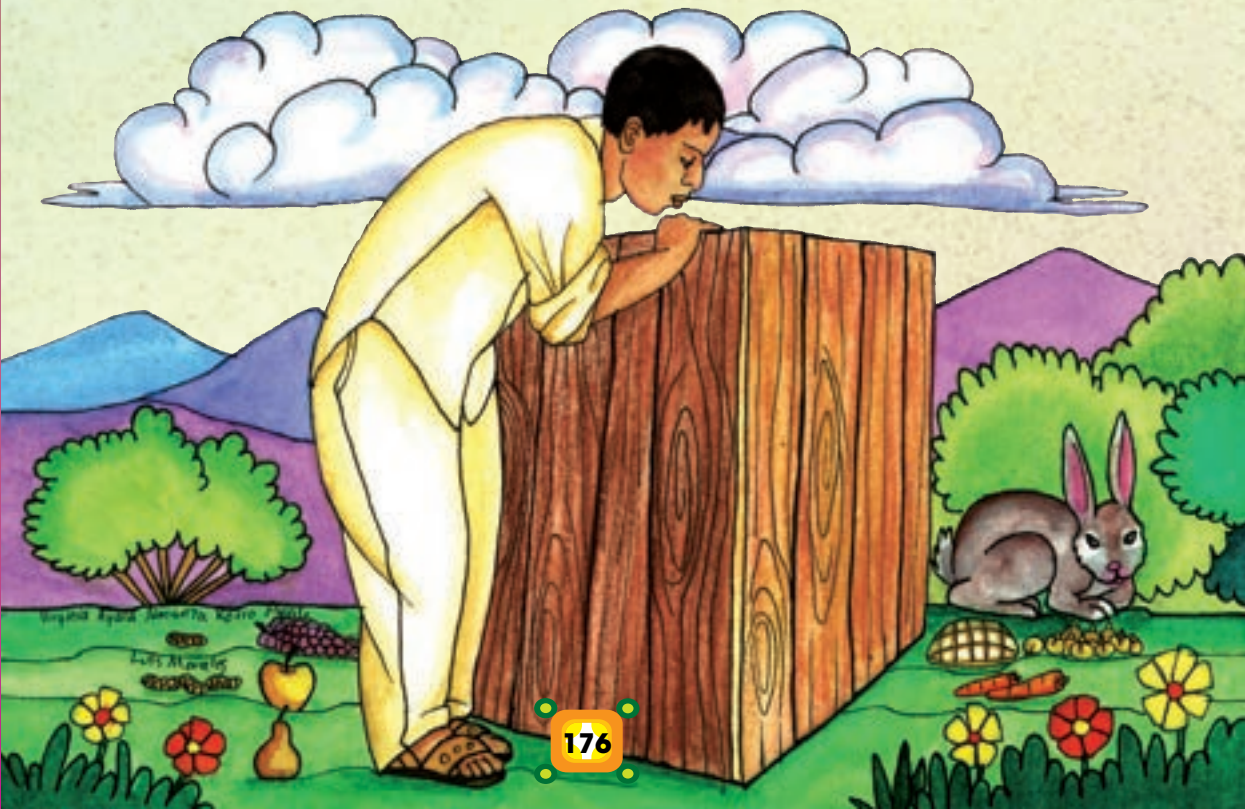

UEUETLAJTOLI

Se pilueentsij kiijtoua, achtiuia itstoya miyak maseualmej uan tlakualanke, pampa axtatlepanitayayaj uajka kualanki ne toteko uan kinpolok uan pejki ijkini: se tlakatl tlen achi kentsi tlatlepanitayaya yajki milan uan pejki kuatlayi se tonal, imostlaka sampa yajki milaj uan kiitato kanpa kuatlaxki, sampa, eltok kuatitlamitl.

sampa kuatlaxki se tonal, uan yajki imostlaka mila, uan kipantitoj se kuatochij san mauiltiketstinemi uan nopa kuatinij moketsayaj, kualanki ne tlakatl uan kitsajtsilik nopa kuatochij, na axtleno nimitschiuilia uan ta axtechkualita, nopa kuatochi kinankilik, ayamo ximotlaxikolti nouanpo, ni tlen titekiti ayojkana tijkuajteuas pampa tipoliuisejya, Nopa tlakatl, tlaluel momajmatik pampa axkeman kikaktoya se kuatochi uelchiua, kamatij nopa kuatochi kisentokilik uelchiua uan ijkini kiijtok.

Achi kuali xiyaj mochan uan xijchiua se ueyi kuakajo kanpa timomanauis uan axtimikis, mejkatsa tlami achipajtos, ne tlakatl nojua kiiljuik ne kuatochi, uajka xinechiljui, kenijkatsa nijchiuas tlen ika axnimikis, Nopa kuatochi kiiljuik, keman tijsenkauasa nopa kuakajo, xijkalakis miyak tlakualistli uan ij kino, axtlmayankamikis, uan tikalakis ijtiko uan tijtsakuas kuali.

Pampa peuas tlakiyauis miyak tonali uan mochiuas atemiti, uan tlaixko temis; nopa tlakatsi kikajki tlen kiiljuik ne kuatochi uan kichijki se ueyi kuakajo uan kalajki ijtiko uan kitsajki nelia, uan nelnelia, pejki tlakiyauis uan tlakiyauis, kichijki ompoali tonali uan ueyi tlatemik, kiasito eluikak uan keman asito ne eluikak nopa atl, nopa kuakajo aixko nemiyaya uan nopa kuatochi nojkia nopayo motlatskilijtoya ipan nopa kuakajo uan keman kiitak nopayo eltok nopa metstli, san onnali kiski uan kuatlatskito ipan metstli.

Teipa yolik temotiyajki nopa ueyi atlatemili uan teipa mokauato san keneltoya nopa tlakatl, mopantito iselti uan santlauel onkayayaj maseualme uan tlakuanimej tlen miktoke, ne tlakatl kitemok kuapipitsme uan tlipitski, Nopa toteko kiijnejki nopa poktli uan kiiljuik nopa tsopiiotl, xiyaj ne tlaltipaktli, xikitati ajkia nopa tlen nojua itstok pampa tlauel techpokmiktiya, nopa tsopilotl ualajki ipan tlaltipaktli uan kiitako miyak nakatl onka uan nimantsi pejki nakakua uan ayojkana tlakuepilik.

Nopa toteko mokuesok pampa nopa tsopilotl ayojkema tlakuepilik, uajka kiiljuik se uitsitsilij ma tlachiyatij ipan tlali uan ya nelia san kionitako tlajke onka ipan tlaltipaktli uan nimantsi kiiljuito nopa toteko tlaya kiitako ipan tlaltipaktli.

Nopa toteko tlauel yolpajki keman kiitak tlakuepilitoya nopa uitsitsili uan keman nochi kiyolmelajki kiijtök ijkini: Ne tlakatl tlen nojua itstok, tijkuepase osomajtli, uan ne tsopilotl pampa axtlaneltokaj, ya tijkauase nochipa motlakuaitis ika potexkanakatl uan ta piluitsitsiltsi, nelnelia tinechneltokak uan yeka ta axkeman timomayantis pampa timopanoltis ika xochiatsij, uan ne piltlamanauijkakuatochi, ya mokauasa ipan ne metstli uan ijkinö, axkernan ixpoliuis; ijkinö kiijtöua elki.

Tlamachtijketl: Domingo Hernández Pérez
Hidalgo

EYIJ IKNIMEJ

Ni itstoya se tlakatsij katli kinpixtoya eyij ikoneuaj.

Tlen eyij kiskej ipan ininchaj, motlatejtemolijaj uan tlajejyekosej tlenijki kichiuasej. Kemaj uejka nejnenkejya kimelajkej se ojmaxali tlen eyi mochiua, nopa katli ya ueyi kitokili; katli xitlauak yaui ojtli, nopase kitokilij katli tlatlajko ojtli uan nopa tsikitetsij yajki ipan seyok ojtli. Kemaj monauatijkej kitlalijkej se tonali kemaj sempa momelauasej nopaya kanpa tlatsinkui nopa eyi ojtli.

Kiampa kitokilijkej inj ojuj. Kemaj panok eyi xiuitl sempa tlakuepilijke uan momelajke kanpa kiijtojtoya. Pejke mopouillijaj kenijkatsaj mopanoltijtoyaj; Katli ueyi ya kiijtoua kiyeekej tlajtsoma, nopase kiyeekej kuaxima uan katli tsikitetsij kiyeekej tlen totomen ininkamanal.

Kemaj asitojya inichaj, inintata kintlajtlanij tlakeya nopan kiixomatitoj kiixmatio.

Uan ijkinoy katli ueyi tlakatl, kiluiya kimachiliya kiijtsomas peseli, nopase kiljuiya ueli kuaxima, uan katli tsikitetsi kimachiliya totomej ininkamanal.

Itata amo kineltokak kenijkatsa kiyekos tototl ikamanal, tlauej kiajuak itata. Se tiotlak kemaj mosiyajketstoyaj tlen nauj kanpa ininchan, moseuiko se tototl ipan se kuauitl tlen eltok kalixpa. Nopa tototsij peji kuika. Uajka nopa tatatsij kitlajtlanij itelpokaj.

Tlan tijyekoua kenijkatsaj monojnotsa totomej techiljui tlake kiijtoua ne tototsij.

Itelpokaj kinankilij.
Amo, amo nimitsiljuis. Kijtojki tatatsij.

Amo nelneliya ken tlkijtoua tijmatl kenijki monojnotsaj totomej; uajka san techkajkayaua.
Itata Kiljuiya makijto kenijki kijjtoua nopa tototsij. Kualtitok tata, nimitsiljuis flake kijjtoua ne piltototsij uan amo ti kualanis.

Ne tototsij kijjtoua ta timotlankuaketsas noixpa; yayampa tlen kijjtoua ne tototl. Uajka tlanakilij tatatsij flauel kualantok kiljuiya ¿kenke moixtokas iixpaj pampa ya tetaj?.

Tlauel kualanki uan kitempano uan kisenketski mayau. Ni katli tsikitetsi yajki nejnemi kitemoua kanke mokualtlalis. Nejnentiajki iseli ipan se ojtli uan amo kimati tlake ojtli kitokilis, Kemaj kikajki se tototsij kuikatok kiiljuiya ipan se tlaltipaktli itstok se ueyi tlakatl ika se iichpokaj katli amo akij ueli kitlauetskiljiya. Nopa ueyi tlakatl kichijtoya se ueyi flanechikoli kinekiskiya kiitas se akinijki kitlauetskiltis. Pampa katli kitlauetskiltis kinamiktis ika iichpokaj. Kiskej miyakij katli kinekiskiyaj Kitlauetskiltisej uan yonse amo ueljki kitlauetskiltij. Ika ikuikatl nopa piltototsij kiiljui kanpaya kitlatlapatstokej kuauitl ika nopa pilkuatsitsij ma mokuapiluilij ipan ipese uan kiampa ma kalaki kanpa mosentilijtokej mamijtotijtiya uan kiampa uelis kitlauetskiltis nopa ichpokatl.

Ni telpokatl kiampa kichijki; yajki kanpa kitlatlapatstokej nopa kuauitl uan mokualiljuili nopa kuauitl kiampa yajki kanpa tepak itstoyaj.

Asito kanpa kiiluijkej uan nopa ichpokatl kaltenoj lokotstok. Uajka kalakito mijtotijti. Kiampa nopa ichpokatl kiitak ni telpokatl kenijki moyoyontijtok pejki uetska.

Uajka nopaj ueyi tlakatl flanauatlj makiitskikaj uan makiuikakaj kanpa yaya itstoyaj. Nopaya kiijtojki tlen katli kitlauetskilti ichpokaj iuaya kinamiktis. Uan kiampa elki, monamiktijkejan, kinmak se ueyi kali kanpa itstosej.

Se tonaliya ni telpokatl kiilui itlauikal:
Ximochijchiua pampa tiyasej tikipaxalotij notata uan noikniuaj. Kiijtojki Kena.
Ualmostla kiskej tlauel kualkantsij, kuali mochijchijtejki. Amo se kiixomati tlan ne yayampa tlen uaksa eltoya telpokatl. Kemaj kiitak itata nopa telpokatl tlauel

mokualchijchijtok ken se tlamakastli amo kiixomatki. Uajka nopa itelpokaj kiilui.

Ximoketsa tata na nimotelpokaj, ¿Ayakmo techixomati?
¿Tlkelnamiki nopa se tiotlak kemaj tikamanaltitoyaj kalixpaj
iuaya noikniuaj uan kemaj asiko se piltototsij, ta tijneki ma
nimitsiljui
flake kiijtoua nopa tototl, uan na nimitsnankilij se tonali ta
timotlankuaketsas no ixko, ta amo nechnehtokak yeka ika
noikniuaj nechsenketski nochaj?

Ama tiualauij tianmechpaxalouaj iuaya notlauikal, Itata
motlapojpolui uan mokajkej se ome tonatij iniuaya; sempa
tlakuepilijkej kanpa ininchaj uan ama kej ipa ponaj itstokej.

Carlos Hernández Hernández

